

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kapı Bekçisi

B
BİLGE
KÜLTÜR
SANAT

TERRY EAGLETON

'Çok keyifli!' **David Lodge**

'Hareketli ve inanılmaz eğlenceli!' **Tarık Ali**

Türkçesi: Gökçen Ezber & Rana Kahraman

KAPI BEKÇİSİ

TERRY EAGLETON

Türkçesi

Gökçen Ezber & Rana Kahraman

KAPI BEKÇİSİ

Terry Eagleton

Özgün Adı: The Gatekeeper

© Terry Eagleton, 2001

Kesim Telif Hakları Ajansı aracılığıyla;

© Bilge Sanat Yapım Yay. Tant. Kağ. Turz. San. Tic. Ltd. Şti.

Nisan - 2002

ISBN: 975 - 8509 - 35 - 7

Yayın Yönetmeni: *Gökçen Ezber*

Türkçesi: *Gökçen Ezber & Rana Kahraman*

Kapak: *Faruk Otaner*

Dizgi: *Mira Ajans - Zülfiye Saraç*

Baskı: *Özener Matbaacılık*

Kapak Baskı: *Trichrome Matbaacılık*

Mücellit: *Dilek Mücellithanesi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Yerebatan Cad. Salkım Söğüt Sok.

Ağa Apt. No: 20/4

Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 520 72 53 - 513 85 04

Fax: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com.tr

TERRY EAGLETON

Edebiyat kuramcısı Terry Eagleton, Cambridge Trinity College mezunu. Marksist yazın eleştirisi ve kültür kuramı ile ilgili birçok kitabı ve makalesi yayınlandı. *Eleştiri ve İdeoloji* (1976), *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi* (1976), *Edebiyat Kuramı* (1983), *Eleştirinin İşlevi* (1984), *Azizler ve Alimler* (1987), *Kuramın Önemi* (1990) ve *Estetiğin İdeolojisi* (1990), yazarın çok sayıdaki yapıtlarından bazılarıdır. Terry Eagleton, İngiliz Edebiyatı Profesörü olarak Oxford Üniversitesi'ndeki görevini hala sürdürmektedir.

(Yazarın *Kapı Bekçisi* adlı özyaşam öyküsünün ilk dört bölümü Gökçen Ezber, son üç bölümü de Rana Kahraman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Norman Feltes anısına

İçindekiler

1 Yaşam Boyu Tutsaklar 7

2 Katolikler 35

3 Düşünürler 51

4 Politikacılar 79

5 Kaybedenler 103

6 Akademisyenler 122

7 Aristokratlar 148

I

YAŞAM BOYU TUTSAKLAR

Kadınlar manastırı bel vermiş, harap bir yapıydı; çatısı, bir gotik kuleden çok, oluklu saç benziyordu. Manastır; dikizcileri, sapkın bağnazları, rahibe avcılarını, seks suçlularını, saldırgan Protestanları ve öfkeli ateistleri uzak tutmak için, üzeri cam kırıklarıyla kaplı yüksek duvarlarla çevrili bir alanın ortasında yer alıyordu. Fakat bu duvarlar aynı zamanda, manastır sakinlerini içerde tutmaya da yarıyordu. Çünkü burası, kapalı Kermel rahibelerinin bulunduğu bir manastırdı. Bu rahibeler, manastırın kapısı arkalarından kapandığı andan yaşamlarının sonuna dek, rahibe arkadaşları, birkaç rahip ve sunak görevlisi çocuklar dışında hiç kimseyi görmezlerdi.

Ben kapı bekçisiydim. Manastırın şapelinde, on yaşında bir sunak görevlisi olarak, belki on dokuz ya da yirmi bir yaşındaki bir rahibe adayı peçenin altına girip de sonsuza dek bu manastırda kalmaya karar verdiğinde, hazır olmalıydım. Bu aday öncelikle, İsa ile evlendiğini simgelemek için bir gelinlik giyerdi ve beyaz dantel peçesinin altındaki saçları, neredeyse üç numaraya vurulmuş olurdu. Bazı durumlarda, kuşkusuz, balayı bir düş kırıklığına dönüşürdü. Sonra, siyah peçesi ve Kermel tarikatının kaba kahverengi dini kıyafeti içinde, rahibe arkadaşları tarafından götürülürdü. Sonraları, genç bir kadının Kermel tarikatından ayrılıp, Marks&Spencer marka iç çamaşırı

giyilmesine izin veren başka bir tarikata katıldığını duydum. Kermel rahibelerinin iç çamaşırları ile kişisel bir tanışıklığım olmasa da, bunların insana korkunç sıkıntı veren, bunaltan ve çelik düğmelerle tutturulan giysiler olduklarından eminim, çünkü tarikat, en ufak bir çile olacağını bile kaçırmıyordu.

Yürüyüşü bir denizciye, yüzü de bir ayyaş benzeyen Kildare'li yaşlı tuhaf rahip, töreni yönetmeye gelirdi. Sunakta görevli biz çocuklardan biri, rahibin böyle törenlerde giydiği tacını ve pelüş şapkasını taşımakla görevlendirilir, bir diğërimiz de esasını ya da sembolik altın takılarını tutardı. Bu tören gereçlerini, omuzlarımızdan sarkan beyaz ipek örtülerle tutardık; yaramaz oğlanların kirli elleri, yeteri kadar dini sayılmazdı. Rahip, törenin belli kutsal anlarında bu gereçleri bizden isterdi ve bu anların ne zaman geleceğini önceden kestirmek güç olduğundan, gözümüz sürekli, verilecek ipucunu yakalamak için, töreni yönetenin üzerinde olurdu. Törenin yöneticisi de, rahibin şapkasını giydirirken takkesini düşürmeyecek kadar usta ve eli çabuk olmalıydı.

Bu törenler sırasında gerçekten kıvrak davranmalıydık, çünkü bir keresinde, sunakta görevli ufak tefek bir oğlan, tören yöneticisinin sabrı taşmış bir halde şakaklarında yaptığı işaretler karşısında şaşırarak, dünyevi sağduyusunun son kırıntılarını da rüzgâra savurmuş ve büyük bir ciddiyetle, içinde bulunduğu törenin sürrealist bir parodisini yaparcasına, gösterişli bir biçimde işlenmiş piskoposluk tacını kendi başına oturtmuştu. Piskoposluk esasını taşıyan çocuk, bir çoban değneğinin daha süslü ve iri bir versiyonu olan bu sopayı rahibe uzatırken, aynı anda tek dizinin üzerine eğilip piskoposluk yüzüğünü öpecek kadar becerikli olmalıydı. Sonraki yıllarda, bazı agnostik dostlarıma bu akrobatik hareketleri anlatırken, attıkları küstah kahkahalardan, 'eğilip piskoposluk yüzüğünü öpecek' ifadesinin, benim on yaşında algıladığımdan daha şehvani göndermeleri olduğunu anladım.

Te Deum söylendikten ve tören sona erdikten sonra, yeni giydirilmiş rahibe, elinden tutularak ailesiyle vedalaşması için kilise salonuna getirilirdi. Bu salon, rahibelerin kapalı dünyası ile dış dünyanın arasında, iki tarafa da ait olmayan bir bölgeydi ve zeminle tavanı arasında yer alan siyah demir bir ızgara ile ikiye bölünüyordu. Izgaranın arkasında, rahibelerin tarafında kapalı kapılar uzanıyordu; dış dünyaya bakan tarafındaysa, ziyaretçilere doğru uğursuzca uzanan sivri uçlu demirler vardı. Salonun rahibelerin tarafında kalan bölümü, manastırın karmaşık bağırsaklarına bağlanırken, öteki taraf, iki kanatlı bir kapıyla dış dünyaya açılıyordu. Dış dünyaya açılan bu kapılar, ızgaranın gerisindeki kapılar açılmadan önce kapanmalıydı; bu, manastırın esrarengiz kurallarından biriydi.

Bu gibi durumlarda, genç kadının anne ve babasını kızlarıyla vedalaşmaları için salona götürmek benim görevimdi. Izgaranın dünyevi tarafında, biraz dini gereklilikten, biraz da, oturacak başka bir yer olmadığından utangaç bir biçimde diz çökerlerdi. Yeni evli kızları da, peçesini indirmiş bir halde kutsal tarafta gülümseyerek diz çökmüş olurdu ve yanında, yine peçesi inik saygın ve yaşlıca bir rahibe bulunurdu. Katolik kilisesinde diz çökmeye büyük yer verilirdi. Bu sahnede hayvanat bahçesini andıran bir şeyler vardı; demir parmaklıkların arkasındaki yaratık, soyu tükenmek üzere olan egzotik bir tür gibi görünürdü, yaşlı rahibe onun gururlu bakıcısı, anne ve baba da, içlerinde gerçek hayvan sevgisi olan ateşli bir izleyici çift gibi görünürdü. Sonra, anne baba ve kızları arasında geçen birkaç ayak sürüş ve yarım yamalak edilen bir çift sözden sonra, yaşlı rahibe ağır bir edayla, sanki bir idam mangasına ateş emri verirmişçesine bana başını sallardı ve ben de, kızın anne ve babasının dışarı çıkması için salonun kapısını açardım. Kör dilenciler gibi burunlarını çekerek ve neredeyse el yordamıyla yürüme-

ye çalışırlarken, kızlarını sonsuza dek onlardan ayırırdım. Birilerinin bu boktan işleri yapması gerekiyordu.

Tüm bu kasvetli görünüşüne karşın, manastır kendi açısından yeteri kadar Gotik bir görünüm sergiliyordu. Gerçekten de, kurnazlıkla bir araya getirilmiş iki ayrı bölümden oluşuyordu: rahibelerin kaldığı kilitli iç bölüm ve sonra dış dünyaya açılan bölümler, bir iki oturma odası, yerel halkın kullanımına açık küçük bir şapel ve rahibe olmadığı halde manastırda yaşayan kadın görevlilerin eski daireleri. Bu iki farklı bölüm, döner platformlar, gizli kapılar, gizli bölmeler, her iki taraftan ulaşılabilen küçük dolaplarla birleşirdi ve manastır binasının tamamı bir tür *trompe l'oeil*'e, ya da bir lunaparktaki veya bir Escher resmindeki bir korku ve eğlence evine benzerdi. Sanki bildiğimiz dünya, her an, yalnızca birkaç adım ötede ama bir o kadar da ulaşılmaz olan başka bir evrene açılacakmış gibiydi. Bu, dinsel yaşam için uygun bir imgeydi.

Bu aynı zamanda, karmaşık çocukluğumun da bir imgesiydi. Bir an, köşedeki dükkanın yanında oyun oynarken, hemen sonrasında siyah bir delikten geçerek, Protestan arkadaşlarımla peşimden gelemeyeceği, dünyasal mantık akışının aniden kesintiye uğradığı, düşünemeyecek kadar uzak bir dünyaya süzülürdüm. Manastır hem renksiz hem de yabancı bir yerdi, sıradan ve gizem doluydu. Tütsü kokusu, haşlanmış kabak kokusuyla karışırdı ve gerçek adları belki de Mary O'Connor ve Agnes Byrne olan, fakat artık Kutsal Haç'ın Rahibesi Teresa Maria ya da Küçük Çiçek'in Rahibesi Francis Josepha adlarıyla çağrılan, kaba Manchester aksanlı genç kızlar, kalasların üzerinde yatar, dua etmek için her sabah güneş doğmadan kalkar ve sürekli aç kalırlardı.

Manastırın Manchester'ın hemen kenarında yer alması daha da tuhaf bir durumdu: insan, Memphis'in ortasında, dört bir yanı su dolu hendeklerle çevrili bir Orta-

çağ kalesi ile karşılaşmış gibi oluyordu. Bir duvarın arkasından çekildiğinde sessizce içeri kayan çekmeceler, hiç bir insan gücü olmadan ürkütücü bir biçimde kendiliğinden dönen levhalar ve duvarlarda tutsak edilmiş gözleriyle sizi izleyen bakireler vardı. Çekmeceler ve dönen levhalar çoğunlukla, iç ve dünya arasında başka bir geçiş bölgesi olan, kutsal eşyaların saklandığı odada bulunurdu. Rahip ve sunak görevlileri burada ayin için kıyafetlerini giyerlerken, kendine ait duvarda gözlerden uzak gizlenmiş duran kilise kayyumu rahibe, sınır bozucu bir korku filmindeki gibi birdenbire açılan bir çekmeceye, ayinde kullanılacak kapları yerleştirirdi. Bir iki haylaz rahip, çekmece açıldığında korkmuş gibi yapar ve hayali silahlar kullanıp grotesk tavırlar sergileyerek, sunakta görevli oğlanları eğlendirirdi.

Duvar da ayrıca, daha büyük nesnelerin bir taraftan ötekine iletilmesini sağlamak için bir döner levha vardı ve kimi zamanlar bu levhada taşınan nesneler arasında, manastırın bekçi köpeği Timothy de olurdu. Bekçi köpekleri, manastırlar için başörtüleri kadar gereklidir. Kimi zamanlar, sanki hayvanların da katıldığı gizli bir ayine katılması gerekiyormuş gibi, kapalı bölüme gidebilmesi için Timothy'yi güçlkle bu döner levhaya yerleştirmek zorunda kalırdım. Kilise kayyumu rahibenin duvarın arkasından '*Deo gratias*, Terry,' diye mırıldandığını duyardım. Bu, 'Merhaba!' demenin kutsal bir biçimiydi ve ben de ona '*Deo gratias* rahibe, Timothy şimdi içeri giriyor,' diye yanıt verirdim. Sonra da köpeği kaldırıp, onu kıymıklarla kaplı tahta levhanın üzerine yerleştirir ve ben onu öteki tarafa iterken, duvarın arkasındaki rahibe de onu kendine çekerti. Acıklı bakan kızarmış sulu gözleriyle ortadan kaybolurdu. Kapalı bölmeye giren tek erkek yaratık oydu. Belki de oraya girdiğinde hayvanın gözünü bağlıyorlardı. Bir iki keresinde, dönen levhanın üzerine ben de yerleşmek için içimde büyük bir istek duydum.

Levhaya ellerim uzanmış, dilim dışarı sarkmış ve belki de salyam akar halde öylece durur, bu isteğime engel olur-
dum.

Şapelin duvarlarından biri yine tamamen demirden bir tel örgüden oluşuyordu ve üzerinde sembolik anlamlar taşıyan iri demir çiviler vardı. Bu demir örgünün üzerine asılmış artık rengi solmuş siyah bir örtünün arkasında, rahibeler ayini dinlerdi. Bu, sunağın çevresinde toplanmış duran bizleri görebildikleri anlamına geliyordu. Sunakta görevli biz çocuklar, gerçekte onların gördükleri tek erkeklerdik. Rahibi bir erkek olarak görmüyorlardı. Fakat biz onları göremezdik. Ya da ben en azından, komünyon ayini sırasında yalnızca ağızlarını görürdüm. Rahibin yanı başında, tel örgünün üzerindeki küçük bir deliğin yanında durur, rahibeler sırayla ağızlarını uzatıp komünyonlarını alırlarken, elimde büyük gümüş komünyon kabını tutarak, yere düşebilecek her bir kutsal damlayı yakalamak üzere ayaklı bir peçete gibi orada beklerdim. Bir süre sonra sayısı otuzu bulan bu ağızların hepsini, alfabenin harfleri gibi tanır oldum; kimileri kırıışmış ve seyrekle dişliydi, ötekileri nemli ve oldukça iyi donanımlıydı.

Ağızlardan hiçbirinin çevresinde sakal yoktu ve bu bana tuhaf geliyordu. Çünkü o kapalı bölgede kızıl sakallı bir rahibe olduğundan emindim. Bu sakallı rahibeye, kapalı bölgeye açılan avluya alındığım o ender anların birinde şaşkınlık içinde gözüm takılmıştı.

Yaşlı rahibelerden biri hasta olmuştu ve ona ayin sırasında kutsanmış ekmek götüren rahibe eşlik ediyordum, elimde de ya bir buhurdanlık ya da yanan bir mum vardı, hangisi olduğunu anımsayamıyorum. Manastırın derinliklerine açılan, garaj kapısına benzer iki büyük kapı vardı ve rahiple ikimiz oraya yaklaştığımızda, kapılar kendiliğinden içerden açılıverdi, tıpkı sinemada izlediğimiz filmlerde olduğu gibi. Kapılardan geçtikten sonra, Lot'un karısı gibi dayanılmaz bir merak duymuş ve kapılardan

birinin arkasında kimin durduğuna bakmaktan kendimi alamamıştım. Teni alışıldık şeftali ve krema renginde olan, tombul ve orta yaşlı bir rahibe görmüştüm, fakat çenesinden, kaba, kirpiyi andıran kızıl renkli kıllar fışkırıyordu. Belki bu erillik ve dişillik karmaşasının uyandırdığı korku, yanlış bir anıdır, belki de değildir: eğer bir rahibenin yüzünde tüylenme varsa, bu tüylerden kurtulmak istemesi büyük bir günah sayılırdı.

Bir rahibeyle ilk kez konuşmam, ayinde yardımcı olmama yarayacak Latince sözleri bana öğreten Rahibe Angela'nın yanında olmuştu. Her hafta bir saat boyunca onunla salonda buluşurduk. O, demir telin kendi tarafında, ben de kendi tarafımda diz çökerek otururduk. Ben yalnızca sekiz ya da dokuz yaşında olduğumdan peçesini kaldırırdı. Eğer ergenlik dönemine girmiş olsaydım ve sesim çatallaşıp kalınlaşırdı, peçe bir perde gibi hemen iniverirdi. Çenemde tüyler belirmeye başladığında, onların tüylerini görmem yasaklanacaktı. Rahibe Angela, sıradan ve kaba bir Manchester aksanına sahipti ve ten rengi ötekiler gibi şeftali ve kremayı andırıyordu; 'Coronation Street' ve 'The Sound of Music' arasında kalmış bir haç gibiydi. Kurnaz, içten biriydi ve tahminime göre dış dünyada son derece esprili biriydi. Yıllar sonra, solcu bir teolog olarak ün kazandığımda onu görmek için manastıra geri geldim ve artık gizlenmesi olanaksız ergenlik sonrası gelişiminin sonuçlarına karşın, beni görünce peçesini kaldırdı. Fakat bunun nedeni, Katolik kilisesinin o günlerde, kendisini dış dünyadan tamamen soyutlamış bu gelenekçilik kalesini bile etkileyen reform niteliğinde birçok değişim yaşamasıydı. Beni o her zamanki yalın, heyecansız dost görüntüsü ile karşıladı ve 'aşırı radikal' olmadığım yönündeki umutlarını dile getirdi, fakat böyle olduğumu bildiğinden eminim. Yıllar önce 'laetificat' sözcüğünün doğru okunuşunu öğrettiği solgun yüzlü afacan çocuk, saçı Julius Caesar'inki gibi kesilmiş kavgacı

bir entelektüele dönüşmüştü. Bu karmaşık günlerde, tüm dini tarikatlar yeni üyeler kazanmak için çabalıyor ve birçokları da tüm üyelerini kaybediyordu. Keşişler ve rahibeler birbiri ardına, üzeri cam kırıklarıyla kaplanmış çitlerin üzerinden atlayarak kendilerine birer eş, iş ve Marks&Spencer marka iç çamaşırı bulmak için kaçıyordu. Tüm bu olup bitenler, *Colditz'ten Kaçış*'in bir dinsel uyarlaması gibiydi.

Devamlı manastırda kalmayan iki rahibe vardı, bunlardan biri kısa boylu, şişman, sağır ve alaycıyken; öteki astımlı, her söyleneni yapan ve her zaman şaşkın görünen biriydi. Bu ikisi alışverişi ve manastırın başka işlerini yapar, iç ve dış dünya arasında bir tür köprü görevi görürdü. Bunun dışında rahibelerin dış dünya ile tek bağlantıları yağmur ve güneşti. İçerdeki dünyada yaşayan rahibelerin, başbakanın kim olduğu hakkında en ufak bir fikirleri olmadığı gibi, bir televizyonun da neye benzediği yönünde bir bilgileri yoktu, çünkü Katolikler için çıkan ve büyük bir alçakgönüllükle adına *The Universe* (Evren) denilen bir paçavradan başka bir gazete okumazlardı. (Anlatılanlara göre, Katolik yazar Hilaire Belloc bir keresinde, kapıdaki görevliye caka satarak 'Evren' gazetesinin basın danışmanı olduğunu söylemiş ve yüksek düzey bir konferansa girebilmişti.) Eğer atom bombaları Avrupa'yı yakıp yıksa, tepelerine radyoaktif döküntüler yağana dek rahibelerin bundan haberi olmazdı. Gerçekten de, içlerinden bazıları atom bombasını ve Elvis Presley'i daha önce hiç duymamış, deterjanın ne olduğunu öğrenememiş, hiç telefon kullanmamış ve Hindistan'ın artık Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası olmadığını öğrenememiştir. Dış dünyadan gereksinim duydukları az sayıda eşya da, dışarıyla ilişkili rahibelerin elindeydi. Annem sürekli manastırlarda hayır işlerine katılan biriydi ve rahibeler onu, henüz bebekken ölen iki oğlunun, cennete gittiğinde birer yetişkin olarak yanına

gelecekleri yönünde inandırmışlardı. Son derece dindar olan annem bile, böyle bir şeye nasıl inandığını düşündüğünde kendi kendisine şaşmıştı.

Babam kimi zamanlar manastırın yakınlarında tuhaf işler yapardı. Bir keresinde, ayin sırasında mumlardan biri düşüp de sunak örtüsünü yaktığında, babam aniden içeri girmişti. O çok dramatik bir iki dakika boyunca, demir telin arkasında duran rahibeler onu bütünüyle görmüşlerdi. Babam, son otuz yıldır, Timothy ve biz sunakta görevli oğlanlar dışında bu rahibelerin gördüğü ilk erkek canlıydı. Daha önce de belirttiğim gibi, rahip onların gözünde bir erkek değildi. Sunakta görevli kimi yaşlı kişiler de kendilerini birer erkek olarak görmezlerdi, en azından kabul edilen genel normlar çerçevesinde. Manastırda, zayıf çehreli bir İrlandalı adam vardı. Dinine tutkuyla bağlı olan bu adam, ayin bittiğinde papaz giysilerini hemen çıkarmaz ve bir iç çekişle cüppesini çıkarmadan önce, pencerenin önünde bir süre hayranlıkla kendisini izlerdi. Manastırda elbette hiç ayna yoktu. Rahibeler, aynalardan uzaklıkları açısından birer Drakula gibiydi.

Yaşlıca rahibelerden biri, üzerinde taşıdığı damganın, bu ifadeyi kullanmak ne kadar saygısızlık olsa da, acısını çekiyordu. Üzerinde bu tür damgalar olan çoğu insan gibi, anatomik bilgisi çok azdı, çünkü avuççılarında İsa'nın yara izleri olduğu söyleniyordu, oysa çarmıha gerilirken, İsa'nın bilekleri çivilenmişti. Sonsuza dek birer tutsak gibi yaşayan bekar rahibelerle dolu bir manastırda, akıllı yerinde olmayan tek bir gencin yarattığı karışıklık göz önüne alındığında, inanılmaz mucizelerden söz edilmesi bana mantıklı geliyor. En büyük mucize ise, Tom McCormack'ın ıslah edilmesidir.

Donanmada çalışan bir İrlandalı olan McCormack, manastıra yakın yaşıyordu ve çevrede fazla sevilmeyen sapkın bir Katolik'ti. Herkesin dindar olduğu o günlerde,

sapkın bir Katolik olmak bile neredeyse kabul edilebilir bir durumdu. Bir kulübe, bir kent olarak değil de bir ülke olarak üye olmak gibi bir şeydi bu ve varlığınız daha çok kayıtlarda görülürdü. 'Sapkın Katolik' sıfatı, sizin Kiliise'yi asla bütünüyle terk etmediğinizi göstermek için son derece uygun bir ifadeydi; sizi ontolojik bir kategoriden başka bir kategoriye sokuyordu, tıpkı soyluluk ünvanından vazgeçip, politikayla ilgilenmeyi sürdürmek gibi. Her durumda da, bu sizi dikkat çekici biçimde farklı ve saygın bir topluluğa sokuyordu. Bing Crosby ile ceneti paylaşmak yerine, Graham Greene ile yanmak daha iyidir.

McCormack yıllardır ayinlere katılmıyordu ve iliğine kadar bir ayyaştı. Fakat bir Yılbaşı gecesı, geceyarısı yaklaşırken, eşiyle yataklarında yatarken, manastır çanlarının aldığını duydular. anlar aslında geceyarısı yapılacak ayin için çalıyordu ve bu gelenek o günlerde yeni canlandırılmıştı. Fakat McCormack'ın eşi anların sesini duyunca manastırda yangın çıktığını düşündü ve kocasını kaldırıp giydirerek onu yardıma gönderdi. Kasılmış bacağıyla manastıra doğru gittiğinde, cemaatin büyük bir dinginlik içinde şapele doğru ilerlediğini gören McCormick, rahibeler tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı. Geri dönemeyen McCormick ayine katılmış ve ondan sonraki yılbaşı da şapele gelmişti. Fakat Pazar ayinlerine hala katılmıyordu, çünkü böyle bir durum, 'sapkın bir Katolik' olarak hiç yakışık almazdı. İrlandalı'nın eşi de kendi mucizesini birkaç yıl önce yaşamıştı: oğlunun gemisi savaş sırasında Atlantik'te dibi boyladığında, oğlunun kendisine seslendiğini duymuştu. Bu, Meryem Ana'nın tamamen günahsız doğduğunu öngören doktrinden daha inandırıcı bir hikaye.

İnsanlar bazen, manastır yaşamının bir tür kaçış olduğunu söyler. Paraya hiç el sürmemek, yalnızca kraliyet üyelerine ya da ilecilere verilmiş bir ayrıcalıktır. Avru-

pa'nın haritadan silindiğini bilmemek de kulağa lüks bir umursamazlık gibi gelse de, bir manastırda yaşamanın, ancak Wormwood Koruluğu'nda oturmak kadar kaçmakla özdeşleştirilebileceğini de unutmamak gerek. Gerçek anlamda kaçmak, dışarı çıkmayı gerektirir, içerde kalmayı değil. Bir gece, Berlin Duvarı'nın batısından doğusuna geçen akli yerinde olmayan ayyaş, kaçmaya çalışmıyordu. Bu genç kadınların yaşamları, Viktorya dönemindeki bir oda hizmetçisinin yaşamından çok daha zordu. İşlelerinden çoğu, kuşkusuz, manastıra girmeye karar verdiklerinde, çok büyük ödünler vermemişlerdi; birer rock starı olan erkek arkadaşlarını terk etmemişler ya da nörocerahlar olarak parlak kariyerleri tepmemişlerdi. Çoğunun evinde pek az huzur vardı. Günümüzde olduğu gibi, o günlerde de, İngiliz Katolikler'in çoğu, Evelyn Waugh'un dostları değil, İrlanda işçi sınıfından insanlardı. Onların dünyadan vazgeçmeleri, yüreklilik kadar bir boşvermişlik de olabilirdi, tıpkı bir Yeşilaycı gibi, büyük bir söz vererek ondan kurtuluyorlardı. Peçenin altına girmek, günahlara karşı insanın kendisini karantina altına alması gibi bir durumdu, çünkü bir manastırda, kötü alışkanlıklarla karşılaşmanız olanaksızdır.

Manastırın koridorları şehvetle ve aksilikle dolu olabilirdi, lezbiyen sefahatların beşiği olabilirdi ve inanılmaz hırslara da kaynaklık etmiş olabilirdi. Korku filmlerini akla getiren bu döner levhalar belki de, ölümcül rekabetleri, şehvet dolu ritüelleri ve yavru horozların kanının emildiği ve sunak taşına yatırılıp taşlıklarının kesildiği ve bazı tuhaf rahibelerin kuzeyli aksanlarıyla ayin dualarını tersten okuduğu törenleri gizliyor olabilirdi. Postmodernist bir düşünür belki de, bu rahibelerin birbirleriyle cinsel ilişkiye girip girmediklerini merak edebilir. Tüm bunları yapmıyor olsalar bile, yine de önemsiz nedenlerle çıkan kavgalar, erotik anlaşmazlıklar ve kompleks mikropolitik olaylar yaşanıyor olmalıydı.

Yine de, bir manastır hücresinde bir soykırım ya da mülteci akını düzenlemek ya da Birmanyalı çocukları köleliğe zorlamak son derece güçtür. Bu dindar gençlerin peçenin altına girmelerinin nedeni, dünyadan nefret etmeleri ve tensel zevklerden vazgeçmeleri değildi, çünkü bunları yeteri kadar tanımıyorlardı bile. Vazgeçtikleri dünya, sevdikleri bir dünyaydı; anne ve babalarıyla kardeşlerinin bulunduğu bir dünya, hırsın ve kötülüğün dünyası değildi. Onları, bir altın madencisi kadar sert ve bir icra memuru kadar katı olan bu ruhsuz varoluşun içine, yalnızca anlaşılması güç bir sevgi karmaşası sürüklemiş olabilirdi. Geceleri dua etmek için birkaç kere kalkar, kuşlar kadar az yer, kendilerine ait hiçbir malları olmaz ve yaşamlarının geri kalan günleri bu kapalı duvarlar arasında bir avuç tıhaf insanla geçirmek için yeterli bir sabra sahip olmak zorunda kalırlardı. Yaptıkları, Hizbullah'la birlikte bir süpürge dolabına kapanıp, canlarının okunmasına izin vermektir daha çok.

Bu durumda birçoğu, birer din şehidi ya da intihar etmiş insanlar olarak sayılabilirdi. Din şehidi, kendi isteğiyle değerli gördüğü bir yaşamdan vazgeçen kimsedir; fakat intihar edenlerin vazgeçtiği yaşam, artık değeri kalmamış bir yaşamdır. İntihar aynı zamanda özel bir olaydır, fakat din şehitliği, kişinin ölümünü topluma maletmesi, bu ölümü başkalarının eline vermesi ve böylece, Auden'in deyişiyle, bu ölümün yaşamın bağırsaklarında biçimlenmesine izin vermesidir. Sevdığınız bir şeyden vazgeçmek aptalca olabilir, ama en azından varoşlara özgü bir davranış değildir. Bu kadınlar yaşamlarını bilerek ellerinin tersiyle ittiler; bu davranış, bir uzmanın hesaplamalarını ya da bir iyilikseverin ateşliliğini değil, bir Dadaistin başkaldıran absürdlüğünü gerektiriyordu. Bu dünyanın güçlerini reddettiklerinde, varlıkları da bir sanat yapıtı gibi tüm anlamını yitirdi. 1950'li yılların kadınları olarak zaten fazla güç elde edemeyecekleri doğrudur,

fakat dinsel yaşamları, bu güçsüzlüklerinden toplumsal bir boyut elde ediyor ve bu seçimlerini kolektif bir sembole dönüştürüyordu.

O günlerde yaşayan tüm İngiliz Katolikleri gibi ürkek bir muhafazakarlık ile, dinsel yaşamın politik yönünü tümüyle yadsıyacaktı. Gerçekten de, en azından sözcüğün genel anlamı çerçevesinde, politik anlamlandırmalardan bütünüyle uzaktılar. Rusya'nın değişimi için dua ediyorlar, ama kendileri komünizmi savunuyorlardı. Geleneklerine uyarak birinci tekil kişi ile konuşmuyorlar ve bunun yerine 'bizim anamız', 'bizim köpeğimiz', 'bizim çöp kutumuz' biçiminde konuşuyorlardı. Kuşkusuz her birinin ayrı birer diş fırçası vardı, ama kendilerine ait gıycekleri, hatta iççamaşırları bile yoktu ve tarak, gereksinim duydukları eşyalar arasında değildi. Sonuna kadar, eşlerin kocalarına boyun eğmeleri gerektiğine inanıyorlardı ve cinsiyet konusunda işin başından beri ayrımcıydılar. Yoksulluk, bekaret ve boyun eğme yeminleri, onları birer gerilla savaşıçısı gibi ipotek altına almıştı. Çevrelerinde yeterli miktarda, kendi seçimlerine bağlı olmayan yoksulluk ve ortaklık vardı. Burası benim de doğduğum yer olan Salford idi ve bugün bile hala Birleşik Krallık'ın en sağlıklı kenti olarak gösterilir ve o günlerde bırakın bir opera sahnesini, orta sınıfın alt tabakalarını bile barındırmaktan çok uzaktı. Fakat başkaları için ölümcül olan bir durum olduğunu varsaydığımızda, rahibelerin sembolik anlamlar peşinde koştuğu ortaya çıkar. Kendi yaşamlarını sürerlerken, bizim yaşamlarımız hakkında bir şey söylüyorlardı. Kendilerini yaşamdan yoksun bırakırlarken, kendi ölümleri hakkında önceden bir fikir ediniyorlardı, her an ölümle yüzleşiyor ve böylece ölümün bizim için zorunlu olan terk edilmişliği, onların kendi seçtikleri bir durum oluyordu.

Fakat en yıkıcı yanları, öteki dünyayı çağrıştıran amansız yabancılıklarıydı. İçinde yaşadığımız dünyanın

sahip olabileceğimiz en iyi dünya modeli olduğuna inanlar var; bunlardan bazıları materyalist, geriye kalanları da muhafazakarlar olarak tanınmakta. Kendilerine ne ad verirlerse versinler, başka bir dünyaya gerek olmadığını iddia eden kendi çıkarını düşünen realistler, görünüşe göre gazeteleri hiç okumuyor. Fakat onların tersine, kendilerine özgü tuhaf yollarla insanlık tarihinin, büyük olasılıkla günahkarlık olarak tanımladıkları acınası durumunu gözler önüne seren bu kadınlar, parlak gözlü çağdaş liberallerin tam karşısında yer alıyorlardı.

İçinde yaşadığımız pragmatik günlerde kulağa ne kadar mantıksız gelse de, rahibeler, dünyada bilinçsiz olmayacak ve sistematik reformlarla çözülemeyecek kadar çok vahşet ve gerginlik olduğunu ileri süren eski görüşü savunuyorlardı. Bir parça karşılıklı anlayış, sivil toplum örgütlerinin dayanışması ve birkaç tane fazla tahıl çuvalının bu gezegende yamayamayacağı hiçbir büyük sorunun ve çarpıklığın olmadığını düşünen orta halli ve sağduyulu kitlenin bakış açısıyla, bu rahibeler sapkın ve garip insanlardı. Hiçbir şey, böylesine sıradan bir gerçekçilik kadar sıradışı derecede idealist olamaz. Birçok akıllı muhafazakar bunu reddeder, ama nedenleri solcularınkiyle aynı değildir. Sosyalistler ve nükleer fizikçiler gibi, fakat pragmatikler ve pozitivistlerden farklı olarak, rahibeler, dünyada görülebilecek her şeyi görmüş olduklarına inanacak kadar dargörüşlü değillerdi. Onların gözünde dünya o kadar kusurlu ve sorunlu bir yerdi ki, son derece büyük bir değişime gerek vardı ve onların jargonunda buna kurtuluş deniyordu. Bu olmadan, her şey daha da kötüye gitmeye mahkumdu.

Önerdikleri çözümler hakkında kim ne söylerse söylesin, insanlık tarihine ilişkin görüşleri bütünüyle gerçekçiydi. Soykırım tutanakları üzerinde genellikle hemfikir olunmaz. Fakat 1970 yılında, tarihin en kanlı dönemi olan yirminci yüzyılda, insanların neden olduğunu ölümlerin 100 milyonu bulduğu saptandı. Bu tarihten otuz yıl

sonra, bu rakama sayısız katliam daha eklendi. İnsanlığın öyküsü, sonu gelmez bir çentik ve oyuk uğultusundan oluşuyor ve dünyanın her yerinde tarih bunu kanıtlamaktadır. Çok az anlatı bunun kadar inanılmaz olabilir. Evrenin oluşumunun ilk dönemlerinde, ilgi çekebilecek neredeyse hiçbir şey olmaz ve karakterler yalnızca çok genel çizilmiş tiplerdir. Sonra, sanki okurun dağılmaya başlayan dikkatini toplamak amacıyla, yazar gerçekçiliğin son kırıntılarını hiç sakınmadan rüzgâra savurur ve öyküsünü son damlasına kadar sansasyonlara bular. Cüceyi andıran Korsikalı bir onbaşı yeryüzünün koca bir dilimini ele geçirirken, Georgialı çılgın bir köylü kendi vatan-daşlarından milyonları kesip biçer. Saçmalık derecesine varan bir fantezi içinde, dünyanın en zengin üç adamının ortak servetleri, dünyadaki en yoksul 600 milyon kişinin malvarlığına eşittir. Öyküye, iç karartıcı duygusal bir hareket kazandırdığımızda, dünyanın en yoksul ülkelerinde saatte 200 bebeğin yaşamını yitirdiğini görebiliriz. Bu fabl yalpalanarak daha sonraki aşamalarına ilerlediğinde, anlatısal birliğin son kırıntıları da, savaşların, açlıkların, diktatörlüklerin ve devrimlerin içinde parçalanıp yok olur ve yan kurgular havada öylece asılı kalır, aynı olaylar mantıksızca yinelenip durur, karakterler durmadan geri dönüştürülür ve verimli olabilecek kurgular dik-katsizce yok edilir. Kimse, bunların tek bir sözcüğüne bir an bile inanmaz.

Benim Kermel tarikatındakiler elbette inanmadılar. Onlar kendilerince, tarihin saçmalık olduğunu söyleyen Henry Ford'a hak veriyorlardı ve zaten bu nedenle bulundukları yerdelerdi. Tarihten kaçmıyorlardı; manastır, fırtınada tutunacağınız bir can simidi değildi. Ama onu değiştirmeye de çalışmıyorlardı; hiç ayak basmadıkları bir dünyayı düzeltemezlerdi. Onların rolü, dünya eğer adil olacaksa gereksinim duyacağı korkunç terk edilmişliğin birer sembolü olmaktı. Onlar yapılması gerekenlerin değil, fakat bu yapılacakların ne kadar zaman alacağının

birer göstergesiydi. Çok sayıda sosyalistle birlikte sağ eğilimli liberallerin, rahibeleri değerli görmelerinin nedeni de kuşkusuz budur. Kendinden ödün vermek geleneksel anlamda kadınlarla özdeşleştirildiğinden, bazı feministler de böyle düşünmektedir. Bu görüş açısından bakıldığında, rahibelerin tek olumlu yanları, erkeklerin hizmetinde olmamalarıdır. Ya da en azından tek bir adamın hizmetindeydiler ve o da dünyadan uzak yaşadığından, yiyecek, çamaşır ya da cinsel rahatlık talep etmiyordu.

Rahibeler elbette tarihin tamamen bir saçmalık olduğuna inanmıyordu. Bu son derece Protestan bir görüş olurdu. Gerçekten de, böyle düşünmek bir tür dinsizlik olarak görülebilirdi. Eğer insanlığın durumu tamamen umutsuzsa, geceleri neden birkaç kere kalkıp onun için dua etsinlerdi? Ölüm kamplarının tüm umutların tükenişi olduğunu düşünen Raymond Williams, *Modern Tragedy* adlı kitabında bunun karşılıklı bir durum olduğunu belirtmiştir; çünkü bu kampları inşa edenler olduğu gibi, bu kampları yıkmak isterken yaşamlarını yitirenler de vardı. Marx, tarihin bir kabus olduğunu söylemişti, ama bu kabustan uyanmanızı sağlayacak bir düşünme biçiminin olması gerektiğini de düşünüyordu. Elbette ki en kötü kabus, uyandığınızda kabusun hala sürdüğünü görmenizdir ve bunun birçok politik örneği bulunmaktadır. Fakat eğer tarih çözümlenecekse, bu yalnızca içerden yapılabilir. Hristiyanlık'ın kutsal metni bize, insan tarihinin gerçekliğini, idam edilmiş bir politik suçlunun kırılmış bedeninde aramamızı söyler. Bu bedenin bize verdiği mesaj, teolog Herbert McCabe'in belirttiği gibi, eğer ölmekten hoşlanmıyorsanız, uzlaşma kapalı bir mesajdır, fakat ölüm hoşunuza gidiyorsa, öldürülmeniz gerekir.* İşte gökyüzündeki pasta, insanların afyonu ve kurtuluşun duygusal saçmalıkları burada.

*Bkz. Herbert McCabe OP, *God Matters* (London, 1987), Özellikle Bölüm 8.

Cambridge'te tragedya üzerinde çalışacaktım, ama ben çoktan kırık ve umutsuz bir bedenle tanışmıştım.

Bu düşünce biçimi, geleceğin büyük ölçüde günümüze benzeyeceği yanılması içinde olanlarla karşıtlık içindedir. Birisinin postmodern çoğulculuk hakkında söylediği gibi 'Birkaç seçenek artı şimdi.' Gelecek kötü olsa da olmasa da, onu tanımamız kesinlikle zor olacak. Ciddi derecede tuhaf idealistler, başlarını inatla kuma gömen o insanlar; IMF'nin, Clint Eastwood filmlerinin ve çikolatalı patates cipslerinin 3000 yıl daha bizimle olacağını düşünerek yaşayan o fantezi düşkünleridir. Bu çılgın sağduyu ile karşılaştırıldığında, en kıllı ve en deli görünüşlü vahiyçi, ılımlı bir liberal gibi görünür. Kulağa yine böyle bilimkurgu gibi gelen bir düşünce de, kapitalizmin sonunda tüm dünyayı besleyeceğine yönelik inançtır. Eğer politik sol böylesine saydam bir saçmalığı, buna karşıt olanlar bu yalanı kapı kapı dolaşarak satana dek yaysaydı, bu görüş acımasızca çoktan ortadan kaldırılmış olurdu.

Bu Kermel rahibeleri, tarih her an ortadan kaybolabilirmiş gibi yaşıyorlardı ve bu çok basit bir gerçektir. Fakat tarih yitip gitseydi, rahibelerin elleri boş olurdu, bedenleri tutkudan olabildiğince uzaklaşmış olurdu ve onları uyku halinde yakalayamazdı. Kendi yaşamlarında ölümü oynayarak, ölümün üzerine kalın bir perde çekerler ve kendi ölümlerini kendileri seçerek, ölümün kusurlarını ortadan kaldırabilirlerdi. Dünyanın içinde yer alıp ona ait olmamak, varoluşlarına ironik bir unsur katıyordu, fakat bir ironi ile uğraşırken, başka bir ironiden uzak durmak zorundaydılar. Politik eylemler ya da hayır işleriyle dünyayı daha yaşanılır bir yer haline getirmekle ilgilenmiyorlardı, çünkü böyle bir tutum, onları tamamen vazgeçtikleri dünyaya yeniden bağlardı. Onların işi bunun yerine, son derece teatral bir biçimde sonunda hiçbir şeyin önemi olmadığını göstererek, bu dünyanın yıkılışını izlemek ve kendi yaşamlarında tarihin ölümünü tasarlamaktı. On-

ların işi yalnızca, insanlığın yaşadığı güçlüklerle acımak ve hiç durmadan onlar için aracılık etmektir. İnsanlığın durumunun ne kadar kötü olduğu ve aksaklıkları onarmanın ne kadar uzun bir zaman alacağı gerçeğini, ağır kesici gücü olan hiçbir sosyal umut esintisi, gelişim ve ilerleme öngören hiçbir ideoloji değiştiremezdi.

Yıllar sonra, çok farklı bir rahibe grubu ile karşılaşacaktım. Sayıları iki yüzü bulan, farklı dini tarikatlara bağlı Amerikalı rahibelerdi ve onlara New York'ta yüksek lisans dersleri veriyordum. 60'lı yılların sonuydu ve havada isyan kokusu vardı. Bunlar, kesinlikle penguenlere benzemeyen yeni tür rahibelerdi, maskara ve Che Guevara tutkunuydular, piskoterapik bilgelikle ve Amerikan canlılığı ile doluydular. Lavabonun deliğinde sıkışıp kalmış bir saç tutamından paslı bir jant kapağına kadar, baş döndürücü derecede olumlu bulmadıkları hiçbir şey yoktu. Bir keresinde, on saniye süren hafiften bir çıplaklık sahnesi olan *Hair* filmi görmek için birlikte Broadway'e gittiğimizde, içlerinden birkaçının sahneye fırlayıp ortalıkta sıçraması güçlükle engellenebilmişti. Bir tornavidada ya da bir paket mısır cipsinde Kutsal Ruh'u görebiliyorlardı. Rahibe Angela'nın tersine, Ayın sırasında taklalar atıyorlardı ve zaman zaman, insan iletişiminin önemini vurgulamak için, sınıfa *New York Times* gazetesinin sayfalarını giyinerek geliyorlardı. Joan Baez ile Gregor-yan ilahilerin karşımını andıran bir müzikten hoşlanıyorlardı ve kendileri gibi olmaktan büyük mutluluk duyuyorlardı.

Kesinlikle çileci insanlar değillerdi, tersine, dudakları rujlu, yüksek topuklu ayakkabılar giyen, Amerikalıların o günlerde hala yaptığı gibi sigara ve içki içen ve dinin bir tür psikoterapi olduğunu düşünen, moda-ya uygun genç kızlardı. Rahibelerin eğitim programına katılan Hollandalı bir psikiyatr vardı ve rahibelerden birinin kendisiyle

özel olarak görüşmesine izin vererek büyük bir hata yapmıştı. Olayın gerçekleştiği hafta sona ermeden, kapısının önünde Yankee stadyumunu dolduracak kadar büyük bir rahibe kalabalığı birikmişti. Kendilerini doğa ile iç içe gösteren video filmlerinden oluşan yüksek lisans tezleri hazırlıyorlardı, kampusun çimlerinde dini kurallara uymayacak kadar dar şortlarla koşuşturuyorlar, çıplak ayaklarla ağaçlara tırmanıyorlar ve çimlerin söylediklerini dinlemek için yerlere uzanıyorlardı. Ayin sırasında birbirleriyle çılgınca kucaklaşıp şair Dylan'ı anımsatan biçiminde cıyıklıyor ve gözyaşları içinde yarı orgazm haline giriyorlar, sırayla sunağın yanına giderek, sıradan olanın kutsallığını göstermek için bir limon sıkacağıının içinden, kutsal kadehe şarap damlatıyorlardı. Daha geleneksel dinsel selamlaşmaların yerine, birbirlerine 'Ekmek kabarıyor!' ya da 'O geliyor! O geliyor!' gibi sloganlarla sesleniyorlar ve birbirlerine ellerini yumruk haline getirerek selamlar gönderiyorlardı. Bence tüm bunlar hiç de erotik değildi ve tersine kıyamet alametlerini çağırıyordu.

Manhattan'ın yoksul bir bölgesinde okul öncesi çocuklar için düzenlenen bir Headstart programına katılmıştık ve rahibelerden biri siyah çocuklardan birini dizine oturtup, büyük bir coşkuyla çocuğun pantolonundaki yırtığı dikmek için iğne iplik istemişti. Bu, kırık bir kargayı bir yara bandıyla onarmaya çalışmak gibi utanç verici bir durumdu, fakat programın başındaki siyah Amerikalı, bir dikiş seti bulmak için hemen harekete geçmişti. Kendi düşüncelerimizi dizginlemeden onların liberal yanılsamalarını açığa çıkarmaktansa, bu kadınlardan yararlanmak daha akıllıcaydı. Tek istedikleri kutsal bağışlanma idi, fakat buna hiç gerek duymayan bir dünyada yaşıyorlardı. Hükümetleri o sırada Vietnamlıları kesip biçmekle meşguldü. Herkes kendi bedeninde mutlu görünüyordu, belki Vietnamlılar dışında. Rahibelerden biri bana, *Mercan Adası* ile *Sineklerin Tanrısı* romanlarını

karşılaştıran bir yazı yazmıştı ve yazdığını bana verirken, aslında *Mercan Adası*'nı okumadığını belirtmişti. Bilgi o günlerde sıkıcı olduğundan ve bilginin peşinde koşmak da moda olmadığından, bu yazıya güzel bir A vermiştim. İçlerinden birçoğu birkaç yıl sonra büyük olasılıkla manastırı terk etmiş ve birer işçi ya da işkadını olmuşlardı. Kimsenin bir diğerinden farklı olmadığını öngören anti-elitist bir ruha inandıkları için, öğrencilerle birlikte amfinin arkasına oturup otoriteleri yuhalayan 60'lı yılların profesörleri gibi, işlerini de kendi kendilerine kaybetmiş olabilirler.

Bundan birkaç yıl sonra, San Diego'da konuk profesör olarak bulunduğum günlerde, benzer bir kültürle karşılaştım. İlk lisans sınıfım bütünüyle, kumsaldan yeni gelmiş yarı çıplak öğrencilerle doluydu. İçlerinden bir ya da ikisinin ayağında palet vardı ve gözüme bir şnorkel bile ilişmişti. Sınıf ıslak mayolar ve sörf tahtaları ile doluydu. Son derece coşkulu ve dinç bir biçimde ilk dersimi verdim ve öğrenciler de güneşten mayışmış gözleriyle beni yakından dinliyor gibiydi. Dersten sonra, üzerinde yalnızca, diz hizasına gelen kırmızı bir şort olan genç bir adam yanıma gelip, oturum için bana teşekkür etti. 'Ama biliyor musun ne var profesör?' diye sordu sonra. 'Şansını çok zorluyorsun.' Tüm açık yürekliliği ile benim iyiliğimi isteyen bu genç, sınıf arkadaşlarının çoğunun sarhoş ya da uyuşmuş halde olduklarını ve gereksiz yere verdiğim özeni takdir edecek durumda olmadıklarını söylüyordu.

Bunlar, Katolikler için zorlu günlerdi. İkinci Vatikan Konsili'nin başlayacağı günlerde, Kiliseyi spiritüel bir yenilik dalgası sarmıştı. Rahiplerle alay ediliyor ve sözleri durmadan kesilip soru yağmuruna tutuluyorlardı; halk tabakasından insanlar kendi itiraflarını dinlemek için yaygaralar koparıyor ve hasta olsun olmasın, ellerini sürdükleri herkese şifa verebileceklerini ileri sürüyorlardı.

Yıllardır birbirleriyle gizlice öpüşen rahipler, bunu artık günışığında uluorta yapıyorlardı. İnsanlar bir gecede tamamen farklı kişiliklere bürünebiliyor ve rahipler sokakta gelip geçenlere laf atan çapkın kimlikler ediniyor ya da alışkanlıklarından vazgeçerek kaba kazaklar ve İspanyol paça pantolonlar giyebiliyorlardı. Kimi zamanlar, çiçekli bir elbise giymiş, kulakları küpeli ve ayaklarında sandallar olan, fakat pembe yanakları, düzgün taranmış saçları ve neşeli yürüyüşüyle hâlâ dindar bir görünüm sergileyen bir rahibeye uluorta sarılmış halde görülebiliyorlardı. Dönüp yanınızdaki yabancıyı kucakladığınız Ayin öpüşmeleri o kadar uzun sürmeye başlamıştı ki, rahipler bu öpüşme oturumunu bir el çanıyla sona erdirmeye çalışır olmuşlardı.

Bolşevik sanatçılar tiyatroyu nasıl elitist tabakanın elinden alıp çiftliklere ve fabrikalara taşımışlarsa, ayinler de artık pub'larda, mutfaklarda, araba parklarında, yüzme havuzlarında ve belki de zaman zaman telefon kulübelerinde düzenlenir olmuştu. Bazı coşkulu kimseler son derece tuhaf bir biçimde boyunlarında tahtadan haçlar taşıyordu ve bunların kullanım için mi yoksa dekoratif amaçlı mı kullanıldığını kestiremiyordunuz. Genç erkeklerin ayin sırasında ağızları köpürüyor ve önceden yalnızca 'Yemeğin soğuyor,' gibi incelikli laflar eden ezik evkadınları, çılgınca anlaşılmaz sözler söylemeye başlıyordu. Söyledikleri kulağa gerçekten anlaşılmaz geliyordu. İnsanlar her yerde düşünüyor ve kendi kendilerini tatmin ediyordu. Artık kimse dogmatik ahlaksal yargılarda bulunmuyordu. Evlilikdışı ilişki yaşayan bir çifti nasıl değerlendirildiği sorulan liberal düşünceli bir rahip, onları suçlayacağına, 'onlarla geçinmeye' çalışacağı yanıtını vermişti. Kendisine yine benzer bir soru yöneltilen yüksek rütbeli bir rahip, kendisini onların karşısında teşhir edeceğini söylemişti. Kilisenin en az San Quentin kadar hayırsever bir kurum olduğuna inandırılan İngiliz Katolik

Kilisesi'nin önde gelen teologu, tüm kariyerini tiksintiyle bir kenara atmış ve Florence adında bir kadınla kaçmıştı. Katolik gazetesinin 'Papa, Florence Ziyaretinde' manşeti tehdit ediciydi, ama daha sonra Florence'ın Floransa olduğu anlaşılmıştı. Öğrenciler oturma eylemleri düzenlerken, Hristiyanlar dua eylemleri yapıyordu.

Kendi ayinlerini düzenleyen Katolikler, komünyon için ucuz dilimlenmiş ekmek kullanıyorlardı ve bu, yoksul insanlarla dayanışma içinde olduklarını gösteren bir davranıştı. Daha üst tabakanın ayinlerinde, kepekli ve tahıllı ekmekler ya da lezzetli ay çörekleri kullanılabiliyordu. İştahına düşkün ve ayinlere katılmaya meraklı bazı Genç Türkler, komünyon için hamburger ve kola kullanılmasını istiyorlardı, fakat onların bu isteklerine karşı çıkılıyordu. Bu karşı çıkışın nedeni ise bu yiyeceklerin geleneklere uymaması değil, sadece yiyecek ve içecekten sayılmamasıydı. Sonra, devrimci bir kararla, Vatikan komünyonda ekmeğin yanında şarap da kullanılabileceğini bildirdi. Böylesine düşsel bir özel izin, gündeme büyük zorluklar getiriyordu. İlk şaraplı ayinini yapan Westminster Katedrali'ndeki yaşlıca bir rahip, bu sıvıyı grotesk biçimde fazlaca kullanarak, birkaç büyük kadehi bununla doldurdu. Fakat o sabah cemaat fazla kalabalık değildi ve gelenler fazla tanışık olmadıkları bu yabancı sıvıdan küçük birer yudum aldığı için, komünyondan sonra rahibin önünde altı kadeh dolusu kutsanmış şarap kalmıştı. Bu şaraplar artık İsa'nın kanına dönüştüğü için, rahip bunları lavaboya dökemez ya da içkili bir eğlence için de saklayamazdı. Bunun yerine büyük bir görev bilinciyle kalan şarabı koca yudumlarla kadeh kadeh içti ve dik durmak için sunağa dayanmak zorunda kaldı. Törenden sonra sunakta görevli birkaç kişi onu ayine hazırlık odasına taşıdı ve rahip ayılana kadar burada uyudu.

Bu akımın daha politik akıntılarında gezinen bir *eminentia grise*, Laurence Bright adında bir Dominiken rahip-

biydi. Gerçek adının Ronald, Laurence'ın ise dini adı olduğunu, dost olmamızdan birkaç yıl sonra öğrendim. Bu, insanın karısının profesyonel bir katil ya da halasının gerçekte annesi olduğunu öğrendiğinde duyduğu şaşkınlığın daha hafif bir versiyonuydu. Uzun boylu bir adamdı, biraz melek, biraz da şeytansı bir yanı vardı. Kocaman gri bir kafası, iri, *faux-naif* ve absürd derecede erotik mavi gözleri, palyaçoğu andıran parlak bir burnu ve son derece duygusal somurtkan bir ağzı vardı. Konuşması daha çok bir kuş ötüşünü andırıyordu ve bedeni o kadar uzun ve o kadar esnek görünümlüydü ki, parçalarını mantıklı bir biçimde bir arada tutmak için özel bir çaba harcıyormuş gibi görünüyordu. Küçük absürdlüklerin bir uzmanıydı ve bunların üzerine, çok ender rastlanan bir bitki türü ile karşılaşan bir botanistin sevinç çığlığıyla atılırdı. İlk bakışta kötücül bir havası vardı, fakat bunun kaynağı tuhaflıktan çok sıradanlıktı. Şeytansı bir edayla, karla kaplı bir sokağa, üstü başı dökülen rahip kostümüyle uzanır ve başına da sürrealist bir biçimde uzun olan mavi başlığını takardı. Takım elbisesinin kolları çok kısaydı, o kadar ki, bu kendisine yetişkin bir Dickens yetim tiplemesinin havasını veriyordu. Edward döneminde yaşamış yaşlı bir çapkınla Dr Who arasında kalmış birine benziyordu ve nasıl bir rahip haline dönüştüğü, evrendeki karadelikler ya da Bermuda üçgeni kadar karmaşık bir gizem gibi görünüyordu.

Gerçekte, oynadığı kartları yanında taşıyan bir agnostik olarak başlamıştı. Oxford'ta bir nükleer fizikçiymiş ve zamanında Tory Partisi'nin oldukça sağ kanadında yer alıyormuş. Fakat bir noktada Anglikan olmuş ve söylenenlere göre bunun nedeni, bilimsel çalışmalarının askeri amaçlarla kullanılmasıymış. Sonuçta atom bombası üzerinde çalışıyormuş. Sonra, her nasılsa, koyu bir Tory Anglikanlığından Katolik kilisesine ve politikanın sol kanadına kaymış. Bunun nedeni belki de bir ölçüde, düşün-

sel boyuttaki amansız açık görüşlülüğü idi: kapitalizmin törel açıdan kötü olduğuna karar verdiği an, tatsız geçmişi kendine özgü bir sertlikle geride bırakmış ve bir daha asla arkasına bakmamıştı. Fakat bu, spiritüel *flaneur* havasının yanında, onda bir çılgınlık da vardı ve bağlılık konusundaki tuhaf kaymaları bir ölçüde bununla açıklanabilirdi. Roma Katolik Kilisesi, Anglikan Kilisesi'nin ötesine atılmış mantıklı bir adımdı ve arka sıralarda oturup olan biteni izlemek yerine bir rahip olmaya karar vermesi de, sorunu en uç sınırlarına itme eğilimine bağlanabilir.

Sağın en ucundan solun en uç noktasına yaptığı yolculuk da, ortalama olana duyduğu bu aynı korkudan kaynaklanıyor olabilirdi, fakat bunun da bir mantığı vardı. Bir anlamda, varoş kitlelerine duyduğu Wilde'inkini andıran nefretini, seçici bir soğukluktan devrimci bir politikaya dönüştürmüştü, tıpkı Wilde'ın kendisinin yaptığı gibi. Laurence radikal bir sosyalist olduğunda, orta sınıfları dayanılmaz derecede gülünç bulmasını sağlayan bir sürü de yeni neden bulmuştu. Üst dereceden bir *hauteur* böylece radikal bir cesarete dönüştürülebiliyordu. Kimseden korkmayacak biçimde yetiştirilen ve daha sonra bu kıskanılacak aldırmazlıklarını sol politika uğruna harcaayabilen devlet okulu çıkışlı Marksistler'de, bu özelliğe yıllarca tanık olmuşumdur. Sol kanada ait bir kitap tanıtımında kravat giyip giymeyeceğini düşünen kesim, eskiden işçi sınıfına ait olan radikallerdir. Laurence belki de, *Brideshead* ve *Bolivia*'nın, Evelyn Waugh'un *Anthony Blanche*'ı ve bir gerilla savaşçısının tuhaf bir karışımı olduğunun farkındaydı. Sonu gelmez ötüşünün, alaycı gülüşünün bir ticaret birliği toplantısında son derece sıradışı kaçacağını kuşkusuz biliyordu, fakat sahip olduğu nitelikler, bunlara aldırmayacağını da gösteriyordu. Biz Katolik solcuların kısa, fakat huzursuz bir birlikteliğimizin olduğu dönemin Britanya Komünist Partisi, Cent-

ral Casting tarafından toprak ağaları, izci başkanları ya da klasik öğretim üyeleri gibi önemsiz rollere verilebilecek tiplerle doluydu. İçlerinden bazıları gerçekten de birer izci başkanı ve klasik öğretim üyeleri idi.

Laurence, solda aykırı ve tuhaf biri olabilirdi, fakat beni o dönemde büyük ölçüde etkileyen Raymond Williams tarafından onaylanmış biriydi. Williams onunla çok kısa bir süre beraber olmuş ve daha sonra bana onun 'gerçek bir adam' olduğunu söylemişti. Williams, Cambridge'te karşılaştığı insanlarla gerçekleri paylaşma konusunda genelde isteksiz olduğundan, bu gerçek bir övgüydü. Benim gibi Williams da, İngiliz yüksek sınıfının gösterişli anlambiliminden rahatsızlık duyuyordu. Gerçekten de, onun yaşına geldiğimde, restoranlarda konuşmak yerine anıranlara ya da taktığı kravatıyla hava atanlara şöyle güzel bir yumruk indirme güdümü bastıracağımı umuyordum, fakat Williams, durumun böyle olmayacağını en güzel kanıtıydı. Fakat Laurence'in içinde yatan kararlılığı ve onun bunlar karşısındaki kırılganlığını görecektik kadar kurnazdı. Hardal markası değişik diye kavga çıkartan, fakat karşısındakini bir kibrit kutusuyla öldürebilen züppe bir gizli ajana benzediğini biliyordu. Laurence, hiç fark ettirmeden size ideolojik bir çelme takabilirdi ve siz de bunun etkisinden haftalarca kurtulamazdınız.

Williams, sınıf göstergelerine ilişkin geçişleri zaten kendisi de biliyordu. Cambridge'teki meslektaşlarının karşısında, sonu gelmeyen hafiften bir eğlence kaynağıydı, çünkü dünya kalitesinde bir zihne sahip olmasına karşın, saçını gömleğinin yakasına kadar uzatıyor, 'r' harflerini taşralılar gibi yuvarlıyor, yuvarlak yaka süveterler giyiyor ve bir akademisyenden çok, bir çiftçiye benziyordu. Dingin otoriter havasına hiç uymayan bir sesi vardı ve istifini asla bozmayan duruşuna zıt bir yüze sahipti. Yalnızca varlığı bile, geleneksel kategorilerin düzenini altüst ediyordu ve akademisyen arkadaşları, güçsüz ho-

murtuları 'İlyada'nın dizeleri olan bir yunus çevresinde toplanan meraklı zoologlar gibi onun çevresinde toplanıyorlardı.

Hafiften hovarda görünüşüne karşın, Laurence yıpranmış bir yaşam sürüyordu. Dominiken tarikatında gerçek bir işlevi yoktu, fakat bu, sonuna kadar bir keşiş yaşamı sürebileceği anlamına geliyordu. Oscar Wilde ve başıboş bir din adamı arasında duran bir haç olarak, yürüdüğü yolda devamlı yukarı çıkıyordu. Doğaçlama havası içinde, dua ederken birden savaş karşıtı bir gösteri ortaya çıkartabiliyordu. Yüksek sınıflara özgü dinginliği, bir şeye bağlanma gereksinimi ya da nostalji duygusu olmadan yaşamasını olanaklı kılıyordu. Sıradışı bir biçimde kendi kendine yeten biri gibi gözükmesine karşın kesinlikle yalnızlık çekiyor olmalıydı, fakat bu konuda ağzını çok sıkı tutuyordu. Birçok din adamı gibi, sizden lüks bir yemeğin bedelini anında çıkartabilen yetenekli bir otlakçı olmasının karşılığını, geleneksel rahatlıklarından vazgeçerek ödemişti. Fakat Katolikler, din adamlarının tensel yoksunlukları nedeniyle avutulmaları gerektiğini anlıyordu ve onlara birkaç şilin bahşiş vermekten çekinmiyorlardı. Ben henüz bir çocukken babamla otobüste giderken, otobüse ne zaman bir rahip ve rahibe topluluğu binse, onların bilet parasını babam öderdi ve bunu bildirmek için utangaç bir biçimde onlara işaret ederdi. Oysa o rahipler ve rahibeler, maddi yönden babamdan çok daha iyi durumdaydılar.

Laurence kuşkusuz, tensel yoksunlukları konusunda seçiciydi ve kendisinden Katolik inancı konusunda bilgi almaya gelen genç bir kadınla gizli bir ilişki içine girmişti. O günlerde buna benzer birkaç spiritüel geri tepme örneği ile karşılaşmıştım. Bu, alkol bağımlılığı sorununu çözmek için bir psikiyatra gitmek ve sonra da onunla bir içki masasına oturmak gibi bir şeydi. Kendisini bu durumda bulan ve Laurence gibi eski bir bilim adamı olan

başka bir rahip de ironik bir biçimde, müşterisiyle birlikte kilisesin cinsel ahlak konusundaki öğretilerini tartıştıkları için, bu konudaki kongrelerin 'pratiğe' yönelik olduğu sonucuna vardığını söylemişti. Bu bana, bir Katolik'le evlenmek üzere olduğum günleri anımsatmıştı. Stajyer papaz, benim kilisede yetiştigimi bildiği için, on iki dersin tümü yerine yalnızca altı tanesini almamın yeterli olacağını söylemişti. İnsanın evlenirken ders alma düşüncesi tuhaf görünebilir ve bu derslerin içeriğini merak etmiştim. Herhalde manastırın içinde deneme seksi yapılmazdı? Belki de yemek pişirme dersleri verilecekti?

Bu derslerin içeriğinin, evlilik teolojisi olduğunu gördüm, oysa stajyer papazın teolojik bilgisine fazla güvenmiyordum. Onu ilk ziyaret edişimde, açık biçimde benzer bir eğitim almak için orada bulunan genç bir adamın yanından geçtim. Papazın odasından çıkarken, yüzünde şaşkın ve hafiften umutsuz bir ifade vardı. Papaz ise kapısının önünde durmuş, Kuzeyli aksanıyla bağırarak genç adama sesleniyordu: 'Endişelenme, bu yalnızca bir gizem! Bir gizem!' Bu sözler, Katolik öğretisinin açık saçmalıklarını ya da mantıksızlıklarını açıklamak için kullanılan geleneksel sözcüklerdi. Eğer Tanrı'nın ekose bir suspansuvar giydiğine inanamıyorsanız, bunun nasıldığını ve nedenini bir gizeme bağlayarak kendinizi avutabilirdiniz. Bir keresinde, aynı stajyer papazın İsa'nın Cennet'e yükselişi hakkında verdiği bir vaazı dinlemiştim. Vaaza şu sözlerle başlamıştı: 'Efendimizin yükselişi hakkında bilmek istediğimiz daha birçok şey var, örneğin bunu nasıl başardığı gibi?' Bu, bir Laurence Bright'ın yüksek teolojik söylemine hiç de benzemiyordu.

Laurence'ın önerisiyle, çoğunluğu Cambridge'te lisans eğitimi gören gibi Katolik bir grup olarak, *Slant* adında sol kanada ait Katolik bir dergi çıkarttık. Bu dergi, 60'lı yıllar boyunca, manastırlarda türlü çalkantılara neden oldu. Derginin adı, üstelik aynı tasarımla, sonunda bir por-

no dergisi tarafından kullanılmaya başlandı. Bu dergiyi bir gün Soho'da bir vitrinde gören Laurence, neşe içinde derginin birer kopyasını eski editörlere gönderdi. Günümüzde insanlar Katolik sol üzerine doktora tezleri yazıyorlar ve bu bence, kayıtsızlığın bir basamak üzerine atılmış bir adım. Fakat beni, katı görüşlü Katolik doğruculuğumdan sıyıran kişi Laurence Bright olmuştur. Elbette bir sosyalisttim, fakat bir Katolik'in, uçurumun kenarından düşmeden solun ne kadar ucuna gidebileceğini merak ediyordum. Bunu Laurence'a sorduğumda, kuş gibi öterek ve aristokratik bir reverans yaparak yanıt verdi: 'Ah, istediğin kadar sola gidebilirsin.' Uçurumun bir kenarı yok gibi görünüyordu. David Lodge'un 'Ne kadar ileri gidebilirsin?' sorusuna Yeni Ahit'in verdiği yanıt, elbette ki sizi yeteri kadar ileri götürmüyordu. Ve yalnızca bir Katolik bunun cinsellik ile ilgili olduğunu düşünebilirdi.

Laurence, henüz çok gençken mide kanserinden öldü. Son derece aktif bir döneminde, sağduyulu bir biçimde yaşamını yitirdi. Ölümünden kısa bir süre önce, başarılı bir orgcu olan ortağıyla birlikte beni Oxford'ta ziyarete gelmişti. Onu, arkadaşı orgun başında en sevdiği parçalardan birini çalarken, tek başına üniversitenin şapelinde dururken görmüştüm; başı öne eğik, omuzları çökük ve hala eskimiş dini takımının içinde, her zamanki gibi uzun bir soru işareti gibi duruyordu. Öldüğünü biliyordu, ama ben bilmiyordum. Aklımda her zaman öylece duracak, başı öne eğik bir halde dinlerken.

2

KATOLİKLER

Bana yaşamın gerçeklerini ilk kez öğreten çocuk, açık biçimde bir Protestan idi, çünkü kutsal kitabı çok az okumuşa benziyordu. Duyduklarına inanamayan zavallı kulaklarım insanların nasıl ürediğini işittiklerinde, elimdeki tek savunmaya sığındım. 'Pekala, olabilir,' dedim ona dayılanarak. 'Belki de Protestanlar bunu böyle yapıyordur...'

Manastırın gerçeklikle bağları ne kadar zayıfsa, Katolik kilisesi de gerçeklerden bir o kadar uzaktı. Anlaşılması güç öğretileri, trigonometri, pantolonunuzu ütölemekte ne kadar işinize yarayabilirse, günlük hayatla ancak o kadar ilişkilendirilebiliyordu. Büyü gibi son derece sınırlı bir sistemdi, fakat sanrıların sıradışı berraklığı dışında kendi içinde tutarlıydı da. Katoliklik iyi davranışlarda bulunmaktan çok, buhurdanlıktaki kömürü kor halde tutmak ya da manastırdaki bir sonraki elli yılınızı nasıl geçireceğinizi düşünmekle ilgiliydi. Yardımseverlikten çok mumların yanması önemliydi. Dindar ve yüreksizdik, değişimiz dedik ve cimriydik, son derece arı yaşıyorduk ve birer pagandık. Kilisenin öğretisi sisteminde, çılgınca bir kesinlik vardı, tıpkı Everest Dağı'nın yüksekliğini 8,882 metre olarak veren o coğrafya ders kitapları gibi ya da dünyanın köhne bir yerinde bir trenin saat 11.30'da kalkacağını bildiren bir zaman çizelgesi gibi. Matematiksel hesaplamaları kusursuz olan bir ruh çözümlemesini

anımsatıyordu, fakat sizi bir binanın otuzuncu katındaki pencere kenarında gezdiriyordu. Kimileri için bu, yazın kuramının mantıklı bir tanımını oluşturabilir.

Tüm bunlar, tuhaf bir entelektüel nevroz oluşturunca, örneğin Papa'nın kendi yanılmazlığını öngören bildirinin kendisinin bir yanılmazlık örneği olması gibi. Çoğu Katolik çocuk gibi, ilk kez yedi yaşında günah çıkardım. Yedi yaş, kilise için Freud öncesi dönemin yargılarıyla akıl çağı olarak belirlenmişti. Fakat günahlarımı anımsamak için ne kadar geriye gitmem gerektiği konusunda büyük endişelerim vardı, çünkü bilimsel olarak yedinci doğum günümün ne zaman başlamış olabileceğini bilmiyordum ya da bu tam da bu yaşa bastığınız an işlediğiniz bir günahın gerçekten günah sayılıp sayılmayacağından emin değildim. İçinde yaşadığımız, Beckett'ın oyunlarını andıran evrendi, hem özenli hem de saçmaydı. Her şey hem açık seçik hem de silikti, tuhaf bir gizem ve saydamlık karışımından oluşuyordu.

Bu anlamda, belki de çocukluğun abarttığı sıradan ve alışıldık bir dünyaydı, çünkü çocukluk, olup bitenlerin kolaylıkla anlaşıldığı basit gerçeklerden oluşur. Aynı zamanda Beckett'ınki gibi, acı dolu bir içine kapanıklığın değil, zorunlu ritüellerin dünyasıydı. Anti-Kartezyen bir ruh içinde, doğru işleri yapıyordunuz ve bunu, doğru bir zihin izliyordu. Laurence Olivier'in oyunculuk tekniği gibi, dışarıdan içeriye doğru inşa ediyordunuz ve bu nedenle iç mekanı bir fetiş haline getiren sosyal düzenle çatışmaya giriyordunuz. Buhurdanlıktaki kömürünüzü kor halde ve tütsünüzü kuru tutuyor ve işin gerisinin kendiliğinden gerçekleşeceğini umuyordunuz.

Sonuçta, ateşin ılık aydınlığından, sezgisel kesinlikten ve betimlenemeyen özel deneyimlerden kuşku duymak üzere yetiştiriliyordunuz. Gerçeğin peşinden toplu halde gidilmeliydi, akıl yürütmeye saygı duyulmalıydı ve içsel durumunuza ilişkin kriterler yaptıklarınızda gizliydi. Rahimde ölmekte olan bir bebeği, annenin vajinasına içi su

dolu bir şırınga sokarak vaftiz edebilirsiniz, çünkü önemli olan bu eylemin kendisidir, insan ilişkileri ya da farklı anlam bağlamları değildir. Bu nedenle büyülü olanla materyalist olan sıkıca birbirlerine bağlıydı. Bir Paskalya Pazar'ı, tanıdığım bir Katolik rahip sokakta Anglikan karşıtını görmüş. Anglikan rahip onu selamlayarak elini uzatmış ve neşeyle şöyle demiş: 'İsa uyandı!' Rahibin bu olay üzerine daha sonra özel bir ortamda söyledikleri ise açıklamaya gerek bırakmayacak cinstendi: 'Aptal oğlancıl!' Din, baştan savma işlere ya da kişisel konulara alet edilemezdi. Bu, aşık olmaktan çok, bir gemiyi denize indirmek gibiydi, dikkatle yerine getirilmesi gereken birkaç toplu gösteri. Anglikan din görevlilerinin tersine, ilk gördüğünüz kişiyle iki elinizle tokalaşmaz ve anlamlı bir biçimde gözlerinin içine bakmazdınız.

Katoliklerin öznelliğe duyduğu nefret, işçi sınıfının duygusal gösterişe duyduğu alerjiyle koşuttu ve her ikisinin temelini de, İrlandalıları özgü topluluk bilinci oluşturunuyordu. Günah çıkartmaya gitmek, ancak bir kilo havuç satın almak kadar duygusaldı. Kesinlikle, Oprah Winfrey'in zihnindeki gibi bir günah çıkartma havası yoktu. Halk içinde topluluk bilinciyle gerçekleştirilen somut eyleme verilen önem, Stalinizm'i bile sentimental gösterebilecek katı bir kişisellikten uzaklıkla birbirine bağlanmıştı. Kilise, her türlü öykünmeci öznelliğe sırtını dönmüştü ve bireysel duygulardan psikopatlık derecesinde uzak duruyordu. Dini insancılaştırmaya yönelik anımsadığım birkaç denemeden birinde, rahip bizi bu saf olmayan düşüncelerden kurtarmak için 'Kutsal Bakire'nin de göğüsleri olduğunu' anımsatıyordu. Bu, ilk gençlik yıllarımızdaki şehvet duygumuza, sarhoş bir aya bir bardak sarı renkli parlak Glenfiddich ikram edeceğesine etkin bir çözüm sunuyordu.

Katoliklik, ateşli düşünceleri duygusal bir sembolizmle, analitik olanı estetik olanla birleştiren bir dünyaydı ve

bu nedenle sonraki yıllarda bir yazın kuramcısı olmama şaşmamak gerek. Mantıklı ve gizemli olanı bir arada görebiliyordunuz. Tanrıyı ya da bir şiiri bölümlere ayırarak öldürme tehlikesi altında değildiniz. Eğer inancınızın evrenselliği sizi tüm küçük ayrıntıları hiçe saymak konusunda yüreklendiriyorsa, tüm o süslü ikonalar, görülebilen ve dokunulabilen nesnelerin dünyasını ön plana çıkartıyor ve maddi dünyayı bir gösterge ya da kutsama nesnesi olarak gündeme getiriyordu. Fakat bir yandan da hiç de İngilizlere ait olmayan bir kültürdü. Katolik olmak, Yahudi olmak gibi, İngiliz olmaktan çok uzak bir durumdu. Bunların her ikisi de, tüm cemaatlerin kabul gördüğü dinsel doktrin gibi alternatif kültürlerdi ve bir araya geldiklerinde de belli bir kültür oluşturmuyorlardı.

Fakat siz kendiniz bir azınlık olsanız da, tuhaf ve sıradışı olanı ödüllendirme yönünde eğitilmiyordunuz ve çevrenizdeki tuhaf ve yalnız kalmış insanları bağrınıza basma düşüncesi sizi açmıyordu. Özellikle yeniliklere kapalı olduğunuz için, daha fazla İngiliz sayılırdınız, çünkü insanların yüzyıllardır inandığı şeyler, tuhaf kişiliklerin bir gecede geliştirdikleri eksantrik düşüncelerden, gerçeğe çok daha fazla yakındı. Fakat çoğulculuğu kendi içinde bir meziyet olarak değerlendirdiğinizde ve herkesin aynı şeyi düşündüğü bir dünyanın gülünç olacağını bildiğinizde, liberal bir İngiliz olamazdınız. Tersine, herkesin aynı düşündüğü bir dünyanın harika olacağını düşünürdünüz. Dünyanın çok farklı insanlardan ve çok farklı düşüncelerden oluştuğunuzu bilirdiniz, ama bunu olumlu bir özellik olarak değil, daha çok bir talihsizlik olarak değerlendirirdiniz.

Bu belki de görüldüğü kadar Neandertal bir yaklaşım değildir. Eğer yaşamı değerli kılan nedenler arasında kültürel çeşitlilik varsa, aynı nedenle birçok yaşam kanlı bir biçimde sona ermiştir. Günümüzde, kuramcılar ve politikacılar arasında böylesi bir çeşitliliğin kutlanması artık

yalnızca bir klişe haline gelmiştir, fakat kültürel çeşitlilik başkaldırıcasına onaylandığında değil, yalnızca görmezden gelindiğinde bir çatışma kaynağı olmaktan çıkabilir. Aynı zamanda, insan ırkının devamını sağlayacak birkaç heteroseksüel dışında, dünya nüfusunun tamamı siyah, eşcinsel ve kadın olsaydı, çok daha az sayıda insan talan edilmiş olurdu. Ödemek zorunda olduğumuz korkunç bedeli düşünmeden insan farklılıklarını onaylamak, Katoliklerin, tüm sapkınlıklarına karşın öğrenmek zorunda kaldıkları bir tür liberal duygusallık olarak tanımlanabilir.

Sonuçta, liberal duygusallık için gereken tüm içgüdüsel duygulardan yoksun biçimde bir Katolik olarak yetişiyordunuz. Eğer bu üzücü bir kayıpsa, bu sayede bunun yanlışlığını da görmüş oluyordunuz. Konuşmalar sınırlı sıfatlarla dolmuyor ya da kuşkulu yalanlamalarla bir mayın tarlasına dönüşmüyordu. Emin olmamak, size özel bir erdem kazandırmıyordu. İnancınızdan bir an bile kuşkuya düşmüyordunuz, fakat bunun nedeni inancınıza büyük bir güçle bağlı olmanız değil, inancın, en az kasıklarınızdaki tüyler ya da asal sayılar kadar, kuşkuya yer vermeyen bir kesinlik taşımasıydı. Bir kere inançla karşılaştığınızda, ne kadar denerseniz deneyin ondan kaçamıyordunuz. Kendimizi terk ettiğimiz ölüm anında bile terk edemediğimiz şey, bizi tanımlar ve bu, bir şapka ya da saç modeli gibi bizim seçebileceğimiz bir şey değildir. Kendinizi ona teslim etmemiş olmanız, Tanrı'ya olan kişisel teslimiyetinizden kuşku duymanızın bir nedeni olamazdı. Bunu, tıpkı Panama Kanalı'na ya da gözünüzdeki rahatsızlığa teslim olmanıza benzetebiliriz. Bir şeye, onu siz seçtiğiniz için değer vermiyordunuz; onu, değerli olduğunu düşündüğünüz için seçmiştiniz. Sonraları, Cambridge'teki öğrencilik yıllarımda, kısa bir süre için varoluşçuluk ile flört edecektim, fakat bu yalnızca, sonraki kuşakların post-yapısalcılığı gibi, o sırada akli karış-

muş ve depresyona girmiş bir genç olduğumu belirtmenin uç bir yolundan başka bir şey değildi.

Bu durumda, liberalizmin içinden geçmeden, Katolizmden Marksizme rahatça geçilebiliyordu. Trotskyizme giden Üçleme inancından gelen yol, görüldüğünden daha kısadır. Benim gittiğim okuldan, istemeden de olsa, Uluslararası Marksist Grup için tam gün bir organizatör olarak çalışan saygın bir sosyalist avukat, Ulusal Öğretmenler Birliği'ne, en sol kanada ait yönetici bir üye ve bir dolu radikal filozof ve ekonomist ile ben çıkmıştım. Bugün, aynı okula gittiğimizi anlayan dostlarımız, gittiğimiz okulun, ağaçlarından çıplak ayaklı uyuşturucu bağımlısı öğrencilerin sarktığı, öğrencilerin fizik derslerinin kaldırılması için imza topladığı, çimenlerin üzerinde açıkça çiftleştigi ve öğretmenlerin Jane ve Sam diye çağrıldığı bir yer olduğunu düşünüyorlar. Fakat gittiğimiz okul yalnızca, öğrencilerine kültürel bir ayrıksılık aşıl原因 ve belki anlamlandırabilecekleri bir dizi kavramsal gereç veren, sıradan bir Katolik lisesiydi.

Kiliselerinin kahramanca otokrasisine karşın, Katolikler politik sol için en sağlam adaylardır. En azından Britanya'da, genelde göçmen işçi sınıfına aittirler, sistematik düşünce biçimine değer vermeleri gerektiğini öğrenirler, kolektif olandan ve insan varlığının sembolik boyutlarından hoşlanırlar ve öznellikten uzak dururlar. Aynı zamanda insan yaşamının temelde kurumsal olduğunu bilirler, bireysel esinlenmeye değil, topluluk geleneklerine değer verirler ve dünyanın son derece kötü bir durumda olduğunu bilmelerine karşın, her şeyin düşünemeyecek kadar iyi hale getirilebileceğine de inanırlar. Sosyalistler gibi, gelişimci liberal havayı solumaktan hoşlanırlar ve aynı zamanda gereğinden fazla umut doludurlar. Aynı anda, verimli bir etik ve politik düşünce geleneğini kalıt olarak almışlardır ve hırslı düşünmekten korkmazlar. Tarihin tanık olduğu en kalıcı kültürel kurum gibi,

uzayın ve zamanın en uzak ceplerinde varlıklarını koruyan Katolikler, tarihsel değişim hakkında çok şey biliyorlardı, fakat süreklilik konusunda da bilgisiz değillerdi. Tüm bu yolların içinden geçen pek çok kişi kolaylıkla postmodernizm ülkesine girebilirdi. Papa'nın da yanılabilceğine ve Kutsal Bakire Varsayımı'na inanmak, işkencenin ve ruhsal acımasızlığın bahanelerini öğrenmek, rahipler tarafından cinsel tacize uğramak yada sadist rahibelerce tartaklanmak, bu eğitimin yüksek bedeliydi, fakat gülü seven dikenine katlanmak zorundaydı.

Fakat Katoliklerin sola eğilimli olmalarının bir nedeni de, liberalizme besledikleri içgüdüsel soğukluktu. Bu hem hayranlık uyandıran hem de kısıtlayıcı bir özellikti. İyi birer otokrat olabilirdi, sosyalizmin bol miktarda kendine çektiği bir türdü. Son derece mantıklı amacının, babalarına duydukları kompleksleri çözmek ya da içlerindeki çelişkilerden kurtulmak zorunda olanları dayanılmaz bir biçimde kendine çekmesi, solun utançlarından biridir. Büyük liberal kalıtın üzerinde temellenmeyen ve Marks'ın bolca övgüler yağdırdığı her türlü sosyalizm, iflas etmeye mahkumdur. Bu nedenle, Katolikler ve solcular, liberallerden, olayların karmaşık ve çok anlamlı doğasını, ayrıntıların ve özgünlüğün çekiciliğini, dogmatik yargıların güçlüğünü, geçici ve kırılğan olanın değerini ve gerçekliğin patolojik çekingenliğini öğrenmek zorundadırlar. Liberaller ise, dünyamızı partçalayan büyük politik tartışmalarda, tarafsız bir biçimde orta yerde duramayacaklarını anlamalıdırlar. Bu gibi tartışmaların her birinde, bir taraf kesinlikle haklı, öteki tarafta açık biçimde haksızdır ve bu görüş benimsendiğinde, liberal olmayanlar haklı olanlardır.

Biz Katolikler İngiltere'de elbette azınlıktaydık, fakat sonraki dönemlerde ortaya çıkan postmodernizm gibi, marjinal olana ya da azınlıkta kalana değer vermiyorduk. Tersine, gerçeği tekeline alan ve sıradışı olan topluluk

bizdik. Onlar, geleneksel olandan uzak duranlar ve bizim genişleyen sınırlarımızın dışında kalanlardı. Biz metafizik kesinliklerin üzerinde dinlenirken, onlar dinsel hoşgörü ve İsa'nın tek çocuk olmayabileceği düşüncesi gibi saçmalıklarla karanlıkların içinde yanılığa düşüyorlardı. Birçok azınlık grup gibi, küstah kibirimizi paranoya ile birleştirdik; seçilmiş olmanın hoşnutluğunu, güvende olmayanların kötücül endişesine kattık. Aynı zamanda, dışta kalanın ayıksılığını, tutucu bir ait olma isteği ile birleştirdik. Bu tıpkı, eşcinsel bir Tory ya da siyah bir aristokrat olmak gibiydi. Kraliçe, Protestanların olmadığı gibi yalnızca bizim de değildi ve vatansever çılgınlığımız, her zaman içi boş bir vıraklama gibi hafiften bir ikiyüzlülük saçıyordu.

İngiltere'nin kuzeyindeki lisem, neredeyse tamamen İrlandalı öğretmenler ve din adamları ile doluydu. Bir de elbette, ikinci kuşak İrlandalı öğrenciler vardı. Fakat ben, Doyle, Farrell ya da O'Dwyer gibi adların genelden farklı olduğunun ayırında değildim, çünkü okul yaşantım boyunca 'İrlandalı' ya da 'İrlanda' sözcüklerinin kullanıldığını anımsamıyorum. Bu sözcükleri elbette ki duymamıştım: Clare ya da Kerry'deki küçük çiftliklerden göçmen olarak gelen, iri çeneli ve koca elleri olan bu kardeşlerin görevi, ruhlarımızda kalan bataklığın son izlerini temizlemek ve bizi orta sınıf İngiltere'sine postalamaktı. Bu koşullar altında çığırtkanlık yapmak ya da evinize Waterford aksanıyla dönmek hiç de akıllıca değildi. İrlandalıydık, fakat böyle olduğumuzu bilmiyorduk, oysa çoğumuz, İngilizlerin sosyolojik normlarından çok daha büyük ve kalabalık ailelerden geliyorduk.

Okulumuz bizi, kıskanılacak bir başarıyla Britanya burjuvasına yerleştirdi. Okulda, son derece saygın bir coğrafya öğretmenimiz vardı ve derslerine biraz da jeoloji katıştırırdı. Birgün bize, bir kaya türünün milyonlarca yıllık olduğunu söyledi. Sınıfın arkasında oturan ve çok

belirgin bir Lancashire aksanı yüzünden ilk İngilizce dersinden kıpkırmızı çıkmış bir Arnavuta'a benzeyen küçük bir çocuk elini kaldırıp şöyle sordu: 'Efendim, bunu nasıl bilebiliriz?' Zihinsel bir ilgi kıvılcımı uyandırdığını görmekten hoşnut kalan öğretmen, kısaca karbon testinden söz etti. Yukarıda sözünü ettiğim çocuk, şu anda Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın en önde gelen volkanbilimcileri arasında. Bir keresinde, Birleşik Devletler'de aktif bir volkanın yanından uçarak geçtiğimde, çevremizdeki gökyüzünü karartan o bilimsel hava araçlarından birinin içinde olduğundan emindim. Artık kuşkusuz, kayaların yaşını nasıl bildiğimizi öğrenmiştir.

Okulun müdürü Rahip Damian, Ballyjamesduff adında tanınmamış bir İrlanda kasabasından gelen, beyaz saçlı bir kariyer sadistiydi ve tek başarısı, Henry James'in büyükbabasını ortaya çıkartmak olmuştu. Fakat dünyanın en büyük yazarlarından birinin ortaya çıkmasında yardımcı olmak, kasabanın Rahip Damian'dan vazgeçmesi karşılığında ödediği bedele oranla çok yetersiz kalıyordu. Doğum anında boğulmalı ya da daha bebekken, canlı canlı ıssız bir bataklığa gömülmeliydi. Bir İrlanda çiftçisinin sağlam fizigine ve kırmızı yanaklarına sahipti, fakat kas gücünü patates ekmek yerine küçük çocukları sakat bırakmak için harcıyordu. İrlanda'nın kırsal kesiminden gelen ve ruhçözümsel bir hindiye benzeyen başka bir rahip de, tahta oymacılığı dersi veriyordu ve okulda dolaşan söylentilere göre, bu dersin verildiği odanın tahta döşemelerinin altında, genç insanların taze cesetleri yatıyordu ve etleri, keskilerle, Farmasonların ya da şövalyelerin armalarındaki andıran okült biçimlerde parçalara ayrılmıştı.

Damian, yaşamını çocukların spiritüel gelişimi için harcamıştı ve insanları ancak bir tosbağa kadar anlıyordu. Öğretmenlik yaptığı çocukların pantolonlarını indirip popolarını pataklamasa da, onlara elinden geldiğince kö-

tü davranıyordu ve bu nedenle öğrencilerle öğretmenler arasında, dile dökülmeyen bir korku ve nefret ilişkisi kurulmuştu. Öğrencilerinden bir tanesinin bile adını bilmeden, çevresindekileri günah olan bireycilikten vazgeçirmek, onun için bir gurur kaynağıydı. Onun ellerinden birkaç bin öğrenci geçmişti ve bu nedenle, yeni bir galaksi ya da bilinmeyen bir biyolojik tür keşfetmiş gibi, kendisini başarılı buluyordu. Birey olarak insanlarla, ancak bir tuvalet bekçisi kadar ilgileniyordu ve öğrencileri onun gözünde, potansiyel olarak akademik birer başarı kaynağı idi. Önünde duran İrlanda ve İskoçya kökenli topluluğa İngiliz olmayı öğretme konusunda kararlı olan Damian, bize zorla futbol oynatır, milli marşı söyletir ve babalarımızın mesleklerini söyletirdi. Babama, çalışma odasında otururken, birdenbire yaşamını kazanmak için ne iş yaptığını sorduğumda içine girdiği o boğucu sessizliği ve normal olmayan yüksek bir sesle söylediği, dudaklarının arasından çıktığını duyduğum ilk yalanını anımsıyorum.

Törel açıdan iflas etmiş, son derece başarılı bir okuldur, tuhaf öğrencisini Cambridge'e gönderirdi. Bu, roket biliminin ilk gelişmeye başladığı günlerde, aya gitmek gibi bir şeydi. Okul ayrıca, Eirin'in yetenekli oğullarını birer İngiliz yıldızı haline getiriyordu. Rahip Damian sonunda Dublin'deki bir dini gruba katıldı ve son günlerini, genç çömezlerin yaşamlarını karartarak neşelendirdi. Ölüm ilanını bir dergide ya da gazetede gördüğümde, ilanın onun yalnızca temizliğini övmesi ve ne kadar nefret edilen bir adam olduğundan hiç bahsetmemesi dikkatimi çekmişti. Sonuç olarak, Ballyjamesduff kasabasından gelen bu çocuk hakkında, dünyanın söylediği tek şey, yakasının ne kadar temiz olduğuydu. Daha sonra duyduğuma göre, Dublin'de katıldığı topluluğun üyeleri, ölüm döşeğinde onun için dua etmeye karşı çıkmışlardı. Bu tıpkı, kraliyet ailesinin at yarışlarını yasaklaması kadar

çarpıcı bir durumdu. Belki de arkadaşları, sağduyulu bir karar alarak, böylesine açık bir biçimde efsanevi bir ruha sahip biri için dua etmenin gerekli olmadığı sonucuna varmışlardı. Yaşamdaki ölüm gibi, Roma Katolik Kilisesi'ndeki birçok gerçeğin temsilcisiydi.

Kısacası, sırların ve ikiyüzlülüğün, kesin karşı çıkışların, gotik tuhaflıkların, aşırı uçlardaki davranışların, kızıl saçlı bakirelerin, nefsin isteklerini öldüren ritüellerin ve kendini kurban edenlerin arasında, yaşamdaki ölümün içinde büyüdüm. Kuşkusuz tüm bunlar, Protestan İngiliz orta sınıfı ile Afganistan dağları arasındaki ilişkiye benzer bu zıtlıklar, gelecekteki politik görüşlerimin biçimlenmesinde yardımcı oldu. Fakat varoşlara özgü düşünce biçimi konusunda söylenecek çok şey vardır ve böylesine kenarda yaşamak gerçekten tehlikeli bir durum. Aşırılığın kendi içinde bir saygınlığı olduğu görüşü, modernist bir yalandır; tıpkı normallüğün de doğası gereği önemli olduğunu öngören tutucu söylence gibi. Sosyalizm ve Hıristiyanlık, sıradan ve öteki dünyaya ait inançlardır, ortak yaşama değer verir, fakat ona bir yücelik katmaya çalışırlar. Hıristiyan inancı açısından, Tanrı sevgisi, dünyaya büyük bir güçle giren, aileleri parçalayan, güçlülere tahtlarından indiren, alt tabakadakileri yükselten ve zenginleri eli boş kapıdan döndüren, yıkıcı ve uzlaşmaz bir güçtür. Eski Ahit'teki Yehova, kendisini işte böylesine devrimci bir alay ya da tersi bakışla tanımlar.

Aynı zamanda, başka hiçbir inanç sistemi daha az aşırıya kaçmadığı gibi, daha fazla sıradan ve dünyevi de olamaz. Hıristiyanlık'ta, insan egzotik kültürler ya da ritüeller sayesinde değil, fakat kişinin sıradan ve başkalarıyla kurduğu doğal ilişkiler sayesinde, açları doyurmasıyla ve dul ve yetimleri zenginlerin vahşetinden korumasıyla kurtulur. Cansıkıcı derecede kültlere bağlı olan ve kendilerine yeni birer put yaratmak için önlerine çıkan her fırsatı değerlendiren halkına, Yehova'nın durmadan anım-

sattığı şey işte buydu. Charles Taylor'ın belirttiği gibi, sıradan ve doğal yaşamın önem kazanması, Yahudilik ve Hristiyanlık inançlarından doğmuştur. Bu iki düşünce - ruhun yaşamının aşırı uçlarda bir olgu olduğu ve aynı zamanda alçakgönüllü ve sıradan bir durummuş gibi değerlendirilmesi- kaynağını belki de Mesih inancında bulmaktadır. Bu inanca göre Mesih dünyaya indiğinde, bazı ufak değişiklikler yaparak dünyayı bütünüyle değiştirecektir.

Sonunda ortak arzulardan vazgeçtim, ama çok az. Dinsel çağrı sergilerinde ve ülkedeki her dini tarikatın tezgah açıp kendilerine üye kapmaya çalıştıkları soğuk koridorlarda alışverişe çıktım. İkiz rahipleri, gerçek insan boyutlarında yapılmış ve doğru yolu görürken betimlenmiş Afrikalı insan heykelleri, bel kısımları göze çarpan hazır giysiler içinde küçük siyah çanlara benzeyen rahibeleri, Aziz Bruno tarikatının tespih tanelerinin tıkırtıları ve sizi Mile End Road'ta kendi kendilerini kırbaçlayan bir gruba ömür boyu spagetti servisi yapmaya çağıran ve sonu gelmeyen bir anırtıya benzer Dublin şivesi olan tek bir tarikat vardı. Sonra, düzgün konuşan, üretim bilinci taşıyan ve Kutsal Yürek resimlerini pornografik resimler dağıtırcasına sinsice insanlara uzatan bir yönetici, ben olduğunu anlamadan beni gözüne kestirdi ve bana bir deneme teklifi sunarak, Oxford yakınlarındaki bir hatip okuluna sat-ya da-dön yolculuğuna çıkmamı söyledi. Oradaki hatiplerin 'kanlı' sözcüğünü telaffuz etmeleri ve gitar çalmaları onu şaşkına döndürmüştü.

Hatip okuluna gidişim o kadar da sevindirici bir olay değildi. Yalnızca on üç yaşındaydım, tek başıma ilk kez yolculuğa çıkacaktım ve yolculuğu telaşından öylesine bir karmaşaya dönüştürmüştüm ki, saatlerce geciktim ve oraya geceyarısından sonra vardım. Viktorya tarzında, birkaç katlı güzel bir evdi. Her taraf karanlıktı ve hafif-

ten kar yağmaya başlamıştı. Ön kapının üzerindeki süslü demir zili çaldım ve yaklaşık on dakikadan sonra, evin en üst katında bir ışığın yandığını gördüm. Bir süre sonra ışık söndü ve onun hemen altındaki pencerenin ardından bir ışık daha yandı. Alt kata doğru süren bu aydınlık ve karanlık değişimi yinelenip durdu ve birisinin basamaklardan aşağı indiğini anladım. Sürgülerin ve kilitlerin el yordamıyla açıldığını işittim ve kapı açıldı. Çabuk öfkelenen birine benzeyen, kafası bir Mardi Gras karnavalındaki maskeler kadar gülünç olan bir keşiş eşikte duruyordu. Üzerinde pire renginde kötü pijamalar vardı ve pijamasının üzerine aceleyle geçirildiği belli olan ağır siyah bir keşiş pelerini duruyordu.

Kim olduğumu açıkladım ve kekeleyerek özür diledim, fakat o aldırmadan arkasını döndü ve holün karanlığında kayboldu. Onun peşinden gitmem gerektiğini düşünüyordum ve çantamı sıkıca kavrayarak arkasından yürümeye başladım. Huysuz din adamları ile geçinmeye alıştım. Beni, kötü ışıklandırılmış ve insanı sakat bırakabilecek bir esintinin olduğu bir koridora sürükledi ve sonunda, tahtadan oyma bir kapıya vardık. Bu kapının, beni odama götürecek bir merdivene açıldığını düşündüm, fakat kapı açıldığında burnuma tanıdık bir tütsü kokusu geldi. Kapının şapele açıldığını anladım. Keşiş beni şaşırtarak, birdenbire yatmadan önce dua etmek isteyip istemediğimi sordu. Belki de bu, geç geldiğim için bana verilen bir tür cezaydı. Nedeni ne olursa olsun, karşı çıkacak bir durumda değildim. Bu, davetli olduğunuz bir akşam yemeğinde, yemek yemeyi kabul etmemek gibi bir şey olurdu. Şapele açılan kapının arkasına uzandı, ışıkları yaktı ve bana kısaca iyi akşamlar dileyerek koridora geri döndü.

En yakınımıdaki oturağa çöktüm ve keşişin sinirli bir biçimde sessizce basamaklardan inişini aklımdan çıkartmaya çalıştım. Şapelin ışığı delicesine göz kırıp duruyor

ve duvarlardaki grotesk heykellere gölgeler salıyordu. Bir iki dakika sonra ışık tamamen söndü ve beni bütünüyle karanlığın içinde bıraktı. Ayağa kalktım ve el yordamıyla oturları izleyerek sonunda kapıya vardım. Kapı hemen açılıverdi, fakat kapıyı arkamdan kapadığımda, yanaklarımda ıslak ve soğuk bir şeyler hissettim. Bunlar karanlıktı. Beni evin dışına çıkartan bir kapıdan geçmiştim ve kapanır kapanmaz arkadan kilitlendiğini duymuştum. Süslü demir ziliyle ön kapı, birkaç metre ötede beni bekliyordu.

Rahip Kenelm ile hatip okulunda geçirdiğim kısa zaman içinde büyülenmiştim. Kenelm, oraya Central Casting tarafından gönderilmiş gibi duran, beyaz saçlı, orta yaşlı ve insanın içini huzurla dolduran iyi yürekli yaşlıca bir din adamıydı. Yirmi yıl boyunca, bir tiyatro görevlisinin kesnlığı ve özeniyle, yemek saatlerinde masaya kaşıkları yerleştirmişti. Her sabah bir saat kadar yemekhanedeki uzun masaların arasında ayaklarını sürüyerek dolaşır ve her bir kaşığı durması gereken yere yerleştirirken, kısık sesle bir ilahi mırıldanırdı. Kaşıkların her biri, masanın kenarına tam dikey olarak yerleştirilirdi ve her bir kaşığın komşu bıçaklara olan uzaklığı, neredeyse milimetrik bir eşitlik taşırdı. Zaman zaman, Kenelm'e özellikle etkinliklerini genişletmesi ve bıçaklarla çatalları da onun yerleştirmesi önerilirdi. Fakat kendisine bu öneri getirildiğinde, tıpkı bir antropoloğa bakan bir aborjin gibi, anlamayan gözlerle ağırbaşlılıkla size bakardı.

Büyük ölçüde farkına varmadan, dinsel yaşamın içsel anlamı hakkında, bana herkesten daha fazla şey öğretecekti. Patolojik tembelliğine karşın, özellikle bayan ziyaretçilere, paltolarını giyip çıkarmada son derece istekli bir yardımseverlik gösteriyordu. Böylece onların göğüslerine dokunabiliyordu. Bu büyük suçu, bunu yapışındaki sinsiliği ile değil, bu suçun büyüklüğü sayesinde görünmez kılıyordu. Bu yaşlı ruhun utanmaz biçimde bir kadının

göğsünü mıncıkladığını görenler, gözlerine inanamıyorlardı. Gelenekçi Katolikler buna inanmayı reddediyorlardı, çünkü onlara göre, bir din adamı olmak insanı kutsallaştırıyordu. Fakat daha bilgili Katolikler'in buna inanmama nedeni ise, din adamı olduğu için onun eşcinsel olması gerektiğini düşünmeleri idi. Gerçekten de, o ve ben, bu dini topluluk içindeki tek Heteroseksüellerdik, fakat o elbette, bu gerçeğin benden çok daha fazla ayırdındaydı. Öteki din kardeşlerimiz söz konusu olduğunda, yetişkin erkekleri oğlanlardan nasıl uzak tutacağınız sorusunun yanıtı, eski bir şakada olduğu gibi bir manivela olabilir. Rahiplerden bazıları alçakgönüllü alkoliklerdi ya da kimilerinin dediği gibi sarhoş azizlerdi.

Tanrısal ve yaşlı görünüşüne karşın, Kenelm kadınlar konusunda insanı şaşırtacak derecede başarılıydı. Sanki görünüşü, pantolonları gibi dikkat çekiciydi. Hatiplerden birkaçı gibi, dini kıyafetlerinin altına pantolon giyip giymeme sorununa Kenelm'in bulduğu çözüm, dizin altına dek uzanan pantolon altları giymekti. Bu pantolonlar, cinsel sapkınlar tarafından yalnızca yağmurlukların altına giyildiği için, topluluk içinde bunlarla dalga geçilirdi. Fakat bir keresinde Kenelm'e, kasabanın merkezinde, dar beyaz kot pantolon ve bir Hawai gömleğinin içinde, kolda genç bir kızla kasıla kasıla yürürken rastlamıştım. Kermel tarikatındakiler gibi, onun varlığında iki farklı dünya kurnazca birleşmişti ve bu birleşme noktasını bulmak da olanaksızdı.

Başlangıçta, içimdeki cinsel dürtülerin rahipliğe kabul edildiğimde yok olacağını düşünüyordum. Tıpkı bir aknenin ya da pudinge duyulan çocukça bir düşkünlüğün ya da çocuk poposundaki isiliğin iz bırakmadan silinip gitmesi gibi, insanın libidosundan da kolaylıkla kurtulabileceğini düşünüyordum. Gençler ve yaşlılar arasındaki fark, gençlerin olgunluk kavramına hâlâ inanıyor olmalarıdır. Fakat Kilise bana sağduyulu olmayı öğretmişti ve

on üç yaşında evlenmeme düşüncesine hiçbir itirazım olmasa da, tıpkı sakalımın çıkması ya da şizofreniye yakalanma gibi, bu dürtünün birgün içimde gelişebileceğini seziyordum. Ayrıca, birgün hatip okulunun mutfağında karşılaştığım, terk edilmiş görünen bir rahip, beni dinsel yaşam konusunda uyarmıştı. Kocaman fasulye konserve-lerini, gerçeküstü büyüklükte bir tencereye boşaltıyor ve somurtkan bir yüz ifadesiyle dev bir tahta kaşıkla, bir peri masalındaki dev gibi önündeki tencereyi karıştırıyordu. 'Bunu yapmayacaksın, değil mi?' diye sordu bana endişeli ve inanmaz bir ses tonuyla. Sanki ona çatıdan atlayacağımı ya da salam dilimleme makinesine parmağımı sokacağımı söylemiştim. Bu olaydan kısa bir süre sonra, başarısız bir rahip olarak düşkırıklığı içindeki ailemin yanına döndüm.

DÜŞÜNÜRLER

Uzayın derinliklerinden gelen, farklı ürünleri bir araya getirme yetisinden yoksun bir ziyaretçi düşünün. Onun gezegeninde, bazıları her şeyi uzun yoldan yaparken, kimileri de hafifmeşrep heykelcikler topluyor olsun, ya da rokoko tarzında bahçeler düzenlesin. Ama içlerinden hiçbiri, bunları bir arada yapmayı akıl edemesin. Bizim kültürümüze geldiğinde, bu uzaylı ziyaretçi, çevresindeki malları kendi evinde yaptığı gibi seçeceğini düşünür. Sonunda yeryüzünde, tüm öteki mallar arasında hiç çaba harcamadan seçim yapmaya olanak veren tek bir özel malın olduğunu anlar. Bu bir meta-mal ya da tüm öteki malların büyülu biçimde damıtılmış halidir ve adı da paradır.

Bu buluştan kısa bir süre sonra, uzaylı ziyaretçi para konusunda, tuhaf biçimde yan yana gelen iki başka gerçeği de öğrenir. Bunlardan biri, herkesin tüm enerjisini her an para elde etmek için harcaması, öteki de herkesin paradan nefret etmesidir. Uzaylı, borsacılar tarafından bu malı yanında götüremeyeceği konusunda ikna edilir ve idari yöneticiler ona, dünyadaki en güzel şeylerin bedava olduğunu söyler. Psikoanalistler, ona paranın, bokun bir üst biçimi olduğunu anlatır ve dirsekleriyle bara dayanan aşırı duygusal karakterler, ayın herkese ait olduğu konusunda ısrar ederler. Uzaylı ziyaretçi kısa zaman içinde, paranın metafizik bir gizem olduğuna karar

verir. Para aynı anda hiçbir şey ve her şeydir, iktidarsız ve her şeyi elde edebilir, çoğalması için insanların birbirini öldürdüğü yapmacık sahte metal parçalarıdır.

Bu paradoksun bir açıklaması olarak, para her şey olmasa da, onun neredeyse her şeyin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtebiliriz. Örneğin aşkın ya da günbatımlarının bedava olduğu doğru değildir, çünkü açıklıktan karınız gurulduyorsa, çevrenizdekilerle doğru dürüst bir ilişki kuramaz ya da estetik deneyimler yaşayamazsınız. İnsanlar kesinlikle pahacıılmaz değildir, sigorta şirketleri bunu iyi bilirler. Para, kapasitelerin kapasitesidir, ağza alınmamış bir çeşitlilik vaat eden, değişken ve taşınabilir bir maldır. Dar bir geçittir, zayıf ve güçsüzdür, fakat sizi başdöndürücü odalara götürebilir. Eğer para her şeyin kökündeyse, bunun nedeni, potansiyel olarak paranın her şey olmasıdır. Paranın kendisine değil de, getirdiklerine değer verdiğimiz gerçeği, içimizde para için her şeyi yapanların bile açıksözlülükle itiraf edeceği gibi, paranın gerçekte o kadar önemli olmadığıdır. Yaşamda paradan çok daha başka şeyler vardır ve bunlara ulaşmamızı sağlayan şey de paradır.

1950'li yılların Salford'unda bu metafizik gizem pek bilinmezdi. Gittiğim ilkokuldaki çocuklar bazen o kadar aç olurlardı ki, öğle yemekleri için topraktan kazarak pancar çıkartır, sonra da bunları okuldaki sıralarının üzerine kusarlardı. İçlerinden birçoğu evlerinde alkolizm ve fiziksel vahşetle tanışmış olurdu ve karanlık, korkunç cinsel bilgilere sahip olurlardı. Ben bu kabadayılardan arasındaydım, çelimsiz ve yüzü sinirden mosmor kesilmiş bir Oliver Twist gibiydim. Ciddi anlamda hasta olduğumdan, sürekli dayak yemekten de kurtuluyordum. Aynı zamanda sınıfın en azgını ile aynı sırada oturuyordum. Çocuk, çevresindeki herkesi korkuturdu ve ben de onun koruması altında yaşırdım. Çocuklar her an öfkeli olurlardı, yaşamları rokoko ritüelleri ve rahipler tarafından yönetili-

yor gibiydi. Kavga etmek için bir neden gerektirecek mantıklı bir saçmalık yoktu. Çocuklar arasında kabile yaşamına özgü vahşi bağlılık kuralları egemendi. Çocuklar, birbirlerine Palermolu bir pezevengin onur duygusu ve kan bağı ile bağlanmışlardı ve bir yarasanın tekdüze yaşamını sürüyorlardı.

İçlerinden bazıları, acıya, bir soba borusu kadar duyar-sız görünüyordu. Ne kadar yumruk ve sopa yerlerse yesinler aldırıyorlardı. Hele bunları bir de, Miss Arseole olarak bilinen ve geçmişe baktığımda Miss Horsehall olarak yeniden adlandırabileceğim bayan öğretmen elinden yediklerinde, neredeyse zevk alıyorlardı. Testislerini parçalasanız bile söylenmezlerdi, fakat bir kavga sırasında gömlekleri yırtılırsa, sonu gelmez bir ağıt yakarlardı, çünkü bu, yeni bir gömlek alacak parası olmayan anne babaların öfkesiyle yüzleşmek anlamına gelirdi. Kırılgan sağlığım yüzünden okulda palto giyen tek çocuk bendim. Bu durum beni, okula bir Bentley'in içinde ve kolumun altında öğle yemeği için bir kutu havayla gelmişim gibi dikkat çekici kılıyordu. Bu palto, tüm vahşeti ve açık saçık küfürleri üzerime çekiyordu, fakat aynı zamanda, öğrencilerin gözünde törel açıdan düşmüş biri gibi görüldüğüm için, paltonun uyandırdığı öfke aynı anda dinliyordu. Bu, kavga sırasında boğazını düşmanına uzatan bir kurdun davranışı gibiydi. Okulda benden başka palto giyen olmadığı için, bir vestiyer odası yoktu. Oyun katındaki tuvalet çok kötü kokuyordu, o kadar ki, bir Hint fakiri burayı kullanmadan önce iki kere düşünürdü. Bu tuvaleti kullansanız bile, okulda ellerinizi yıkayacak bir yer yoktu. Hijyen bize, Heidegger kadar uzaktı. Tatillerde bazı çocuklar, ancak orada karınlarını doyurabildikleri için ekmek-ve-reçel kampı olarak adlandırdıkları bir yere giderlerdi. Kışın yataklarını ısıtmak için, fırında ısıttıkları tuğlalar kullanırlardı. Kullanılmayacak kadar paslı olsa da, evinde banyosu ve küveti olan az sayıdaki aileden biriydik.

Öyle bir okuldu ki, öğrencilerinden hiçbiri, yirmili yaşlarına gelene kadar üç ağacı bir arada göremezdi. Öğrenciler tek bir ağaç ya da çiçek gördüklerinde, dünyadaki tüm bitkileri gördüklerini düşünürdü. Akrobalarımın çoğu, yapma çiçeklerden sonra gerçek çiçeklerle tanıştıklarında bunlara müzelik eserler gibi bakmışlardı. Şehirde fazla doğa yoktu. Bir akarsu vardı, ama içinde konserve balıklar bile hayatta kalamazdı. Kararmış tuğlalardan uzak bir dünyadan gelen doğa haberlerinin zaman zaman kulağımıza çalındığı olurdu, fakat bu bize Sussex ya da Jüpiter kadar uzak geliyordu. Doğanın neden varıldığını söylemek zordu. Doğa yerinden sıçrayıp kucağımıza konsa, onunla ne yapacağımızı bilemezdik. Genel olarak baktığımızda biraz gereksiz görünüyordu. Doğanın size bir şey sunması için çok uzun zaman beklemek zorunda kalabilirdiniz. Benim ailem de, su pompalama işlerini ne kadar izlerse, doğayı izlemek için ancak o kadar zaman ayırırdı.

Bugünlerde ateşli bir biçimde doğaya inanıyorum, fakat Wordsworth'ün inandığı biçimde değil. Ağaçları birbirinden ayırmakta hâlâ zorlanıyor olsam da ve Oscar Wilde'a duyduğum sevgiye karşın, postmodernistlerin, yapılandırılmış, icat edilmiş ve özerk olana duydukları derin aşkın yersiz ve hatalı olduğu konusunda çok eminim. Evrensel gerçeklere büyük bir dindarlıkla karşı çıkan postmodernistler, Manhattan'daki yaşam biçimini tüm dünya için genelleştirme eğilimi içindeler. Oysa yaşamlarımıza egemen olan daha çok, alışkanlıklar ve tarihin saydam durgunluğudur. Romancı Saul Bellow'un karakterlerinden biri, tarihin bir kabus olduğunu ve bizim de bu kabusu görürken uyumaya çalıştığımızı söyler. Sürekli değişime, hareketliliğe ve esnekliğe yönelik inanç, büyük ölçüde şimdiki zamanın hizmetinde olan bir fantezidir. Burnu büyük bir biçimde her şeyin olası olduğunu düşleyen kapitalizmdir; sosyalizm ise, kendince daha

alçakgönüllü ve materyalist bakış açısıyla, kalıtların ve koşulların dengesini ön plana çıkartır. Amerikalıların çoğu, bir amaç doğrultusunda gereğinden fazla ısrarcı davranmamak gerektiğini öngören fazla gururlu bir bakış açısıyla yetiştirilmiştir; Amerika Birleşik Devletleri trajedilerle doludur, fakat yine de başarısızlık pek hoşgörülle karşılanmaz. Öte yandan materyalistler, manevra alanımızın ne kadar dar olduğunun ayırdındadırlar. Eğer değişim isteğe bağlı olsaydı, asla gerçekleşmezdi. Zaten istek de, en az değiştirmeye çalıştığı şey kadar tarihsel bir üründür. Çünkü değişimin de gerçekleşmesi için az bir gerekliliğe gereksinim vardır. İmparatorlukların eski yöneticilerinin de itiraf ettiği gibi, özgürlük dürtüsünün kendisi de bir tür ölümcül durumdur.

Eğitim ve okuma yazma, çocukluğumun geçtiği çevrenin en önemli konusu değildi. Öyle bir dünyaydı ki, kulağınızdaki kırı satarak insanın geçimini nasıl kazandığını anlayamamaları gibi, insanın kitap yazarak nasıl para kazanabileceğini de anlayabilmekten çok uzaklardı. Anne tarafımdan İrlandalı büyükbabam, bir keresinde yolda yürürken bir gözlüğe rastlamış, bunları gözüne takmış ve yaşamı boyunca bir daha çıkartmamış. Fakat bu gözlükleri kullanmasını gerektirecek bir işi yoktu, çünkü görme yetisi son derece güçlüydü ve zaten okuması da yoktu. Bu gözlükler yalnızca, yüzüne katabileceği yaratıcı bir ekti. Çocukken benden yüksek sesle, gazetedeki çeşitli borsa ve hisse haberlerini okumamı isterdi. Hiç ilgisi olmayan bu okült bilgileri benden daha fazla anladığı yoktu, ama sanırım bir borsacı olduğunu hayal ederek kendi fantezilerini yaşıyordu. Birgün ona okuldan ne zaman ayrıldığını sordum ve büyük bir kurnazlıkla bana şu yanıtı verdi: 'Dörde çeyrek kala.' Dokuz ya da ona yaşında, klasikleri okuma gerektiği konusunda kesin bir karar aldım. Oysa klasiklerin ne olduğu konusunda en ufak

bir fikrim yoktu, bir kitap mı yoksa daha fazla sayıda kitap mı olduklarını ya da kaç yazar tarafından yazıldıklarını bilmiyordum. Klasiklerin ne olduğu konusunda ben den daha fazla bir bilgisi olmayan annem, beni Manchester'ın ortasında yer alan ikinci el bir kitapçı dükkanına götürmüştü. Kitapçının rafları önünde utangaç bir halde biraz dolaştıktan sonra, karşıma Dickens'in tüm yapıtlarını içeren bir set çıktı. Yanlış anımsamıyorsam indirim e girmişti ve 5 pound'a satılıyordu. Fakat kitapçı, annemin iki şiling ve altı penilik bir depozito bırakıp, paranın geri kalanını haftalık olarak ödemesine izin vermişti. O kitaplar hâlâ rafımda durur.

Kitapları astım krizleri, delilik nöbetleri ve acı çeken bilmem hangi ruh için edilen duaların arasında okudum. Bir tür doğaüstü iş dağılımının içinde, egzotik bir çeşitlilik gösteren azizlere dua etmeyi öğrendik, fakat daha sonraları, doğuştan bir isyancı olarak, alt komitelerle uğraşmaya karşı çıktım ve doğrudan yönetime gittim. Doğru dürüst anlamasam da Dickens romanlarından büyük keyif aldım, savaş sonrası karakterlerin en ilk örneklerinden biri olma sürecine girdiğimin ayırında değildim, tıpkı modern mitolojinin birer parçası olan Çılgın Bilim adamı, Aptal Sarışın ya da Burslu Çocuk gibi. Sınıf arkadaşlarımdan bazıları hala *Pip Is a Dog* ile uğraşırken, ben *Dombey and Son* romanını yutuyordum.

Fakat kazanmaya başladığım bu değerlerin, birer avantaj olmaları yanında bir o kadar da zarar verebileceklerini sezinlemeye başlamıştım. Bu, bir ölçüde hastalığımla ilintiliydi ve hastalıkla zihinsel etkinlikler bir araya geldiğinde, günlük sıradan yaşamdan uzaklaşıyordunuz. Oturduğumuz mahalledeki liseye giriş sınavını kazandığımı öğrendiğimde, bu olayın önemli sonuçları konusunda zaten bilgi sahibiydim. Sonucun farklı olması durumunda, yaşamımın tümünü, Salford'ın endüstri işçilerinden biri olarak geçireceğimi ve fabrikanın vardiya sa-

atleri dışında Dickens romanlarımı bitirecek zamanımın kalmayacağını biliyordum. Birkaç yıl sonra, Cambridge'te bir ikinci sınıf öğrencisi olarak, yaz tatilinde yerel bir sabun fabrikasında çalışmak için Salford'a geldim ve bu fabrikada, tam gün çalışmakta olan eski sınıf arkadaşlarıma rastladım. Birbirimizi şöyle bir süzdük, utangaçlıktan kaşlarımızı çattık ve toplumsal uçurumun iki yakasından selamlaştık. Onlar yaşam boyu mahkumlardı, bense daha yüksek doruklara tırmanırken yanlarından geçiyordum. Fabrikada, Imperial Leather adını taşıyan bir sabun üretiliyordu ve iş arkadaşlarımdan bazıları, 'Leather' sözcüğünün, zenginlerin 'lather' sözcüğünü söyleyiş biçimi olduğunu düşünüyordu.

Salford, *The Classic Slum* adlı bir kitabın konusu olsa da, aynı zamanda sahip olduğu kültürel mirası ile de övünebilir. 1930'lu yıllarda, kendilerine Kırmızı Megafonlar adı verilen bir propaganda grubuna evsahipliği yapmıştı. Bu grup, kıta Avrupası'nda, işçi sınıfı içinde kiskanılacak bir saygınlık ve güven kazanmıştı. Salford aynı dönemde, büyük Komünist folk şarkıcısı Ewan McColl'a da evsahipliği yapmıştı. McColl, kentin sosyalist etkinliklerinde büyük roller üstleniyordu. Londra'nın doğusunda tiyatro alanında çalışmalarda bulunan Joan Littlewood, McColl aracılığıyla Salford ile ilgilenmeye başlamıştı ve daha sonra, okulunun yakınlarındaki bir mahallede yaşayan genç bir oyun yazarına, *A Taste of Honey*'de oynayan Shelagh Delaney'e, Salford'ta popüler bir tiyatro açmasını önercekti.

Annem, çılgın bir başarı kazanan *Love on the Dole* adlı romanın yazarı genç Walter Greenwood'u anımsıyor. Genç bir kızken, yolun kenarında resim yapan L.S. Lowry'i de görmüştü. Finney's adında bir kitap ciltçisi vardı ve Bay Finney'in oğlu Albert, mahallesindeki liseden, Royal Academy of Dramatic Art için bir burs kazanmıştı ve bu, o günlerde çok sıradışı bir olaydı. Bu bursu

kazanacağına babası bile inanmazdı, fakat o günlerde işçi sınıfı insanların aksanları revaçtaydı ve Albert de, 'Saturday Night and Sunday Morning'te, işçi sınıfına ait kabadayı bir karakter oyuncusu olarak adını duyuracaktı. John Osborne'un oyununda Luther karakterini canlandırdığını ve akrabalarının da onu gururla izlediğini anımsıyorum. Lowry, Delaney, Finney: İrlandalı göçmen etkisi son derece belirgindi. Salford aynı zamanda, kompozitör Peter Maxwell Davies ve film yapımcısı Mike Leigh'e de evsahipliği yapmış bir kenttir.

Salford'ta elbette cahil kişiler de vardı. Anlatılanlara göre bir keresinde, kent meclisi Salford'un aydınlatılma sorununu tartışmak üzere toplanmış. Bence böyle bir toplantıda, kutsal ve dinsel nedenler de işin içine girmiştir. Sonunda, meclis üyelerinden biri, yerel parka birkaç pagoda dikilmesini önermiş. Çoğunluk öneriye sıcak bakmış, fakat sonunda belediye başkanı oturduğu yerden heybetli bir havayla kalkmış. 'Parka pagodalar dikmek çok güzel,' diye gürlemiş, 'fakat benim bilmek istediğim şey şu. Haylazları kim besleyecek?' Aynı belediye başkanını, kenti ziyarete gelen saygın bir konuğunu kentin sanat galerisinde gezdirirken, ona gururla, sergideki tüm eserlerin el yapımı olduğunu söylemişti.

Yaşamımın sonraki dönemlerinde, ilk yıllarımın geçtiği çevrenin belirsiz okuryazarlığının bedelini fazlasıyla ödeyecektim. Öteki akademisyenler yeteri kadar üretken olmadıklarından yakınırken, benim utanma nedenim her zaman bunun tam tersi olmuştu. Kendimi kitap yazma güçlüğü içinde bulmak yerine, kendimi kitap yazmaktan alıkoyamıyorum. İnsanlar bazı zamanlarda benim bir komite falan olduğumu düşünürler. Gerçekten de, İngiliz akademisyenlerinin deneyimsiz gençlik günlerinde, insanın yazar olmasının biraz kötü bir özellik olarak görüldüğü dönemde, bu nedenle birkaç iş başvurum kabul edilmemişti. Meslektaşlarım yayıncılarını yatıştır-

maya ve yazma süreçlerinin on sekiz ay içinde biteceğine onları ikna etmeye çalışırken, ben kitabımı çoktan iki yıl önce bitirdiğim gerçeğini onlardan gizleme çabası içindeydim.

Bu elbette, son derece ayrıcalıklı bir problem ve tıpkı ensest ya da hayvanlarla cinsel ilişki kurmak gibi başkalarıyla tartışmanızın olanaksız olduğu bir konuydu. Bu yeteneksizliği tartışmaya açtığım meslektaşlarımdan beti benzi atıyor ve ben sanki çok fazla param olduğundan ya da son derece yakışıklı olmamdan yakınıyormuşum gibi, sinirlenerek bana sırtlarını dönüyorlardı. Belki de dünyanın bir yerinde, bir Anonim Yazarlar Topluluğu vardır ve burada, gereğinden fazla üretken olan yazarlar gizlice, birbirlerine destek verdikleri küçük gruplar halinde toplanıyorlar ve hiç utanmadan, bir oturuşta kuramsal bir bildiriye ya da dört makaleyi okuyup bitirmeleriyle övünebiliyorlardır. Bu konuda ilk söylenebilecek şey kuşkusuz, insanın bilgisayarını kapatmaya gücü olmadığı olabilir ve metninizi birkaç gün daha fazla gözden geçirmeye engel olmak, insanüstü bir çaba gerektirir. İnsan zamanla, günde bir iki paragrafı daha yalın bir hale getirmeyi öğrenebilir ya da kafasında tuğla gibi bir roman doğmakta olduğunu anladığında bir arkadaşını yardıma çağırabilir. Fakat bu arada, tüm öteki yeteneksiz gruplar kendi kaynaklarına, kazançlı insan ilişkilerine ve politik lobilere sahiplerken, biz fazla üretkenler hâlâ bire parya ya da aykırı tipler olarak görünürüz. Kendimizden emin bir biçimde odaya girdiğimizde, topluluğun içine düşen öfkeli sessizliği hissederiz ve acınası bir biçimde kendimizi normmak, fiziksel açıdan engelleri olan ve bir şey üretemeyen akademisyenler olarak göstermeye çalışırız.

İstediğim kadar yazmamın nedeni büyük ölçüde, bundan keyif almamdır. Tıpkı tavuk ciğerinden hoşlanan insanlar gibi. Üstelik, insanın yapmaktan büyük keyif aldığı bir iş için kendisine para ödenmesi skandalını da üze-

rimden asla tam olarak atamadım. Otuz yıl boyunca, kendisine tek bir zevkli an yaşatmayan bir fabrikada çalışan babam, insanın mesleğinden keyif almasının, düşlenebilecek en uç bir ütopya olduğunu düşünüyordu. Düşlerinde bundan daha güzel bir şey olamazdı. Birgün hiç kuşkusuz birisi çıkacak ve biz edebiyatçı akademisyenlerin foyasını ortaya çıkartarak, birkaç bürokratin dikkatini, bize yalnızca, tıpkı güneşlenmek gibi romanlar ve şiirler okuduğumuz için para ödendiği gerçeğine çekecektir. Bu utanç verici gerçek daha sonra, inanmaz gözlerle bize bakıp sırttan bir dünyaya duyurulacak ve sıradışı bir yönetsel hata sonucu, yaklaşık bir yüzyıldan bu yana bizim, kanser üzerine incelemeler yapan ya da sömürge sonrası toplumların yoksulluğu üzerinde çalışan insanlarla aynı keyfe konduğumuz ortaya çıkacaktır.

İşçi sınıfından gelen entelektüeller çalışma alanlarına çoğu zaman, bu alana doğuştan düşenlerden daha fazla değer verirler, fakat bu, onların çalışma alanlarını her zaman idealize ettikleri anlamına gelmemeli. Gerçekten de, geçmişlerinde ve yetiştiriliş biçimlerinde, böyle düşünmemelerine birçok neden var. Toplumun uç kesimlerinden gelenler, kolay kolay rasyonel ya da idealist olamazlar ve düşüncelere fazla rol veremezler. Bu insanların düşüncelerle ne zoru olduğu sorulabilir. Bu durum özellikle, somut koşulları gereği erkeklerden daha idealist olan kadınlar için geçerlidir. Beşinci Cadde'de trafiğin içinde ilerlemeye çalışırken dirseğinizi dürtüp fenomenoloji hakkındaki görüşlerinizi soran kadınlar değil, daha çok erkeklerdir. Fakat bu durum belki de, daha kötü koşullardan gelen bilim adamları için de geçerlidir. İnsan akılcılık ilkesiyle derinden bütünleşmeli ve ölümcül derecede akıldışı güçlerin egemen olduğu bir dünyada, sağduyunun bekçiliğini yapmalıdır. Oran bir nicelik sorunudur ve nicelik de bir adalet sorunu. Öte yandan bir de akılcılık çılgınlığı vardır ve akıl, insan yaşamının en temel öğele-

rinden biri değildir. Bu elbette, insan yaşamının temel öğelerinin akıldışı olduğu anlamına gelmiyor. Bu iki uçlu düşünceyi tanımlamak, onunla yaşamaktan daha kolaydır.

Bu nedenle tüm önemli felsefeler, aynı zamanda birer anti-felsefedir. Anti-filozoflar, felsefenin, felsefi açıdan büyüleyici nedenlerden ötürü sorunlu olduğunu düşünürler. Böyle düşünenler de yalnızca Cher ya da Brad Pitt'e aldırmaayanlar değildir. Benzer bir biçimde, anti-otobiyografi de yalnızca, inanılmaz yaygın bir etkinlik olan otobiyografinizi yazmadığınız anlamına gelmez, tersine, okurun merak duygusunu ve bu türün utanmazlığını son sınırlarına götürmek ve okuru özel yaşamınıza sokarak kendinizi sergileme tutkunuzu doyurmak için, otobiyografi türünün genel özellikleriyle alışılmadık biçimlerde oynadığınız anlamına gelir. Son derece geleneksel birkaç filozofun içinde bile, dışarı çıkmaya çalışan birer anti-filozof vardır. Blaise Pascal, 'Felsefeyi yalınlaştırmak, gerçek bir filozof olmaktır,' demiştir ve dünyayı sırtıyla, bilek saatiyle, hesap makinesiyle ve halk otobüsleriyle -vakum kuramının temellerini atmasını saymayalım- ilk tanıştıran adam olarak, söylediklerinde bir otorite tınısı vardır. Felsefenin babası Sokrates, bir tür palyaço, ironi ustası ve kendini kanıtlamış bir kara cahildi. Aşçılar ve taş ustaları olmadan, profesyonel filozoflar olamazdı. Full-time aydınlardan oluşan bir topluluğu yalnızca ekonomik artıkların arkasında bulabilirsiniz, düşünürler bu noktaya gelene kadar avcılarla dayanışma içinde olmak zorundadırlar. 'Düşünüyorum, öyleyse birileri angarya iş yapmış,' sözü, böylesi bir düşünce biçiminin anti-Kartezyen bir ilkesi olabilir. Alman filozof Fichte, Transandantal Egoizm adını verdiği bir kuram geliştirmiştir, fakat bu kurama yöneltilen eleştirilerin birinde olduğu gibi, insan Bay Fichte'nin bu kuram hakkındaki kendi görüşlerini merak ediyor. 'Erkek düşünüyor, öyley-

se kadın pis işleri yapıyor,' sözü, feminizmden hiç de fazla uzak değildir. Ya da belki de: 'Erkek düşünüyor, öyleyse kadının düşünme izni yok.'

En yaratıcı aydınlardan bazıları, yaşamın mantığını tek bir hareketle onaylayan ya da onu açığa çıkarabilenler olmuştur. Seamus Heaney bir keresinde, şiirin kendisini belli bir düzeyde tuttuğunu, fakat başka bir düzeyde kendisini tamamen farklı hissettiğini belirtmişti. Bu sözlerinde onun küçük çiftçi geçmişinin yankılarını buluruz. Eğer başkaları kendilerinden ödün vererek, sizin onları dolandırmanıza neden olabilecek genişliği elinizden çalarlarsa ne olur? Bu, kötücül bir yetenek değil midir? Bu ekmek midir, yoksa bir taş mıdır?

Öte yandan, düşüncelere büyük bir önemle yaklaşan, işçi sınıfı kökenli enetelekteüller de tanıdım. Bir keresinde iki büyük çocuğuma adadığım bir kitap yayınlamıştım ve yalnızca kitabın ithaf bölümüne odaklanan bir eleştiri yazısı okuduğumda şaşırmıştım. Bir kitabın önsözünden öteye gitmeden kitap hakkında yazı yazan eleştirmenler olduğunu biliyordum, fakat kitabın yalnızca ithaf bölümüne bakarak yargılara varmanız, yazınsal çabanın yeni doruklarından biri olsa gerekti. Kitap Marksizm üzerine bir çalışmaydı ve yeniden Stalin'e dönmüş biri olan eleştirmen, çocuklarımla sözde orta sınıf adlarına karşı çıkıyordu. Onların adlarını ve onlara yaptığım ithafı, yapının politik söylemine yakıştıramıyordu. Belki de, diye yorumda bulunuyordu tatlı bir biçimde, çocuklarımla Sid ve Albert adlarını vermeliymişim. Bu eleştirinin yayınlandığı günlerde, Oxford'ta, Ruskin College'dan gelen, Londra'nın işçi sınıfına ait kavgacı bir Cockney öğrencim beni gizlice kenara çekerek, bu eleştiri konusunda ne yapacağımı sordu. Ne yapılabilir ki? diye sordum omuzlarımı silkerek. 'Hayır,' dedi sabırsızca, 'ben o eleştirmeni ne halt edeceksin diye sordum.' Ona aynı yanıt verdim. 'Bak,' dedi, 'sen içinden geleni söyle ve ben de bizim ço-

cuklara söyleyeyim, tamam mı? Demek istediğim, bu sözleri söyleyen ihtiyarın kim olduğunu bilmek zorunda değiller, tamam mı? Sen bana istediğini söyle dostum.'

Tanıdığım bir başka işçi kökenli entelektüel Fergus idi. Cambridge'teki kolejlerin birinde bir garsondu ve ben de, başka bir kolejde araştırma görevlisiydim. Onunla ilk kez, iş dışında kalan zamanının büyük bir bölümünü geçirdiği pub'da karşılaştık. Fergus iriyarı ve insanı tedirgin eden koca kırmızı burunlu biriydi. Bu burnu neredeyse, Grantchester'ın çayı gibi bir Cambridge geleneği haline gelmişti. Fakat burnunun kızılığından başka, üzerindeki yumrular, çukurlar ve çıkıntılar, anlık kesintiler ve düzlükler, ona Kübist bir hava veriyordu. Bir insan gözü, onu tek bir fenomen olarak algılamakta güçlük çekiyordu. Çok katmanlı burun delikleri ve şişkinliklerden oluşan sayısız alt-sistemi ile, sıradan bir üç boyutlu mantığın tüm dengelerini altüst eder gibiydi, tıpkı mitoloji uzmanlarının ya da matematikçilerin bildiği, tamamen düşsel bir biçimdi. Uzman haritacılar oluşturan takımlar bile, bu burnun yüzey özelliklerini kağıda aktarmak için sayısız gece ve gündüz çalışmak zorunda kalabilirdi. Doğal bir biçimde burun deliklerine doğru ineceğini düşündüğünüz et düzlemleri, sizi şaşırtarak aniden yukarı çıkar, kabarır ve krater biçimini almış kızıl bir düzleme yayılırdı. Kıllar yalnızca burun deliklerinden değil, fakat bu burnun her tarafından, neredeyse her gözeneginden çıkıyordu ve her gün taranmayı gerektirecek kadar yoğunlardı. Bilginin doğal bir sınırı olmadığı gibi, prensip olarak Fergus'un burnunu incelemenin de bir sonu yoktu. Farklı ışıklarda ve farklı açılardan, sizi her defasında hayrete düşürecek yeni şekillere bürünebilirdi.

Fergus ile, birbirimizin kim olduğunu ve ne işle uğraştığını bilmeden yıllarca beraber içtik. Sonra başka bir kolejde bir öğle yemeğine davet edildim. Bir peynir tabağı tutan güçsüz titrek bir el, ben ve evsahibim arasına uzan-

dı. Tabağı uzatanın Fergus olduğunu hemen sezdim. Sessizlik içinde birbirimize baktık. İkimiz de utangaç bir şaşkınlık yaşıyorduk, tıpkı bir genelevde karşılaşmış iki erkek kardeş gibi. Fergus onun ne işle uğraştığını anladığımı görür görmez, kendisinin sıradan bir kolej çalışanı olmadığı konusunda beni ikna etme gereği duydu. Ben de buna inanmakta fazla güçlük çekmedim. Son derece saygın bir kolejde çalışan Fergus, önemli medya patronlarına ve meclis üyelerine yemek sunmuştu. Ünlü bir yazar büyük salondaki masada gerçek bir İngiliz aksanıyla konuşmuş ve önündeki topluluğa, bir İskoçlu'nun kötü bir taklidini içeren bir fıkra anlatmıştı. Bu ünlü yazarı Glasgow'da küçük bir çocukken tanıyan ve olanları sessizce izlemekle yetinen Fergus ise, bu adamın aslında bir İngiliz taklit eden bir İskoçlu olarak bir İskoçluyu taklit eden biri olduğunu anlayan tek kişiydi. İşte böyle yüksek sınıflarla bağlantıları vardı ve bir keresinde, Papa İngiltere'yi ziyaret etmek üzereyken, beni bir kenara çekmiş ve eğer Papa onun kolejine gelirse, Papa'yı Pub'a sokacağını söylemişti. Bunun olanaksız olduğunu düşünmüştüm, ama Papa'yı bir pub'a sokacak biri varsa, oda Fergus idi.

Dinginlenemeyen bir biçimde insanı ikna edici bir konuşma akışı vardı ve gerçekte fantezi arasındaki sınır insanı umutsuzluğa düşürecek kadar silik olmadığı için, insan zaman zaman eski gerçekleri unutuyor. Büyük olasılıkla, kendisinin de iddia ettiği gibi, Dublin'de yaşarken Brendan Behan il birlikte içki içmişti ve bana, Behan'ın boyacı olarak çalışırken bir yandan da *Irish Times*'a ufak yazılar yazdığı günleri anlatmıştı. *Irish Times* binasını boyarken, zaman zaman merdivenden inip pencerenin önünde birkaç yudum içki içer ve gazeteye yazacağı yazı hakkında bir şeyler düşündükten sonra yeniden merdivene çıkardı. Fergus aynı zamanda kültürel idealleri ve hedefleri olan çalışkan bir adamdı. Zamanında tuhaf bir şiir yazmış ve Joyce ile boğuşmuştu. Ayrıca hafiften gök-

gürültüsünü andıran güzel bir tenör sesi de vardı ve *The Yellow Rose of Texas* şarkısını pub ağzıyla söylediğinde, her tarafınızı ürpertebilirdi. Duvarlar titreşir, av köpekleri uğuldayarak gizlenecek bir delik arar, Mekong deltasındaki köylüler şaşkın yüzlerini gökyüzüne çevirir ve onlarca kişinin tüyleri birlik içinde diken diken olurdu.

Onu neredeyse öldüreceğim günü dehşet içinde anımsarım. Fergus'un çalıştığı kolej onun burnu konusunda bir şeyler yapmaya karar vermişti. Kolej yetkilileri ve üst düzey akademisyenler, bu burnun yemek masasında utanç verici olduğunu düşünüyorlardı. Bazı tutucu Cambridgeliler karşıt görüşteydiler. Bu burnun yerel manzaranın bir parçası olduğunu ileri sürüyorlar ve National Trust'ın koruması altına alınması gerektiğini düşünüyorlardı. Fakat yenilikçiler savaşı kazandı ve kolej bir kliniğe yatması için Fergus'a maddi destek verdi. Elimde bir şişe viskiyle onu ziyarete gittim. Fakat ameliyatının henüz yapılmadığını ve daha bir iki saati olduğunu ancak şişeyi onun ellerine verdikten sonra anladım. Ameliyattan önce alkol içmesine izin olmadığı için ve ben arkamı döner dönmez şişeden birkaç yudum alacağı da kesin olduğundan, onlun burun problemini, onu sonsuzluğa göndererek az kalsın temelden çözmüş olacaktım. Verdiğim şişeyi öylece yatak örtülerinin altına koydu ve birkaç şişenin birbirine çarpma sesini duyduğumda içim rahatladı. Görünüşe göre yatağının altında onlarca şişe vardı. En azından, eli şişeli ziyaretçilerinden hangisinin onu sonsuzluğa gönderdiğinden kimse emin olamayacaktı.

Ludwig Wittgenstein, klasik bir anti-filozoftu, felsefe alanında çalışma yapmaya çok az zamanı olan şaşırtıcı bir dehaya sahip bir filozof. Meslektaşlarına bu alanda çalışmayı bırakmalarını ve bunun yerine tıp gibi daha yararlı işlerle uğraşmalarını salık verirdi. Çocukken, yalnızca kibritlerden oluşan bir dikiş makinesi yapmıştı ve bu-

nu çalıştırmayı başarmıştı. Dönen, vınlayan, bir sistem içinde çalışan her şey onun ilgisini çekerti. Yalnızca dil ile uğraşmazdı. Belki de onda çekici bulduğum özellik, düşünceler dünyasına yönelik bu kuşkucu duruşuydu, fakat ben asla bir dikiş makinesi kuramazdım. Wittgenstein aynı zamanda, Manchester'da geçici bir süre uçak mühendisliği üzerinde de çalışmıştı. Aynı kentte benim babam da bir tür mühendis işçisi olarak çalışmıştı. Wittgenstein yapmak istediklerine ulaşmak için, inanılmaz Habsburg zenginliğine sırtını dönmek zorunda kalmıştı, oysa ben tersi yöne ilerlemeliydim.

Bu durumda tüm anti-filozoflar içinde, yaşamımın farklı dönemlerinde farklı biçimlerde beni izleyen kişi Wittgenstein olmuştur. Ben Cambridge henüz bir lisans öğrencisiyken adını duyurmaya başmaıştı ve oradaki müdürüm Dr Leo Greenway, Wittgenstein'in oluşturduğu enetelektüel çevrenin küçük bir üyesiydi. Wittgenstein'in müdürüme yaptığı ve aklımda kalan tek gönderme, şu sözlerle başlayan bir tümcedir: 'Eğer Greenway'i alsak ve kafasını haşlasak...' Büyük düşünörlere saygı duyan Greenway'in bu sözleri bir gururlanma kaynağı olarak algıladığından hiç kuşum yok. Ve gerçekten de, insan, başının Wittgenstein tarafından haşlanması, sırtına Heidegger tarafından bir şaplak indirilmesine tercih eder. Uzun yıllar sonra, iki adamın yolları ayrıldığında, Greenway kolej odasının penceresinden gizli gizli Wittgenstein'ı izliyordu. Yorgun ce soluk görünüyordu. İşin doğrusu, prostat kanseri onu yavaş yavaş öldürmekteydi. Avusturyalının cesede benzer görünümünden etkilenen Greenway, onu koşup selamlamayı düşündü, ama sonra bunu yapmaktan vazgeçti. Onu bir daha hiç görmedi. Birçok benzer olayda olduğu gibi bu durumda da Greenway, kusursuz bir İngilizlik göstermişti.

Wittgensteinin daha sonraları, ben 1960'lı yılların Katolik sol hareketine katıldığım günlerde politik bir güç ola-

rak ortaya çıktı. Bu, 'Felsefi Soruşturmalar'ın Wittgenstein'ı idi. Pratik yaşamın farklı biçimlerinde ve göstergele-
rin kullanımında anlamın kökünü arıyor ve içsellik feti-
şinden kurtulmaya çalışıyordu. 'Soruşturmalar', imgeler
ya da anlatı parçaları derlemesi gibi okunabilir ve okura,
Sokratik bir edayla, onun düzeyinde olan veya olmayan
sorular sorar. Kitaptaki dil hileleri ve oyunları, özdeyiş-
lerle, diyaloglarla ve basit örneklerle devam eder. Karma-
şık bir tartışma, neredeyse köylü diliyle ya da sıradan
anıklıklarla anlatılır. Kendisiyle oyuncu bir ironik bir di-
yalog kuran bir zihinle karşı karşıya kalırsınız, kendini
dile getirirken kullandığı sözcükler yanıltıcı derecede say-
dam görünür, fakat içerik açısından dalga geçercesine an-
laşılmazdır.

Bu, hiç çaba göstermeden kendisini dünyada evinde
hisseden bir adamın dilidir, oysa Wittgenstein kesinlikle
bu dünyayı evi olarak görmüyordu. Freudçu bir analist
gibi, yazarın verecek birkaç yanıtı olduğunu, fakat bunu
vermeye pek niyetli olmadığını sezinleriz. Bizi, kendi an-
laşılmazlıklarımızdan kurtulmamız yönünde zorlar ve ko-
nuksever biçemiyle, gardımızı aşağı indirmemizi sağlaya-
rak bizi kendine bağlar. Ona göre gerçeğin gizli olma-
sının nedeni yalnızca, gerçeğin tüm çıplaklığıyla burunları-
mızın ucunda olmasıdır. Tuzaklar, yanılsamalar ve dilin
kara delikleri, zaman zaman yolumuzu şaşırtır. Şaşırtıcı
derece açık duran bir şeyi görmezden geliriz ve bunun
yerine, dünyaya astigmatik bir biçimde metafizik gözlük-
lerimizin arasından bakmaya çalışırız. Felsefe yalın ve
basit bir oyundur, fakat bir imparatorun çıplak olduğunu
görmek için yine bir imparator olmak gerekir. Wittgens-
tein'in Freud'u küçümsemesi ve bir Viyanalının başka bir
Viyanalıyı görmezden gelmesi de işte bu bakış açısının
bir sonucudur.

Frege filozofların filozofudur, Sartre medyanın kafası-
daki ideal aydındır ve Bertrand Russell, her mağazacının

sahip olduğu bilge imajını karşılar. Fakat Wittgenstein, şairlerin, kompozitörlerin, oyun yazarlarının ve romancıların filozofudur. O görkemli *Tractacus*'unun bazı parçaları bestelenmiştir bile. Yapıttan bazı parçaların okunduğu ve arka planda Almanca aksanın duyulduğu bir Holanda kaseti vardır. Belki de sanatçılarda uyandırdığı bu sıradışı ilginin bir nedeni, zenginlikten yoksulluğa yönelttiği kariyerinin izleğidir: yaşamın sanatı geride bırakması. Toplumsal açıdan kendisini dezavantajlı görüyordu, çünkü gülünç derecede varlıklı bir aileden geliyordu ve bu engeli üzerinden atmak için ne kadar uğraş verse de, parasının çoğunu çevresindekilere dağıtsa da ve 'ayakkabısız sokağa çıkmanın daha iyi' olduğunu söyleyip dursa da, geçmişinin ölümcül izlerini asla silemedi. Kuşkusuz, günlük konuşmanın hazır kalıpları ve sıradan biçimler hakkında ne düşünürse düşünsün, son derece tuhaf bir kişilikti. Demek insanlar benim tuhaf davrandığımı düşünüyorlar? diye sormuştu bir keresinde. Sanki bir pencereden, dışarıdaki bir adamın tuhaf hareketlerini izliyor gibiydiler. Orada bir fırtınanın koptuğunu bilmiyorlardı ve adam zaten büyük güçlkle yürüyordu.

Wittgenstein ayaklarını zorlukla hareket ettiriyordu ve en ufak bir dürüstsüzlük onu çileden çıkartıyordu. Felsefesinin pratik yaşama uygun hoşgörüsü ne derse desin, tuhaf derecede törel biriydi. İngilizlerin 'Bu dünyayı her türden yaratık oluşturuyor,' sözünü ilk duyduğunda, soluğunu tutmuş ve bunun çok güzel, incelikli bir söz olduğunu belirtmişti. Fakat kendi türü dışındaki insan türleri ona göre değildi ve onu kızdıran bir dostunu sertçe tersleyip başından savma konusunda çok yetenekliydi. Bir keşişin, mistiğin ve makinistin şaşırtıcı bir karışımıydı: Tolstoyvari bir yalınlık peşinde koşan Avrupalı bir entelektüeldi, kutsallığa susamış çabuk öfkelenen otoriter biriydi, aristokratların geleneklerinden hoşlanmayan saraylıları aldatan bir felsefe gelenekçisiydi. Her şeyin tüm

çıplaklığıyla insanların gözleri önünde olduğunu söylerken, bir yandan da gizli bir eşcinsel yaşam sürüyordu ve Avusturya-Macaristan imparatorluğunun tepkici bir kalıntısı olarak, akademisyenlerden çok Marksistler ile daha iyi anlaşmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda özel asker olarak görev alan Wittgenstein, sürekli daha tehlikeli savaş alanlarında görevlendirilmesini talep ederek üslerini şaşırtmıştır. Ölümün yakınlığının, radikal anlamda tamamlanmamış varlığına ışık tutacağını düşünüyordu. Fakat hiç korkmuyordu: yaşamına zarar gelmeyeceğinden emindi, onun yaşamı gizli ve yenilmezdi, belki de bir komedinin doruk noktasıydı. Cebinde *Tractacus*'un taslaklarıyla, arkasına ölümün karanlığını da alarak, dilin sonsuz sınırlarıyla yere çömeliyordu. Felsefenin söyleyebileceklerinin sınırı çizilmeliydi: o kadar da önemli olmayan şeyler, sessizliğe gömülü kalması daha yerinde olacak o önemli konuların çıktığı şeyler, Dostoyevski ve dedektif romanlarının, Tolstoy'un ve kötü Amerikan filmlerinin, St John ve Mendelsohn'un birer ipucu yakalayabileceği şeyler.

Erken döneminde Wittgenstein, felsefi kesinliğin saf buzuna özlem duyardı. Ufukta sessizce uzanan o sayısız pırıltılı metafizik alanlara ulaşmaya çalışırdı. Bu çok güzel bir görüntüdür, fakat insanın oraya yürümeye çalıştığında, yüzükoyun yere düştüğünü öğrenmişti. Yürüye bilmek için uyusmazlıklar gerekiyordu, bu nedenle Wittgenstein son döneminde, titiz gençliğinin kristalize saflığını bir kenara bırakır ve bizi; karmaşık, belirsiz günlük konuşmanın engebeli yüzeyine yeniden gönderir. Fakat bu son dönem çalışması, çoğulucuktan, halktan ve sorgulayıcı tartışmalardan, kendisinin olduğundan daha uzak olamazdı: otoriter, kabalık derecesinde aristokrat, törel kusursuzluk peşinde koşan tüketici bir çaba, her şeyin potansiyel anlamda bir kurtuluş ya da mahvoluş olduğunu öngören Protestanlık denilen o tuhaf hastalıkla boğuş-

ma. Eğer biraz daha az törel olmayı öğrenebilseydi, kurtuluştan daha fazla emin olabilirdi. Buz ve toprak arasındaki ıssız bir bölgede öylece kalakalmıştı ve hiçbir yer evi değildi.

Böylece, Cambridge'e duyduğu nefretle kaçmaya devam etti, genellikle aşırı uçlara gitti: ıssız bir Norveç fiyordunda yer alan bir kulübe, Avusturya'da bir manastır bahçesi, İrlanda'nın Batı kıyısında taştan bir köy evi. Hatta, Stalinizm'in en karanlık günlerinde Sovyetler Birliği'ne uçtu, orada bir felsefe kürsüsünü geri çevirdi ve bunun yerine tıp eğitimi almak istediğini belirtti. Sovyetler Birliği'ne duyduğu bağlılık ve ilgi, Leninist olmaktan çok Fransisken köklere dayanıyordu: onu çeken şey çalışma kültürüydü ve kuşkusuz aristokrasi de ilgisini çekmekteydi. Küçük şeyleri büyüklerle karşılaştırmak doğru mu bilmiyorum, ama Cambridge'i ben de sevmiyordum ve sonunda oradan kaçtım, ama ben en fazla Oxford'a kadar gidebildim. Bu daha çok, Hollywood'taki içtenliksizlikten kaçmak gibi bir şeydi. Wittgenstein, Cambridge'ten İrlanda'ya kaçtı, fakat ben oraya daha sonra Oxford'tan kaçacaktım.

Gerçekten de, ona İrlanda'daki haliyle rastladım. Connemara'daki Killary limanındaki köy evinde bir plakanın açılışında karşılaştık. İrlanda'da Wittgenstein hakkında bir roman yazmıştım, *Azizler ve Alimler*, ve daha sonra, Derek Jarman'ın *Wittgenstein* adlı filminin senaryosunu yazacaktım. Bu filmde, siyah deri ceketler giyen ve Spinoza'nın bir makarna markası olduğunu düşünen aygır gibi genç adamlar, birer filozof gibi ortalıkta dolaşır. Yerel söylencelere göre Wittgenstein İrlanda'nın son derece güzel olan Killary limanında yaşarken, kuşları evcilleştirmişti. Öte yandan, köpeklerin havlamasını kesmelerini istediği için, bazı komşularını da rahatsız etmişti. St Francis'te hiç de kusursuz bir yaşam kuramamıştı.

Hem kadın olan hem de biraz Wittgenstein okumuş birkaç ulusal başkan tarafından yapılan plakanın açılışı için, köy evi tıkabasa İrlandalı filozoflarla doldurulmuştu. Yerel halk, bu önemli misafirleri hakkında fazla ılımlı olmayan anılar taşıyor. Wittgenstein, 'Soruşturmalar'ını burada yazdı. Bu kitabın bazı ilk kopyalarını, çimlerine bakan bir yerli olan Tom Mulkerrins adındaki birinden, boş bir evin içinde yakmasını istemişti. İrlanda'da 1948 yılında, insan zihninin kimbilir hangi karmaşaları ve derinlikleri yok edilmişti! Birkaç yıl önce Ross Roe'ya gittiğimde Tom Mulkerrins ile karşılaştım. Burası, Wittgenstein'in fırtınada sığındığı küçük balıkçı limanıydı. Mulkerrins'a, yıllar önce yanlarında yaşamaya gelen yabancı bir akademisyeni anımsayıp anımsamadığını sordum. Davranışlarındaki bir şey beni duraksattı. 'Bunu sana soran ilk kişi ben değilim, öyle değil mi?' dedim. 'Ne birinci, ne de kırk birinci,' dedi sakın bir biçimde. Belki de orada bir Wittgenstein endüstrisi kurmalıydılar, üzerinde 'Dünya, olduğu gibi olan her şeydir,' gibi ünlü filozofun özlü sözlerinin yazılı olduğu tişörtler basılmalıydı. Tom Mulkerrins'e, Norman Malcolm'un Wittgenstein'in anılarını yazdığı kitabında kendisine yapılan bir göndermeyi gösterdim, fakat bundan hiç etkilenmedi.

Wittgenstein Adolf Hitler ile aynı okuldaydı ve başka bir anti-filozof olan Bertolt Brecht, Naziler'in kara listesinde beşinci sıradaydı. Brecht'in daktilosunun yanında, tam da anti-felsefecilerin tarzında, küçük tahta bir eşek dururdu. Boynunda, üzerinde şu sözlerin yazılı olduğu bir işaret asılıydı: 'Bunu ben bile anlamalıyım.' Belki de bu gibi yaratıklar kültür kuramcıları için zorunlu bir araştırma konusu haline getirilmeli. Brecht, düşüncelerin yapay ve duyguların doğal olduğunu öne süren Romantik dogmaya karşı çıksa da, düşünmenin 'gerçek bir duyusal

keyif' haline getirilmesi gerektiğine inanıyordu. Duygunun bir gelenek, taklit ve tiyatro konusu olduğunu biliyordu. Alman olmasına karşın, bir Alman gibi görünmek için elinden geleni yapmadı ve Hegel'inkinden çok uzak, geniş, kaslı ve özdeyişsel bir düzyazı geliştirdi. Berliner Ensemble'yi Londra'ya getirdiğinde, onlardan oyunlarını yağlanmış birer gökgürültüsü gibi sergilemelerini istedi. Bunun nedeni, İngilizlerin uyuşuk Almanlar hakkındaki önyargılarını kırmak istemesiydi. Uzlaşımından uzak bir yenilikçiydi. Sahneye bir fabrika kurmanın, izleyenlere kapitalizm hakkında hiçbir şey söylemeyeceğini belirtirdi. Fakat tuhaf bir biçimde, bir yenilikçi için, kendi barbar çağından hiç söz etmedi ve sıradan insanların anlayıp zevk alabileceği oyunlar kaleme aldı. Bir Cizvit papazı ile uzun mesafe kamyon şoförü arasında bir köprüye benzediği söylenirdi. Yüzünde her zaman, biyolojik bir fenomen olan üç günlük bir sakal olurdu. Hem karada hem suda yaşayan bir hayvandı, orta sınıf halk tabakasından geliyordu; gerçek adı Eugen idi, fakat Bert'in daha erkeksi durduğunu düşünüyordu.

Brect bir Marksist idi, fakat henüz başvurmadan, bir onur sorunu yüzünden, Hollanda Komünist Partisi'nden ihraç edilmişti. Yanında valizi olmadan hiçbir yere gitmezdi, ayakkabı değiştirir gibi ülke değiştirirdi ve bilinçli bir kahramanlık karşıtlığı ile, başını her an korkulukların altında tutardı. Amerikan Karşıtı Aktiviteler ile ilgili olarak McCarhty Komitesi'nden geçti (FBI'in onun hakkında tuttuğu dosya 1,000 sayfa kadardır) ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne yerleştğinde, kendisinin 'Çin Sürgünü' olarak adlandırdığı, dışsal bir rahatlık ve içsel bir karşıtlık yaşadı. Yakın çevrelerinde Stalin'den 'halkın onurlu katili' olarak söz ederdi, fakat Stalinist tiyatrodan ya da Doğu Alman işçilerin 1953 yılındaki ayaklanmasını kınamaktan vazgeçmiyordu.

Brecht gerçek bir tiyatro devrimcisiydi – ‘Biz yalnızca neşelenmek için tiyatro izleyen kitleler için tiyatro yapmıyoruz.’ Onun ideal tiyatrosu, bir sirk, laboratuvar ve bir boks ringi arasında kurulmuş bir köprüydü. Eğer tiyatro bir tür spor karşılaşması alanına dönüşürse, sıradan halk tiyatroya geldiğinde, soğukkanlı olmak yerine dikkatli, dingin ve analitik olacak ve Brecht’in sözleriyle ‘eylemin üzerinde düşünen’ bir havaya bürünecekti. Akılsız kitlelerin söylencesini, onların sportif uzmanlıklarından başka hiçbir şey daha iyi alt edemez. Bu açıdan aktörler, içinde bulundukları rollerde neler yapmadıklarını işaret etmenin bir yolunu bulmalılar. Bunun geldiği yerde her zaman daha fazla üretim olduğunu işaret etmeliler ve tarihin de böyle olduğunu göstermek için, davranışlarına geçici bir hava katmalıdırlar. Ünlü ‘soyutlama etkisi’nde, kendi rollerine bürünmek yerine onları alıntı biçiminde sunmalıdırlar, empati sosyalizmin değil, faşizmin bir aracıydı. Gerçekten de, Brecht, hatalı ve beceriksiz oyunlarının izleyende uyandırdığı ‘soyutlama etkisi’ nedeniyle, amatör aktörlerle çalışmayı yeğledi. Tüm bunların işlemesi için, izleyenin gerilim ögesine duyduğu çocukça tutkusunu kırmak gerekir. Eğer *Godot’yu Beklerken*’i Brecht yönetseydi, sahnenin arkasına üzerinde şu sözlerin yazılı olduğu kocaman bir işaret asardı: ‘O gelmeyecek, biliyorsunuz.’

Brecht tüm bunları, GDR’de ayakta kalmaya çalışan birkaç tiyatro grubunun hizmetine verebilir ve onların, uluslararası platformda ün kazanmış adını ticari anlamda kullanmalarına izin verebilirdi. Fakat kesintiye uğramayan kaliteli puolarını sağlayan kendi oturmuş tiyatrosunu yeğledi, tıpkı kadınları dramalarının tam ortasına koyup, gerçek yaşamda da onlardan yararlanması gibi. Onda, klasik erkek devrimcinin maçoluğu vardı, fakat onun sonunda gereksinim duyduğu şey de sertlikti. Trajedide, burjuvalıktan başka bir şey görmüyordu. Trajediye tama-

men gelenekçi yaklaşıyordu. Onun için trajedi, yerine başkasını koyamayacağınız bir yazgı, insan doğasının değişmezliği ve korkutucu boyun eğişiydi. Gelenekçiler trajedinin bu modelini savunsalar da, Brecht buna karşı çıkıyordu. Başka açılardan ise, çoğunlukla onlarla aynı düşüncedeydi. Çoğu yenilikçi gibi, çevresinde güçlü bir başarı havası vardı. Gerçek içeriği ne olursa olsun, tarihsel değişim gerçeğinin, her nasılsa gülünç olduğunu savunuyordu. Yazdığı fabllarından birinde, Herr Keuner uzun süren bir ayrılıktan sonra neşe içinde köyüne geri döner ve komşuları da ona hiç değişmemiş olduğunu söyler. 'Herr Keuner,' diye yazıyor Brecht, 'bunu duyunca buz gibi oldu.' Sosyal değişimi savunma konusundaki istekliliğinde, bazı kayıpların kesin olduğunu itiraf edemiyordu. Kampların geçici olduğu ortaya çıktı, ama orada ölenler için değil. Trajediye yadsımanın, gerçekte onu kabul etmek olduğunu anlamadı.

Daha sonraları tam gün bir iş haline gelecek olan, düşünceleri kitlelere aktarmaya yönelik ilk deneyimim, öğrencilik yıllarımda yaptığım ansiklopedi satıcılığıydı. B sınıfı bir satıcıydım, bu da, ansiklopedileri satmaya çalıştığım insanlarla karşı karşıya gelmediğim anlamına geliyordu. O günlerdeki kılıksız halim göz önüne alındığında bu çok talihli bir kısıtlamaydı. Benim işim daha çok, telefonla, A sınıfı kaşarlanmış satıcılar için müşterilerle görüşme ayarlamaktı. Bunu, belli bir telefon bölgesi seçerek yapıyordum ve (rakip şirketlerimiz baştan başlıyor olabilirler diye) telefon rehberinin sonundan numaraları çevirmeye başlıyordum. Aradığım insanlara, çocuklarına eğitimin ışığını kapatan ve onları aydınlatıcı ve bilgilendirici kitaplardan uzak tutan ebeveynler olup olmadıklarını soruyordum. 'Ansiklopedi' sözcüğünü kullanmamıza izin yoktu, çünkü bu sözcük insanlarda kötü, tozlu ve ticari çağrışımlar yaratıyordu. Bu ikili yasaklama, ansiklopedi satışı-

nı, normalden daha dolaylı bir hale sokuyordu. Bana söylenenlere göre, aradığım kişilere, kar amacı gütmeyen ve insanları eğitmeye, çocukların bilimsel gelişimini desteklemeye yönelik bir kurumun üyesi gibi görünmekti.

Bağlı olduğum telefon bölgesi, şirket tarafından *Britannica* bölgesi olarak adlandırılmıştı. Bu, bu bölgedekilerin gerçekten *Britannica* ansiklopedisini satın aldıklarına anlamına gelmiyordu; onlara hangi ansiklopediyi almayı düşünebilecekleri sorulsa, akıllarına gelen ilk adın *Britannica* olduğunu gösteriyordu. Sattığım kitapları hiç görmemiş, hatta gerçekten varolduklarına ilişkin bir karta rastlamamıştım, ama benden istendiğinde onların içeriklerini ve özelliklerini çok güzel anlatabiliyordum. Fakat aradığım çoğu insan ya ne söylediğimi anlamıyor ya da anında hayır diyordu. Sonunda bu işten ayrılma nedenim bu değildi, daha çok, farklı insan dramalarının içine bir girip bir çıkmanın verdiği duygusal gerginlikti. Aradığım orta yaşlı bir adam beni şantajcısı sandı ve yaptığımı bir tür psikolojik işkence sanıp, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Önemli telefon bekleyenler ise bana suçlayıcı bir soğuklukla yanıt veriyordu; kimileri de, kendilerine şaka yapıldığını düşünerek komik sesler çıkartıyorlardı. Yalnız ve umutsuz insanlar ise, başka bir insanın sesini daha fazla duymak için, kitapların en ince ayrıntılarını bile bilmek istiyorlar, durmadan sorular soruyorlardı.

İnsanların özel yaşamlarına girmemden kaynaklanan şikayetler şaşırtıcı derecede azdı, fakat bir avukat olduğunu tahmin ettiğim bir adam, dolambaçlı bir tümceyi yarıda kesip, bana kendisine ansiklopedi mi satmaya çalıştığımı sordu. Bu, yanıt vermemin olanaksız olduğu bir soruydu, çünkü iki yasak sözcüğü de içeriyordu, fakat ben kendime gelemeden adam şöyle dedi: 'Evimin içinde beni bu biçimde rahatsız etmenizi kınıyorum, bence bu son derece terbiyesizce bir davranış ve tüm bunlara

karşı koymanızı dilerim.' Sonra da telefonu kapattı. Onun bu incelikli konuşma biçimi hoşuma gitmişti ve çoğunluğunu işçi sınıfından insanların oluşturduğu telefon bölgemde ne işi olduğunu merak etmiştim. Aradığım insanların çoğu, böylesine karşı çıkış ve yakınma tümceleri kuramayacak kadar ürkek ve şaşkın insanlardı.

Bilgiyi kitlelere ulaştırmanın tek yolu elbette ki, ansiklopediler değil. Ayrıca moleküler fizik, yeni başlayanlar için Buda ve Spinoza gibi küçük kitapçıklar da vardı. Bir keresinde Oxford'ta bir kitapçada meslektaşlarımdan biriyle karşılaşmıştım. Saygın bir Oxford filozofuydu ve *Basitleştirilmiş Felsefe* adında bir kitaba göz gezdiriyordu. Alay etmek için bir fırsat yakaladığımı düşünerek sessizce arkasına gittim ve şöyle mırıldandım: 'Bu kitap sizin gibiler için biraz zor değil mi?' İrkilerek arkasını döndü, ama onun meslektaşım olmadığını gördüm. Hiç tanımadığım biriydi. Belki de bir turistti. Şimdi dünyanın bir yerinde bir adam var ve Oxford'un, insanın kendisini geliştirmeye çalışanlarla alay edildiği, burnu büyüklerle dolu bir yer olduğunu düşünüyor.

Henry bir filozof değildi, ne anti ne de başka bir anlamda. Manchester'daki bir mağazanın depo bekçisiydi. Cambridge'teki final sınavlarımdan önce yazın orada çalışmıştım. Öğle saatlerimi kantinde Aeschylus ve Racine okuyarak geçirirdim ve Trajedi dersine yazacağım makaleyle uğraşırdım. Henry bir keresinde, aramızdaki farkı şu sözlerle dile getirdi: 'Biliyor musun?' diye sordu bir gün. 'Burada geçirdiğin iki hafta boyunca, benim tüm yaşamım boyunca okuduğum kitaplardan daha fazla kitap okudun.' Daha sonra, tek-el okumalarının bu sözleri için geçerli olmadığını söyledi. Tek-el okumaları, tek elinizle tuttuğunuz porno dergilerdi, öteki eliniz de başka bir işle meşgul olurdu. Aeschylus kesinlikle böyle değildi.

Hegel konusunda fazla bir şey bilmese de, Henry'nin de kendine göre bir felsefesi vardı. Kimi zamanlar, 'Burada bir tek biz yokuz,' diyerek kendi görüşünü bildirirdi. 'Burada' sözcüğüyle, çalıştığı mağazayı değil, evreni kastediyordu. Onda ayrıca, depoda çalışan ve kendisinden daha pragmatik olan iş arkadaşlarını rahatsız eden, yaşlı ve metafizik bir taraf da vardı. Böylesine geniş kozmik yorumlarında, pezevenkçe bir şey vardı. Cinselliğe ve kadınlara o kadar düşkün değildi, ama cebinde, 'yetmiş altı santimlik kontrol edilemez bir alete' sahip Korsikalı bir balıkçı hakkında yazılan bir gazete haberinin kopyasını saklardı. Depodaki erkekler, bu uzunluğun gevşekken mi yoksa sertken mi ölçüldüğü konusunda ateşli tartışmalara girerlerdi. Fakat Henry'nin bu canavarımsız organa duyduğu ilginin, cinsellikle değil, bilimsellikle ilgili olduğunu hissediyordum. Bu, onun evrene duyduğu ilginin bir parçasıydı. Aynı zamanda, iş arkadaşları tarafından tartışılan çok kültürlü biriydi. Bana bir defa, etnik gruplara karşı olmadığını söylemişti. 'Lehler, İskoçlar, Amerikanlar, Hintliler, Yunanlılar ve hepsi.' Sonra bir süre düşünmüş ve eklemişti: 'Engelleme İtalyanlar.' Liberal bir çoğulcuydu, fakat eleştiriden de uzak durmazdı. Bu da ortak yanlarımızdan biriydi.

Henry, ters bir adam olan Padraic dışında, tüm iş arkadaşlarına candan davranırdı. Bu Corklu adama, dudaklarını bükerek, biraz nefretle bakardı. Padraic'in onun babası olduğunu çok sonraları anladım. Padraic, karton kutuları ezmekte kullanılan bir makinenin başında dururdu. Bütün gün boyunca, aynı kolu çekerdi, tıpkı Dante'nin *Inferno*'sunda lanetli bir adam gibi. Fakat bu işten sapkınca bir keyif aldığı izlenimini veriyordu. Bu gerçek bir işti; yerleri temizlemek, çöp toplamak yada rafları düzenlemek gibi kadınsı bir iş değildi. Biz hizmetçiydik, fakat o bir zanaatkârdı. Patronlarının her dediğini yapardı ve makinesi bozulacak olsa, kartonları kendi

ağzıyla çığnerdi. Henry ve Padraic birbirleriyle tek kelime konuşmazlardı ve işten sonra eve ayrı ayrı giderlerdi, fakat gittikleri ev aynıydı. Birbirlerine, bir ayı bir domuzla ne kadar benzerse o kadar benzerlerdi ve aralarında ki kan bağı, uyurken üzerinize yıldırım düşmesi ya da siyah bir mamba tarafından ısırılmanız gibi, tuhaf bir kazaya benziyordu.

Mağazadaki ikinci ayımda, Padraic, birahane de karıştığı bir kavga sırasında anahtarlarını kaybettiği için yatak odası penceresine tırmanmaya çalışırken yere düştü ve kafatasını parçaladı. Aynı anda yaşamını yitirdi. Henry cenaze işlerini ayarlamak için sabah işe gelmedi, fakat sonra bir şey olmamış gibi her zamanki gibi işini sürdürdü. Babasının ölümü konusunda hiç yorum yapmadı, fakat beni şaşırtarak, karton kutu ezme makinesinin başına geçti. Bu bir tür evlatlık görevi duygusundan kaynaklanıyor olabilirdi; fakat bana göre, bu daha çok bir başkaldırı eylemiydi. Karşı çıkmak zorunda olmadığını göstererek, kendi özgürlük alanını belirliyordu. Babasının işini üstüne alarak, onu sıradan bir kişiymiş gibi tanımlama olanağı buluyordu ve onun paltosunu giydiğini, dış dünyaya daha az bir vurguyla belirtiyordu.

POLİTİKACILAR

1980'li yıllarda bir dönem, insanlar sürüler halinde partiden ayrılırken, bana İşçi Partisi'ne katılma yasağı kondu. Bu son derece yüz kızartıcı bir durumdu, tıpkı *Titanic*'in üzerinde kalmak için saç saça baş başa kavga etmek gibi, ya da herkesin gece elbiseleri içinde olduğu bir yerde, kendinizi Viking kostümleri içinde bulmak gibi. O günlerde İşçi Partisi'nin kapılarını üyelere kapaması, Marks&Spencer mağazasının, müşterileri uzak tutmak için mağaza önlerine bariyer kurması kadar saçma bir durumdu. Üstelik İşçi Partisi'ne katılmak isteyen de kendim değildim. O günlerde üyesi olduğum bir sol organizasyonun önerisi ile başvurmuştum. Bağlı olduğum bu organizasyon, İşçi Partisi'nin bizim bölgemizdeki şubelerinde aktif roller üstlenmek için can atıyordu. Çoğu paranoyak gibi, parti yetkilileri kuşkulu yaklaşmakta haklıydılar. Gerçekten de uzaylılar tarafından ele geçiriliyorlardı. Fakat bu o kadar bayağı bir fantezi halini almıştı ki, bundan ne zaman yakınsalar, kaba yetkililer tarafından azarlanıyorlardı.

Yerel partinin yönetim komitesiyle görüşmeye çağrıldım. İçlerinden birkaçını, birkaç mağazada kasanın arkasından bana bir et paketi ya da bir çift çorap uzatan satıcılar olarak tanıdığım bu kurulun üyeleri, donuk suratlı bürokratlardı. Anaokulları ya da Tory'ler ile savaşma-

nın en iyi yolunun ne olduğu hakkındaki görüşlerimi sormak yerine, komitenin tek entelektüel üyesi, bana kibarca, bir yenilikçi mi yoksa bir devrimci mi olduğumu sordu. Bu bana, son derece basit, silik ve rahatsız edici derecede özel bir soru gibi geldi. Sanki hemoroidimin olup olmadığını, ya da banyoda seks yapıp yapmadığımı soruyorlardı. Fakat ben yine de oldukça ayrıntılı bir yanıt vermiş ve yenilikçilik ile devrimcilik arasındaki farka dipnotlu bir kuşku perdesi indirerek, çevreme ağır bir cehalet yaymıştım. Beni dinleyenlerin tek bir sözcük bile anlamamalarını umuyordum. Bu noktada, saldırgan tipli bir kadın, şu ürpertici sözlerle sözümü kesti: 'Bayım, ben çok basit bir insan olabilirim, fakat' Bu tek ölümcül söz, bardağı taşıran son damla oldu. Öğrenmek istedikleri şey yenilikçilik ya da devrimcilik arasındaki fark değildi; onların derdi, Gordon Brown gibi kesin ve doğru konuşsa da, karşısındaki insanı rahatsız eden uyuz bir entelektüel olduğumu ortaya çıkarmaktı.

Sonra da, eğer partiye kabul edilirim, grubumun gazetesini satmaya devam edip etmeyeceğimi sordular. İşçi partisinin karşıtı düşünceler içermeyen bir yayını satan bir insanı partilerine kabul etmemenin onlar için olanaksız bir karar olacağını düşünerek, gazete satışlarını sürdürdüğümü söyledim. Fakat onlar kararlarını verdiler ve beni üyeliğe kabul etmediler. Olaylar hiç de adil gelişmiyordu. Grubuma dönüp onlara başarısızlığımı bildirdim. İçten içe de, ayın bir günü politikadan uzak bir gece geçirebileceğim için sevindim. İşçi Partisi daha sonra beni kabul etti, fakat artık oraya kabul edilmenin bir değeri kalmamıştı.

Ait olduğum grup, çok daha titiz bir yapıya sahipti. Böylesine ikiye bölünmeler, sol kanat için öncelikli değildi ve birkaç insanın politik bir hareketi nasıl oluşturabileceği konusunda bazı sorunlar doğuruyordu. Skolastiklerin bir iğnenin ucunda kaç meleşin dans edebileceğini tartışmaları gibi, sol kanadın bölünmeye olan eğilimi de

gündeme bazı metafizik sorular getirmektedir, tıpkı bir fizikçinin doğanın en küçük ve en temel yapıtaşını bulma çabası gibi. Bu orijinal grubun temel politikası, dirençli bir biçimde araya girmekten kaçınmaydı. Grup gerçekte, tüm öteki gruplar dikkat çekmeye çalışırken, politik etkinliklerden tüm gücüyle uzak durmaya çalışıyordu ve bu ilkeli eylemsizlikleri içinde kendi kendisini tüketiyordu. Başka insanların marşlarına tempo tutar, yenilikçi, merkezci, sınıfçı girişim ve etkinliklere neden katılmadıklarını açıklayan broşürler dağıtırlardı. Üyeleri evlerine döndüklerinde, hiçbir şey düşünmeden banyoda sıcak suyun içinde dinlenirlerdi ve bu yorgunlukları hareketli politik yürüyüşlerden kaynaklanmazdı.

Bu grubu *Daily Telegraph* gazetesinin okur kitlesinden ayırmak her zaman kolay olmuyordu, çünkü en temel kuramsal duruşları gereği, işçi sınıfından pek hoşlanmıyorlardı. Kapitalist düzenin etkisi altında, işçi sınıfı kendi içine kapanmış ve dünya devrimlerinin birer aracı haline gelmişti. Artık hiçbir kesime güven vermiyordu. Grubun işçi sınıfına yönelik tutumu, Bakire Meryem'in bebek İsa'ya yönelik tutumuna benziyordu; onun tanrısallığını dinginlik içinde kabul ediyor, ama altını temizledikten sonra başka yanılısamalara izin vermiyordu. Sorun, insanın işçi sınıfına yalan söyleyip söyleyemeyeceğinde yatmaktadır; gerçi grubun içinde yalan söylenecek çok az işçi vardı. Bazı üyeler 'devrimsel yalan' kavramını destekliyordu, ötekiler ise işçi sınıflarına ne olursa olsun doğrunun söylenmesi gerektiği görüşündeydiler. Fakat bu doğru, daha çok tartışmaya açık bir doğrudu.

Gerçek, burjuva ideologlarının düşlediği gibi, olaylara ve istatistiklere ilişkin durumlar değildi; daha çok dinamik, çekişmeli ve sürekli gelişim içinde olan bir olaydır. Bu durumda da, bir sınıf açısından doğru olan bir durum, öteki sınıf açısından yanlış olabiliyordu. Burada ve şimdi doğru olan, eğilimlere ve tarihsel gelişmelere göre

doğru olmak zorunda değildi. Bu nedenle onların doğru-ları statik bir doğrudu ve grubun üyeliği, halka açık tu-valetlere giriş kadar kolaydı (aslını sorarsanız, grubun ka-lıcı üyeleri, öteki birçok üyeyi umumi tuvaletlere kapat-mayı isterdi); fakat kendi iç dinamikleri göz önüne alın-dığında, son derece sağlam bir grup olduğu söylenebilir-di. Kelimenin en sıkıcı ve basit anlamıyla, grubun tüm üyelerinin öğretmenlerden, öğrencilerden, işçi ve me-murlardan, ait oldukları üst sınıflardan kaçan tuhaf kişi-liklerden oluştuğu doğrudu. Hepsi de, umutsuz bir bi-çimde insanlarla iletişim kurmayı arzulayan, sosyal açı-dan otistik tiplerdi, ya da devrimci bir vahşetin peşinde koşan piskopatlardı; fakat hepsi de son derece yürekli in-sanlardı. Genel kaniyâ göre, hatalı olduklarında bile hak-lıydılar. Bu, Roma Katolik kilisesinin anlamakta hiç güç-lük çekmeyeceği bir durumdur.

Diyalektik, bu organizasyon içinde çalışılması gereken bir konuydu ve yeni üyeler bu alanda ders almak zorun-daydılar. Patronlarını birer böcek gibi ezmeye hevesli genç erkekler ve kadınlar, bu amaçla gruba katıldıkları-nda, kendilerini kapalı dersliklerde bulur ve eski bir üye-nin diyalektik sırlarını dinlerlerdi. Kötüye kullanılma ko-nusunda bilgilenecekleri yerde, olumsuzluğu olumsuzla-ma ya da niceliğin niteliğe dönüştüğü diyalektik transfor-masyon üzerine notlar alırlardı. Geleceklerini biçimlendi-rip yeniden yaratmak için geldikleri bu yerde, kendileri-ni cebir sınıflarında buluyorlardı. Hegel'in karşıtlıklar birliğinin, bir anaokulunun kapanmasını engelleme çalış-malarında yardımcı olacağını duyduğumuz şaşkınlık, Ka-tolik kilisesinin araf görüşü kadar karmaşık ve gizemlidir. Vaftiz edilmemiş ruhların toplandığı bu yeri, çocukken hep, bedenine yere doğru eğildiği bir Hint dansının yapıldığı yer olarak düşlemiştim. Sosyalist bir konferansta, ko-nuşmayı büyük olasılıkla sözünü ettiğim bu diyalektik derslerinde öğrenmiş olan genç bir işçinin şu sözleri söy-

lediğini anımsıyorum: 'Çaydanlıklar demleniyor, köpeklerin kuyrukları sallanıyor ve sınıflar mücadele ediyor.' Bu, Oxford'taki bir felsefe dersinde gözden kaçacak bir şey değildi.

Öte yandan, grubun felsefi düşüncelerindeki yanlışlıklardan biri, Oxford'taki derslerde hiç kimsenin, onlardan birini dinlemeye değer bulmayacağı gerçeği idi. Grubun üyelerine söylediği gibi, materyalizmin temel ilkelerinden biri, dışarıda, bizim bilgi sahibi olamayacağımız gerçek bir dünyanın olduğuydu. Bu gerçeği yalnızca, Montana'da bir mağarada gizlenen çılgın bir idealistin yadsıyabileceğinden haberleri yok gibiydi. Fakat onlar, bu sıradan gerçeği bilmekle övünüyorlar ve köy kasabından Hazine Bakanı'na kadar çevrelerindeki herkesin, materyalist dünyanın gerçekdışılığı hakkında tuhaf fanteziler geliştirdiğini düşünüyorlardı. Sanki geceleri havanın karardığını yalnızca siz ve birkaç seçilmiş arkadaşınız biliyormuş gibi davranıyorlardı, temelinde bu basit gerçeğe bağlılığın yattığı gizli bir kulüp kurmuş gibiydiler.

Grup, enerjisinin çoğunu dünya kapitalizmine karşı harcamak yerine, daha acil bir savaş olduğunu düşünerek öteki sol organizasyonlarla savaşmayı yeğliyordu. Devrimin gerçekleşmesi için, grevlere, barikatlara, nükleer silah karşıtı gösterilere, toplu yürüyüşlere, meslek gruplarının dayanışmasına, ücret düzeylerine, çalışma koşullarına, hastanelere ve anaokullarına ve elimizdeki tarihsel platform üzerindeki öteki sapmalara inanan küçük burjuva yanlısıların ortadan kaldırılması gerekiyordu. Son derece incelikli bir diyalektik sistem içinde, sosyalizmi kurmaya yönelik tüm çabalar, gerçekte onu ortadan kaldırma sürecini hızlandırıyordu. Bu nedenle, devrimsel açıdan en üretken eylem, evinizde televizyonunuzun karşısında oturup, *The Archers* dizisini izlemektir.

Grup, yüksek diyalektiğini, dünyanın neden bu kadar berbat bir durumda olduğuna yönelik 'işçilerin aldatılma-

sı' kuramına bağlı kalan devrimci üyeleri için kullanıyordu. Bu, politik açıdan konuşacak olursak, işçi sınıfı bir parça ekmek için çalışıp didiniyor ve çekip gitmek istiyor, fakat içlerindeki Stalinci, devrimci ya da 'sahte solcu' liderleri aracılığıyla, Clarence House ve Thames Television tarafından yerlerine çakılı kalmak zorunda bırakılıyorlardı. Gruba göre işçi sınıfları, felsefi açıdan tarihin bilmesinin bir çözümü olmalarına karşın ve empirik açıdan da, kim ne derse oraya kolayca savrulabilen bir otlakçı topluluğu olmasına karşın, içlerindeki devrimsel gücü ve dayanışmayı görmezden geliyordu.

Kronik işçi sınıfı duygusuzluğu kuramı gerekli değildi, çünkü gerçekte böyle bir hayvan yoktu. Halifax pub'larında, Asya Kökenli Üretim Modu üzerine yapılan tartışmalarda bir seyreklik olduğu doğrudur ve bugünlerde pek çok insan, sorunlarını çözmek için Marksizme olduğu kadar Teosofiye dönmektedir. Taban ve süperyapı doktrinlerinin tutkunları, uzaylı kaçırılmalarına inananların sayısından daha fazladır. Uzaylıların bıraktığı söylenen tarlalardaki izler, komünizmden daha moda durumda ve Rambo artık radikal bir Fransız şairi olarak görülüyor. Fakat yaşadığım adanın kuzeyinde, çalışan kadınlar ve erkekler arasında, pub'larda son derece ateşli politik tartışmalar yaşanıyor. Kimileri bu tartışmaları yapanların sayılarının çok fazla olduğunu ileri sürebilir. Politika, Kuzey İrlanda'da iyi ya da kötü nedenlerle günlük yaşamla iç içe geçtiğinde, bakkallar ve balıkçılar, bunu futboldan daha çok tartışmaya başlarlar. Gerçekten de, Kuzey İrlanda'da tanıdığım bir grup balıkçı, politika konuşmaya bir son vermek için ellerinden gelen tüm çabayı göstermektedirler, tıpkı içkiyi ya da çayınıza şeker koymayı bırakmaya çalışmanı gibi, fakat bunu yapamadıklarını görüyorlar. Bunun Cumbria'nın ya da Canterbury'nin bir sorunu olmadığı gerçeği, politikaya bulaşacak bir yorum gerektirir. Birisinin bahçesinden bir oto-

ban geçirmeyi ya da çocuklarının tamamen birer Eskimo gibi yetiştirilmesi konusunda karşınızdakini ikna etmeye çalışın. Karşınızdaki kişi anında politik bir eylemciye dönüşecektir. Göçmenleri uzak tutmak için çalışmalarda bulunanlar, ya da özel mülklerini füzelerle koruma hakkını talep edenler ayıplanabilir, fakat bunlar ilgisiz şeylerdir.

Eğer içinde bulunduğunuz sistem size hâlâ bir parça huzur ve mutluluk verebiliyorsa, büyük politik değişimlere karşı koymak mantıklı olabilir, hele bir de sunulan alternatifler size tehlikeli ve belirsiz görünüyorsa. Böyle bir değişiklik insanı huzursuz eder, çok kolay vahşete dönüşebilir ve bir kabus halini alabilir, her şeyi daha da kötü bir duruma sokabilir ve çoğumuzdan, kazançlı çıkacağımız hiç de belli olmayan maddi ve manevi yatırımlar talep edebilir. Radikal politika bu nedenle nankör bir iş tir. Fakat sıra dışı bir risk almıyorsanız ve az da olsa bir başarı şansınız varsa, baskıcı bir güce karşı direnmek de mantıklıdır. Gerçekten de, mantıklı kadınların ve erkeklerin böyle başarılar elde edememesi şaşırtıcı olurdu. Bunun gerçekleşmesi için de, karşı duruş sürecinde, kazanacaklarının kaybedeceklerinden fazla olduğuna karar vermeleri gerekir. Politik bir sistem kendisine bağlı insanları birbirine bağlayıp onlara mutluluk veremediği anda ve risk düzeyi düşük, gerçekçi alternatifler belirlediğinde, insanın bildiği sisteme bağlı kalmasını sağlamak için oldukça uzun bir ikna süreci gerekecektir. Bu durumda 'değişim' sözcüğü, Penn State'e yeni başlayan birinin kullandığı 'gibi' sözcüğü kadar yaygın bir hale gelecektir. Bu durum, Doğu Avrupa'nın çöküşünde ve Güney Afrika'daki Apartheid'te de geçerlidir. Devrimsel bir çağda yaşıyoruz ve radikal politika hiç de nankör bir iş değildir.

Bana soracak olursanız, sosyalizm uğruna yapılacak en iyi şey sporun yasaklanması olur. Kitleleri politik eylemlerden uzak tutmak için buna benzer pek az yöntem

bulunabilmiştir. Eğer kapitalizm insan topluluğuna ve dayanışmasına zarar veriyorsa, bu yitirilenlerin yerine güçlü alternatifleri futbol sahasında sunmaktadır. Eğer tarihi ve geleneği yok ediyorsa, bunu spor etkinliklerinin gösterişli kayıtlarında yeniden yaratmaktadır. Sembolizmden uzak bir toplum, Wembley ya da Old Trafford'ta amblemlerini sallayabilir, hatta bir karnaval havası içinde bu amblemlerden kendisine elbiseler yapabilir. Spor, sıradan insanların, kendilerine başka yerde gösterilmeyen topluluk dayanışmasını hissedebilecekleri ve başka türden yoksunlukları unutabilecekleri bir etkinliktir. Politika gibi sporun da kendine özgü kahramanları vardır ve maço güdülerini estetik inceliklerle birleştirme olanağını sağlar. Eğer spor güçlü enerjileri açığa çıkartıyorsa, aynı zamanda büyük bir konsantrasyon ve dikkati de gerekli kılmaktadır. Kahramanları, sıradan olanın gösterişli versiyonları olduklarından, aynı anda hem efsanevi hem de gerçek olduklarından, içinde bulundukları fantastik dünyaya daha da çekici bir hale gelmektedir. Din gibi, gerçekten bağlı olanlar için spor, yalnızca haftalık bir ritüel değil, bir yaşam biçimidir. Tüm bu nedenlerden ötürü, belki daha sıkıcı olan masa oyunlarının dışında, sporun hemen yasaklanması, her türlü radikal gündemin en başında yer almalıdır.

Radikal politika nankör bir iş olmayabilir, fakat aşırı derecede alçakgönüllü bir öneridir. Bertolt Brech bir keresinde, komünizmin değil, kapitalizmin radikal olduğunu söylemişti ve meslektaşı Walter Benjamin de, bilge bir biçimde, devrimin kaçak bir tren değil, acil durum freni olduğunu eklemişti. Kontrol dışı olan kapitalizmdi ve onu kısıtlamaya çalışan da sosyalizm. Marks'ın da belirttiği gibi, köklerine kadar devrimci olan kapitalizmdir, Faustvari bir tutkunun sonucudur; sosyalizm ise, bizleri çalışma, sosyalleşme ve maddi açıdan sınırlı yaratıklar olarak bizleri küçük dünyalara sokmak isteyen bir sistemdir. Sü-

rekli yenilenmeye yönelik postmodernist görüş bu nedenle, kendini nasıl değerlendirse değerlendirsın, en az radikal olan tutumdur.

Her şeyin ne kadar kötü olduğunun en büyük göstergesi, gezegendeki herkesin taze su ve yiyecek sahibi olmasının bile ateşli tartışmalara neden olmasıdır. Büyük ütopyalar adına devrimler yaratmayı düşünebilirsiniz, fakat herkesin suya ve yiyeceğe sahip olması için insanların yaşamlarını böylesine sıradışı bir biçimde altüst etmek kabul edilecek bir şey değildir. Yalnızca aşırı uçlardakiler buna karşı durabilir, tıpkı 1992 yılında Michael Jordan'ın, Nike marka spor ayakkabıların reklamını yaptığı için, bu ayakkabıları üreten güneydoğu Asya endüstrisinin kazandığı paraya denk bir para kazanmasını savunan aşırı uçlardaki kapitalistler gibi. Devrimciler, bu gibi konularda bir adalet sağlamak için bütüncül bir değişimin gerekli olduğunu savunan o gerçekçi ve ortalama tiplerdir. Bunun tersini düşleyen herkes, aylak bir idealisttir, fakat bu gibiler daha çok liberal ya da pragmatist olarak tanınıyorlar. Öğrencilerimden birisi bana, son derece dindar bir hava içinde kendisinin devrimci olmadığını söylemişti. Hegel'den işe başlamak yerine, ben de ona gazete okuyup okumadığını sormuştum.

Demek ki devrimciler, ne iyimserler ne de kötümserler, onlar gerçekçiler. Gerçekten de, çoğunun zayıf insanlar olmasının nedeni, gerçekçiliğin, uygulanması son derece güç bir düşünce sistemi olmasıdır. Sokaktaki pragmatistlerin anlayamadıkları da işte bu. Durumu tüm çıplaklığı ile görmek, etkili olan bütün törel ve politik eylemlerin temelini oluşturur, fakat hiçbir şey bundan daha zahmetli ve zor olamaz. Çünkü gerçek, politik açıdan, çoğunlukla hoş değildir ve gerçekçi biri olmak; her türlü fantezi ve duygusallık kıvılcımına karşı, uyanık, savunmada ve tetikte olmayı gerektirir. Bu, yaşamının ve yaşamamanın tek yolu olduğundan, radikal politika, karşı-

lamsal bir platforma sürüklenir. Bunun başarılı uygulayıcıları, uğruna savaştıkları -fanteziye ve duygusallığa geniş yer veren- toplumun değerlerini kucaklayacak son kişilerdir. Bunu, kendileri gibi tatsız ve sıradan insanları üye olarak kabul eden bir kulübe kimsenin katılmak istemesine benzetebiliriz. Bir Brecht şiirinde yapılan yorum gibi: 'Ah, ortalığı dostluğa açmaya çalışan bizler, biz daha kendimiz dost olmadık.'

Fakat gerçekçilik, bazı sol çevrelerde çok az rastlanılan bir özelliktir. Geçenlerde Londra'da düzenlenen sosyalist bir konferansa katıldım. Genç bir işçi ayağa kalkıp, daha önce, bugünlerde olduğu kadar çok devrim fırsatlarının olmadığını söyledi. Belki de bir süre, karanlık bir odada kafasına bir kese kağıdı geçirerek oturmuş olmalıydı, fakat herkes onun söylediklerini coşkuyla alkışladı. Böylesi gülünç yorumlar, sol çevrelerde işte böyle alkışlanır. Solda, çorak bir nükleer arazide tek bacaklarıyla yürümeye çalışırken, hala büyük bir umutla bir devrim bekleyen insanlar vardır. Böyle bir ortamda, gerçekçilik kötümserlik olarak görülür, tıpkı Victoria dönemi orta sınıflarında olduğu gibi. Biçimsiz ve belirsiz olana karşı, erdemli bir korku vardır, tarihin daha trajik boyutları, nitelikli bir komedyenin ellerine bırakılır. 'Sürekli bir ilerleme dalgası'ndan ve 'yaklaşan kitlesel hareket'ten söz etmek; Ortodoks politikacıların hızla değişen bir dünyada yaşadığımızı söylemesi, bunu izleyen güçlü değişimlerle yüzleşmemiz gerektiği, fakat aynı anda da taze olanakları değerlendirmemiz gerektiği, partilerinin politikalarını eyleme döktüklerinde herkesin ne kadar kazançlı çıkacağını belirtmeleri ve en yüksek derecedeki birliğin, yalnızca en zengin çoğulculukla elde edilebileceği gibi sıradan birer klişe halini almıştır.

Demek ki ortalıkta, tıpkı Amerika'da, İsa'nın yeryüzüne inişinin en iyi biçimde gözlemlenebilmesi için televizyon kameralarının yeryüzünde nasıl yerleştirilmesi gerek-

tiğini tartışan Evangelistler olduğu gibi, sosyalizmin çok yakında geleceğini öngören solcu kahinler de bulunmaktadır. Fakat bu, günümüzde, sol kanadın tüm tarihi cep-lerinde taşıdıklarına inandıkları göz önünde tutulduğunda o kadar da kolay değil. Fakat bunun da bazı yararları var. Sol isyan dönemleri nasıl bazı şeyleri açığa çıkarıyorsa, aynı durum yenilgi dönemleri için de geçerlidir. Walter Benjamin bir keresinde yakınlıkla, eğer bir Alman devrimi olsaydı düzyazı biçiminin daha saydam olacağını belirtmiştir. Benjamin bu sözlerle, tarihin oluşum sürecine etkin olarak katılmanın, insan zihnini çok daha fazla meşgul ettiğini söylemektedir.

Fakat bu aynı zamanda; pürizmin, kendini beğenmişliğin, aceleciliğin, tünel vizyonunun karşılıklı kusurlarını da doğurmaktadır. Siz politik düzlemde olduğunuz için, ideolojik açıdan saf olmayı atabilirsiniz. Yenilenler, yorgunluğa ve melankoliye daha eğilimli olsalar da, bundan daha bilgedirler. Ayrıca, her tür etkin politikada olması gerektiği gibi, politikanın sınırlarından haberleri bulunmaktadır. Politikayı bir fetiş haline getirmek acemilerin işidir; eskiler ise, bir şişe votkanın ya da yüksek sesle çalınan Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfonisi*'nin kimi zamanlar bir oydan daha değerli olduğunu bilirler. Fakat başarısızlığı fetişize etmek de her zaman için olasıdır ve bu, yenilenlerle bir antlaşmaya varma eğilimi gösteren radikal politika için de bir yere kadar geçerlidir. İnsan, ironik bir biçimde kendi kendini aldatmadan böyle bir antlaşma nasıl olabilir? Öte yandan böylesi bir güce hoş bakmayan yalnızca liberallerdir, çünkü kemerinin altında bundan yeterince vardır ve çünkü kendi ayrıcalıklı durumunda, gücün baskıcı olduğu kadar özgürleştirici de olabileceğini göremez. Gücsüzler, gücün yararlarını o kadar kolay gözardı edemezler, fakat yalnızca, gücün anlamı tanınmaz bir hale sokulduğunda, kesin bir başarı elde ettikleri söylenebilir.

Bağlı olduğum grup, fazla tutucu ve içine kapanık olan daha büyük bir gruptan ayrılarak oluşmuştu ve bu eski grubun pürizminin izlerini hala taşısa da, çok daha alçakgönüllü ve uzlaşımçı bir kostüm giymişti. İnsanın arkadaşları tarafından dinlenilmesi ve anlaşılması için, bazı kalıp ifadeler kullanması gerektiği doğrudur. Olaylar planlanmaz, fakat 'inşa' edilirdi ve 'çabalamak' fiilinin, düzenli aralıklarla söyleminize sokulması gerekirdi. Bir görüş birliği, bir fikir ya da bir otobüs kuyruğu oluşturulmazdı, fakat bunun oluşturulması için çaba gösterilirdi. Böylece, 'Yaşam bir mücadeledir' sözü, bir klişe olmaktan çıkıp, felsefi bir görüş halini alırdı. Egemen sınıf, eşitsizlikleri yalnızca suçlamazdı, bunu aralıksız uyguları ve arkadaşları da havanın ne kadar güzel olduğundan söz etmek yerine, söz konusu sorunda bir taraf tutarlardı, ya da en azından böyle yapmak için 'çaba' gösterirlerdi. Daha yüksek ücret almak için savaş verdiği yerel bir kitapçıda çalışan yoldaşlardan biri, bu birkaç yaşlı adamın duyduğu nazik öfkeden söz ederek, kitapçıdaki yarı akademik görevlilerin, 'Trosky'nin tanımladığı Kalıcı Devrim nitelikleri'nden bazılarına sahip olduğunu söylemişti. Bu kuşkusuz, antik tarih bölümünün başkanı tarafından şaşkınlıkla karşılanırdı.

Yine de, bunlar, temel hizmetleri korumaya çalışan ve bunu yapmak için geniş bir deneyim havuzu oluşturabilecek, kurnaz ve yerinde davranan insanlardı. Böylesine küçük bedenlerin kendilerini nasıl ciddiye aldıklarını gördüğünüzde onlarla alay etmek kolaydır. Elliye yakın kadın ve erkek bir araya gelerek, uluslararası platformda etkinlik gösterme çabası içine giriyor. Bunda büyük ölçüde bir gerçekdışılık var; tıpkı, Bodleian Kütüphanesi, stoklarını kapadığı için, Oxford'lu akademisyenlerin kendilerini trenlerin altına atması gibi. Fakat bu aynı zamanda, kimi durumlarda karşılaşabileceğiniz iyi birer törel ilkelik örneğidir. Koşullar ne olursa olsun doğru olanı yap-

manız gerektiğini söyleyen bir düşünce sistemidir. Yalnızca 200 kişinin okuyacağını bilseniz bile, Apartheid'in yıkılması için çıkardığınız yayında bir yazı yazmalısınız. Sonuçlar önemlidir, ama her şey sonuçlardan oluşmaz: on dakika sonra yıkılacağını bildiğiniz bir binaya, yaralı bir deprem kurbanını kurtarmak için girip girmekten kesinlikle kaçınmazsınız.

Grubun, çevrelerindeki entelektüellerle de bir sorunu yoktu. Tersine, kendimi, Paris Komünü, Bolşevik Devrimi ve ellerindeki etkin bir biçimde kullanan genç işçiler tarafından ortaya atılan sosyalist değer kuramı üzerine eğitici seminerlerde buldum. Sınıf sistemi, doyurucu biçimde ters yüz edilmişti. Ben de, profesyonel eğitimimin tüm meyvelerinden yararlanarak, Oxford'taki bir araba fabrikasında çalışan bir işçinin yazdığı anıların taslağını okumuş ve eklemeler yapmıştım. Bu kitap daha sonra yayınlanmıştı da. Öteki üyeler sendika yönetimi konusunda birer uzmanlarken, ben de bir sentaks uzmanıyım. Eskiden ben de fabrika işçilerinin yanında çalışmıştım. O günlerde Raymond Williams'ın başında olduğu bir grup Cambridge'li akademisyen kasabada bir forum düzenlemişti. Bu forumda, bölgede çalışan ve daha önce birbirlerini hiç görmemiş olan işçiler bir araya gelmiş ve deneyimlerini paylaşmışlardı.

İşçi sınıflarını yönetme konusunda sorunları olanlar ve kullandıkları dilin özenli olması için yapmacık çabalar harcayanlar, genellikle orta sınıf aydınlarıdır. Eğer bu insanların sunacak yararlı bir şeyleri varsa, işçi sınıfındaki onları kolaylıkla kabul ederler. Anlatılan bir öyküye göre, Oxford ticaret üniversitesi olan Ruskin'de bir ders vermesi için davet edilen Oxfordlu bir akademisyen, tam da akademisyence davranarak, sözü edilen konuda çok alçakgönüllü ve önemsiz bir bilgisi olduğunu söyleyerek söze başlamış. Arka sıralardan gelen, ağır bir Lancashire aksanı olan bir ses şöyle demiş: 'Sana bilmen için para

ödüyorlar!' Maden ocağında bir iş bulup da, gururlanarak nasıl maden çıkartılacağını bilmediğinizi söylemek, gerçekten tuhaf bir davranış olurdu.

Ruskin öğrencilerinden bazıları, İngiliz edebiyatı konulu bir derse katılırdı. O dönemde bu dersi son derece saygın İskoçyalı bir kadın verirdi. Bir gün derste, Blake'in hasta bir gül üzerine yazdığı bir şiir inceleniyordu. Şiiri ağır aksak okuduktan sonra, öğretmen, öğrencilere bu şiirin ne anlama gelebileceği konusunda neler düşündüklerini sordu. Oxford'taki tüm öteki birimlerde, böyle bir sorunun yanıtı olarak, şiirin yapısı, imgeleri, çok anlamlı sözceleri ve farklı okumaları tartışılırdı. Fakat Ruskin'de durum böyle değildi. İri yarı bir Scouser elini kaldırdı ve vurgulu bir biçimde şöyle söyledi: 'Bunun içinde VD var, değil mi?' Belki de haklı olabilirdi. Fakat Ruskin'deki edebiyat öğrencileri, bizim peşinden gittiğimiz Marksist edebiyat kuramına sıcak bakmıyorlardı. Oxford'a gelerek kaçmak istedikleri, politik gücün ve materyalist üretimin dünyasıydı ve zamanlarını roman ve şiir okuyarak geçirmek, tüm bu anlamsız çabalardan kaçmalarını sağlayan kutsal bir olanaktı. Çoğu, edebiyatın toplumsal yorumlarıyla ilgilenmiyordu, tıpkı bir tıp doktorunun, sevgilisiyle öpüşürken bunun psikolojik açılımlarını düşünmemesi gibi.

Yerel araba fabrikasında broşürler hazırlayarak epey bir zaman geçirdik. Bu elbette istediğimiz sonuçları getir-miyordu. Güneşin ilk ışıkları perdelerimin arasından sız-maya başladığı anda yatağımdan kalkar, hemen, artık saygın bir Hintli ekonomist olan bir yoldaşımı çağırır ve sabah vardiyası başlamadan hazırladığımız broşürleri dağıtmak için araba fabrikasına giderdik. Bu hazırladığımız broşürler, sıradan propaganda metinleri değildi. Hepsi de ayrıntılı bilgiler içeriyordu ve fabrikanın içinde, yönetimin iş gücünü hızlandırmak ve ücretleri aşağıda tutmaya yönelik hoşla gitmeyen çabaları konusunda bize bilgi vererek

yardımcı olan yoldaşlar da vardı. İşçilerden bazıları bunu biliyordu ve broşürlerden almak için sıraya bile giriyorlardı; kimileri de, (son derece haklı bir biçimde) böylesine bir ifade özgürlüğünden yoksun kalacağımız Moskova'ya defolmamızı söylüyordu. Kızıl renkli bir keçi sakalı olan İskoç'un biri, broşürlerimizden biri öyle bir tükürmüştü ki, tükürüğü broşürün ortasında bir gölcük oluşturmuştu. Bize patronluk taslayan başka biri de, fabrika girişinde broşürün üzerinde aheste aheste sigarasını söndürmüş ve elime bir avuç dolusu sıcak kül bırakmıştı.

Tarihin bilmesine işte böyle yanıt ararken, yoldaşım yeni doğan kızına bakmaya gitti, ben de Dickens ya da T.S. Eliot üzerine ders vermek üzere amfiye girdim. En azından, yatağımıza geri dönecek kadar küçük birer burjuva değildik. Bu, kuram ve uygulama arasında tuhaf bir tutarsızlık gibi geliyordu, oysa grup bu ikisinin birliği ile övünüyordu. Yoldaşlardan biri, son derece gururlu bir tavırla bana, kuramını uygulamadan yola çıkarak elde ettiğini söylemişti. Bununla elbette, Rosa Luxemburg'un emperyalizm kuramına, her Cumartesi sabahı Woolworth's'ün önünde gazete satarak ulaştığını söylemeye çalışıyordu. Fakat ben, yapım gereği, davranışsal açıdan değil, düşünsel boyutta bir eylemciydim ve grev gözcüsü olmaksansa Proust okumayı yeğlerdim. Öteki grup üyelerinin zorlu işlerini hayranlıkla izliyordum ve böylesine bir bağlılığın bende eksik olduğunu düşünüyordum, fakat bir süre sonra, gruptaki insanlardan bir bölümünün grev gözcüsü olması, bir bölümünün de benim gibi Proust okuması gerektiğini anladım. Onların gruba olan bu bağlılıkları, görüldüğü kadar kimliksiz değildi. Sol örgütler genellikle, sosyalleşme açısından renkli olanaklar sunar ve sabahın erken saatlerinde broşür dağıtmak bile, tüm sabah yatağınızda tek başına yatmaktan daha iyidir.

İşte böyle, yoldaşlarımız politikayı yalnızca tartışmıyor, onunla yiyor, içiyor ve onunla yatıp kalkıyorlardı.

Özellikle yatıp kalkmak. Grubun kariyerinde bir dönem, zührevi hastalıklar, yeni-sömürgecilik kuramları gibi büyük bir hızla yayılmaya başlamıştı. Ereksiyon ve isyan, başdöndürücü biçimde birbirine karıştırılıyordu ve tüm organizasyon, bir komün ile harem arasında bir köprü halini almıştı. Burası, sınıflararası bir buluşma hizmeti sağlıyordu; Glasgow'dan gelen işçiler kaba aksanlarıyla, iyi talihlerine inanamayarak, Cheltenham Laides' College'in oynak kızları ile birlikte oluyorlardı. Göbekli ve kel tezgahtarlar, manastır okullarından yeni mezun olmuş genç kızların karşısında kendilerini birer rock starı gibi çekici hissediyorlardı ve içinde bulundukları sınıfın kendilerine sunmadıklarını bu yolla elde ediyorlardı. Kadın arkadaşlarından alacakları cinsel kayırmalar için, işçi sınıfındaki meslektaşları ile rekabet içinde olan orta sınıf erkekleri, uysallıkla geri adım atarak, işçi sınıfının tarihsel önceliğini tanırdı. Geriye kalan birkaç üye ise, cinsel oyunlara zaman ayıramayacak ve hatta erotik bakışlar fırlatamayacak kadar politikanın içine gömülü olurdu. Zaman zaman grup içinde oluşan çiftler, izin isteyerek bebek yapmaya giderlerdi.

Grubu tam ortasından parçalayan gerçek neden, aslında bebeklerdi. Grup üyeleri, çoğunlukla bebeği olan yoldaşlarına çocuk bakımı konusunda yardım etmeye başladı, fakat bu hiç de önceliği olmayan bir işti. Sonra gruptaki kadınlar, bebek bakıcılığının gruptaki herkes için zorunlu bir iş haline getirilmesini istedi. Yönetim bu öneriye hiç de sıcak bakmadı: genç ve militan bir işçiye kendi saflarına katmak yeteri kadar zordu, bu gençten bir de durmadan biberon kaynatmasını ve kaka temizlemesini isteyemezlerdi. Fakat o günlerde kadınların sözü geçiyordu ve 'itfaiyeci' sözcüğünün unisex niteliğine kıs kıs gülen bir grup, bir ölçüde tarihi bir gelişime imza attı.

Eğer klasik etimolojileri birazcık eşelenseydi, belki daha az kıs kıs gülerlerdi. Antik dünyada 'proletarius'

(emekçi, proleter) sözcüğü, devlete hizmet edecek bir malı olmayan ve bunun yerine iş gücüyle üretime katkıda bulunan yoksullar için kullanılıyordu. Onların rolü çocuk üretmekti ve bu işin tarihi yükü erkeklerden çok kadınların üzerine düştüğü için, proleterlerin kadınlardan oluştuğunu söylemek hiç de uygun olmaz. Eğer antik çağlarda durum buysa, aynı şey bugün için de geçerlidir. Coğrafyacı David Harvey, günümüzün politik dünyasındaki karşıt güçlerden, 'kadınlaştırılmış proleter' olarak söz eder. Feministlik ve sosyalistlik arasında kalan o korkunç yaşlı kavgacılar hala doğru şeyler söyleyebiliyorlar, fakat giderek gelişen kapitalizm yüzünden bunların sayıları giderek azalıyor. Sosyalistleri ve feministleri birbirlerinin kucaklarına atan güç kapitalizmdir. Metaforik konuştuğumuzu belirtelim.

Beni bir keresinde bayan bir yoldaşın kollarına atan güç global kapitalizm değil, bir polisti. Politik bir toplantının duyuru afişlerini şehir merkezinde duvarlara yapıştırıyorduk. İkimiz de, fırçalarımız ve yapıştırıcı dolu kutularımızla benim arabama girmiş, yeniden dışarı çıkmak için fırsat kolluyorduk. Tam o sırada yan sokakların birinden bir polis arabası çıkıverdi. Polisler, yasadışı posterleri belli bir yoğunluğun altında tutmakla görevliydi ve o gün karşımıza çıkan polis abrası bizden oldukça kuşkuluydu. İkimizde tek bir söz söylemeden tutkulu biçimde birbirimize sarıldık ve yalnızca aşık bir çift gördüğünü düşünen polis arabası yoluna devam etti. Tarih bizden, kendi yüce amacına hizmet etmemiz için, törel ilkerimizden vazgeçmemizi istemişti.

Sağ kanattan bir gazete bir keresinde bizim grubun tüm gizli işlerini açığa çıkarmaya karar vermişti. Sonradan, son derece profesyonel ve özenli bir iş yaptıklarını gördük. İki adam Oxford'a gelmiş, kentteki en lüks otelde iki haftalık yer ayırtmışlar ve bizi acımasızca bölmeye çalışmışlardı. Kapılarımızı onlara açmaya karşı çıktığı-

mızda, içimizden yalnızca, hepsinin de Batman'ın uşağı kadar sadık ve ağzısıki olan dört ya da beş yoldaşın bildiği sırları bağıra bağıra haykırıyorlardı. Her birimizin ne işle uğraştığını biliyorlardı. İçlerinden bir fotoğrafçı peydahlanıp, üst üyelerden birinin resmini çekmeye çalışmıştı ve azarlandığında, bize silah çckmişti. Gazetenin bize daha sonra verdiği bilgiye göre bu adam, kendileri için dışarıdan çalışan ve böyle ince işlerde kullanılan biriydi. Araştırmacılardan ikisi birkaç kere bana yaklaştırmaya çalıştılar ve yalnızca grup üyelerine yazdığım birkaç belgeyi yüzüme tuttular. Adamlardan biri bir O'Booze figürüne benziyordu, ötekisi ise daha çok bir polise benziyordu. İçtenlikli bir ilgiyle, benden, bizim grubumuzla başka bir sol örgüt arasındaki, Marksist doktrin açısından bulunan farkları anlatmamı istedi. 'Ah, yapmayın,' diye karşı çıktım. 'Okurlarınız bununla ilgilenmez ki.' 'Bunu biliyorum,' diye yanıtladı. 'Ama bu konu üzerinde yirmi yıldır çalışıyorum. Sizin gibilerle feodal düzenden kapitalizme geçenler arasındaki fark nedir peki?' Açık biçimde, tarihsel materyalizm üzerinde bir uzmandı ve porno filmleri imha etmekle görevli biri gibi, bu alana özel bir ilgi duyuyordu. Hegel ile başlamayı düşündüm, fakat bunun yerine adamın suratına kapıyı kapatmaya karar verdim.

Oxford'a geldiğimde öğrenci hareketleri tam hız sürmekteydi. Üniversitede bedava telefon hizmetinden yararlanabildiğim için, trankoçların içinde traş olmamış öğrenciler, George Eliot üzerine verilen bir seminerin ortasında odama girerek, Küba'yı ya da Mozambik'i arayıp arayamayacaklarını sorarlardı. Telefonda birkaç şifremsi söz mırıldanır ve yine gizemli bir biçimde odamdan dışarı çıkarlardı. High Street'te, öğrencilerin işgal ettiği Schools binasında mum ışığında bir seminer vermiştim. Üniversite yetkilileri büyük bir kurnazlıkla elektrikleri kesmişlerdi. Ortalıkta şifreler, sinyaller, kurşun geçirmez yelekler, parolalar, takma adlar ve bir gerilla savaşı için gerek-

li olan her şey vardı. Öğrenciler büyük bir devrimle. İngiliz edebiyatı izlencelerine, 'Che'yi unutmayın!' marşlarını katmışlardı. Radikal bir Danimarka üniversitesine politk bir seminer vermeye gittiğimde, birinin elinde bir kayıt cihazı tuttuğu iki utangaç yüzöl akademisyen ile karşılaştım. Bana utangaç gözlerle, öğrencilerinin seminerleri bir tür vahşet olarak gördüklerini açıkladılar ve eğer kayıt cihazına konuşmayı kabul edersem, sözlerimi öğrenci lobisine ulaştıracaklarını belirttiler. Öğrenciler büyük olasılıkla aralarında oylama yapacak ve kayıt cihazının teknolojik bir baskı olup olmadığına karar vereceklerdi.

Öğrenci hareketinin işte böyle ufak tefek saçmalıkları vardı. Fakat aynı hareket, güneydoğu Asya'da kanlı bir savaşın çıkmasını engellemiş ve akademik dünyanın daha demokratik bir havaya bürünmesini sağlamıştı. Kayıt cihazlarının doğası ile uğraşan bu öğrencileri, bir sonraki kuşağın acımasız biçimde benmerkezli olan ve daha on sekiz yaşında Hazine Bakanlığı'nda hangi koltuğa oturacağını bilen gençlere tercih ederim. Thatcher yıllarında, üniversitede, size borsa dünyasına girme konusunda bir olanak sağlamayan İngiliz edebiyatı gibi bir alanda öğrenim görmek, açık biçimde politik bir seçim haline gelmişti. En azından bazı öğrenciler, çevrelerindeki k atı yararcılığa karşın, hala keyif aldıkları şeylerle uğraşmayı seçiyordu. Chaucer ve Jane Austen da buna göre, taze birer politik önem kazanıyordu. Fakat entelektüel ortam şaşırtıcı derecede değişmişti: bunu kendileri onaylamasalar da, birkaç yıl önce radikalizmin en az Darwinizm kadar anlamlı olduğu bir dönemin içine giren yirmi yaşındaki gençler, birer Marksist olduğu söylenen akademisyenlerden, onlara birer uzaylıymışçasına bakarak ders alıyorlardı. Yirmi otuz yıldan sonra ilk kez, politikaya hiç ilgi duymayan bir öğrenci kuşağı yetişmişti. Ayrık ve uyumsuz bir biçimde, kavanozunda duran bir Japon balığı gibi kendi dünyalarında yaşıyorlardı.

Eskiden politik açıdan anlamlı olanın artık neden anlamlı olmadığı sorulabilir. Değişen tam olarak ne? Elbet kapitalist sistemin gevşediğini söyleyemeyiz. Tersine, her zamankinden daha güçlü, baskıcı ve başarılı bir hale geldi. Ve işte tam olarak değişen de bu olmuştur. Her zamanki gibi, bu ticari bir sorun. Ve bu anlamda, sosyalizm etkisiz hale getirilmekten çok, yenilgiye uğratılmıştır. Tuhaf bir karşıtlam içinde, sosyalizmin gündeme gelmesinin nedeni, çok güçsüz bir halde olmasıdır, çünkü bu güçsüzlük, karşıtı olduğu sistemin tehlikeli bir biçimde kontrol dışında olduğunu göstermektedir.

Doktora tezimi sunduğum jüri heyetinden biri, tarihçi E. P. Thompson idi. Onu, akademi dışından çok az tanıyordum. Sınav odasına girdiğimde onu şaşırtıcı derecede sıkılmış bir biçimde pencereden dışarı bakarken gördüm. Aklaşmaya başlayan saç, camın üzerinde antik bir miğfer görüntüsü oluşturunuyordu. Kıvrak, hareketli ve delici mavi gözleri olan biriydi, uzun boyluydu ve yüzü bir aktör gibi yakışıklıydı. Hafiften yüksek sınıf aksanıyla, William Morris üzerine hazırladığım tezimde kullandığım mektupların kimin elinde olduğunu bilip bilmediğimi sordu. Sınavımın bu ilk darbesine karşılık olarak, mektupların sahibini bilmediğimi söyledim. O da bana, mektupların kendisine ait olduğunu söyledi.

Bu, bir doktora sınavının ideal bir başlangıcı değildi. Oturum boyunca, sıkıntılı ve dalgın halini sürdürdü, fakat bu halini, onun canlı haline tercih ediyordum. Onda kesin bir doğruculuk, bütüncüllük ve dürüstlük olabilir, fakat aynı zamanda, Perry Anderson'ın bir keresinde haklı biçimde 'baş şakacılık' olarak tanımladığı, rapsodik ve dramatik bazı niteliklere de sahipti. Fakat gerçekten önemli biri olan bu adamın, benim doktora tezimle ilgilenmesi beni duygulandırmıştı; fakat bu tezi dünyaya bir kitap olarak sunma konusundaki isteksizliği, hiç de duygulandırıcı değildi. Bu haliyle bile yeteri kadar sıkıntı yaratıyordu.

Politik açıdan kuşku duydukları dönemlerde, sol aydınlar hemen bir konferans verir ya da bir dergi çıkartmaya başlarlar. Daha başka antropolojik ritüellerin de varolduğu kabul edildiği sürece, benzer düşüncede olanların bir araya gelip birbirlerini onayladıkları konferanslara bir diyeceğim yok. Konferanslar, dinsel kutlamalardır, dayanışmanın açığa vurulmasıdır, (ister sosyalizm olsun ister ortodonti) bir dili konuşanlar için ayrılmış sembolik boşluklardır ve çoğunluk için anlaşılmazlardır. İnsanlar bu konferanslarda, kendilerine benzeyen insanlarla dinlenme ve soluk alma olanağı bulurlar.

Özellikle sol konferansların, zorunlu ritüelleri ve karmaşık kodları vardır. Her zaman için, Konferanstaki En Ayrıksı İnsan sıfatını alacak birisi çıkar. Yine her zaman, birileri çıkıp, tüm bu düzeyli konuşmaların harika olduğunu, fakat dışarıda gerçek insanlarla dolu koca bir dünyanın olduğunu söyleyecek ve üç günlük bu konuşmaların orada ne iş yarayacağını soracak birileri de olur. Konferansı izleyen dört dakika içinde doğrudan dünyayı değiştirebilecek bir eyleme dönüşmedikçe, kuramın gereksiz olduğu görüşünü dile getirmek, oy toplamaya yönelik bir harekettir ve size her zaman için destekleyici alkışlar kazandırır. Sonra bir de, iki de bir söze girip, kadınların neden söz almadığını soran bir adam çıkar ve yanıt olarak kendisine, ikide bir söze girmezse, kadınların da konuşma fırsatı bulacağı söylenir.

Konferanslarda bir de, üzerinden gösterişli sözler salan sahte bir sorgulayıcı bulunur ve sözlerinin sonuna her zaman sorular ekler. Ayrıca, kronik olarak sinirli olan tipler vardır ve sistemin özelliklerinden durmadan yakınıp dursalar da, tüm bu olup bitenlerin tarihsel açıdan kaçınılmaz olduğunu da bilirler. Böyle toplantılarda bulamayacağınız ise, en rahatsız edici stereotiplerden biridir: genç bir militan solcuyken, olgun yaşı gereği kuşku-cu bir liberale ya da tombul bir gelenekçiye dönüşmüş ki-

şiler. Beni böyle bir yazgıdan koruyan şey belki de, bu korkunç klişeden duyduğum korkuydu. Raymond Williams, 1988 yılında öldüğünde, sola, onu tanıdığım 1961 yılında olduğundan çok daha yakındı.

Düzenli olarak geleneklerden söz edenler, insanların yanlış anlama kapasitelerinin ne kadar yüksek olduğunu bilirler. Eğer başlığınız 'Faşizmi Neden Ezmeliyiz?' ise ve konuşmanız da bunun tamamen karşıtıysa, izleyenler içinde faşizme neden bu kadar ılımlı yaklaştığınızı soran birileri olacaktır. Konferansa yarım saat geç giren biri, ısrarlı bir biçimde, ikinci tümcenizde neden önemli bir noktaya değinmediğinizi soracaktır. Başka biri de yüksek sesle, eğer bu kadar burjuva karşıtıysanız, takım elbise giymek yerine konferansa neden bir çoban kılığında gelmediğinizi ve gözlük takmaktansa, Guinness şişesinden elle yapılmış lensler takmadığınızı merak edecektir. Eğer konunuz Kuzey İrlanda şiiri ise, izleyenler arasındaki incinmiş biri, yüzyıl başındaki Bavyera ortopedisi konusunda neden kaba bir sessizlik gösterdiğinizi soracaktır. Sizi, tanıtılmaya gerek duymadığınızı söyleyerek topluluğa tanıtan bir oturum başkanı vardır ve bu oturum başkanı, sizin konuşmanızdan kopardığı bir deyişle şaka yaptığını sanarak, sunumunuza son verir. Örneğin, eğer gelir dağılımından söz ediyorsanız, izleyenlerin artık kendilerini barlara dağıtabileceğini söylerler; ya da sömürü hakkında konuşuyorsanız, izleyenlerin daha fazla sömürülmesi gerektiğini belirtirler. Bunlar doğanın kanunlarıdır ve hiç kimse bunları değiştiremez.

Genelde, oturumdan sonra, Şam'da ergonomi hakkında yaptığınız sunuşu ne kadar iyi anımsadığını söyleyen birileri mutlaka yanınıza gelir; oysa siz Şam'a hiç gitmemişsinizdir ve karşınızdaki insanı da ilk defa görüyorsunuzdur. Çoğu kereler, Monty Python takımındaki Terry Jones ile karıştırılmışımdır, çünkü ikimizin de ilk adı aynı ve ikimiz de edebiyata ilgi duyuyoruz ve insanlar, bu

yanılsama ile bana yaklaşıp da gerçeği gördüklerinde, hatalarını hemen anlıyorlardı. Bir keresinde bana, 'The Making of the English Working Class' kitabını ne kadar zamanda yazdığım sorulmuştu. İnsanlar sizden ısrarla vombatlarla ilgili bir makale yazmanızı isteyebilir ya da size sigillerin nasıl tedavi edildiğini anlatabilir. Topluluk önünde konuşma yapmak, gerçek yaşamda bir rol üstlenmekten çok, sembolik bir rol üstlenmek demektir ve yapacağınız hiçbir şey bu gerçeği değiştiremez. Oturumdan sonra, saygın bir akademisyen sizinle bir kulis konuşması yaptığı sırada, gösterişli bir palyaço kılığına girmek isteyebilirsiniz, ama bunu yapmanıza izin yoktur. Bir de gerçekten kötü durumda olan izleyenleriniz de olabilir; size, CIA'in karaciğerleri ve bağırsakları arasında bir yere yerleştirdikleri mesajları radyodan duyduklarını iddia ederler.

Konferanslar sürüp giderken, Amerika'daki Çağdaş Diller Kurumu da kendince başka bir düzlemde işler. On iki ya da on beş bin yazın eleştirmeni otelleri doldurur. Herkesin Jane Eyre'in kim olduğunu bildiği altmış kişilik bir kalabalıkla aynı asansörde bulunmak, son derece ilginç bir sosyolojik durumdur. Güvenlik önlemleri sıkıdır ve bir keresinde sunuş yapacağım salona girememiştim. Jacques Derrida New York Hilton Oteli'nin kalabalık dans salonunda, salınan bir gösterge hakkında konuşurken, gorile benzeyen korumalar, kapılarda dikilip yüksek lisans öğrencilerini uzak tutmaya çalışıyordu. Kurumun başkanı, otelin en üst katında kalıyordu ve ya ardışık ya da eşzamanlı olarak, Madonna, Paul Newman, Mohammad Ali, Elizabeth Taylor ve Brad Pitt'in yattığı yatakta yatıyordu. Yaşam boyu Dante'den alıntılar yapmanın karşılığında, kıskanılacak bir ödül bu.

Sonuç olarak, radikaller ve gelenekçiler arasındaki uçurum, politikadan daha derindir. Radikal, dünyada bunun o olduğuna inanan insanların olduğu gerçeği kar-

şısında şaşkınlığını üzerinden atamayandır. Bunu yutmak ne kadar zor olsa da, bu liberal ya da gelenekçi tipler, elimize geçecek şeyin yalnızda gördüklerimizi olduğunu düşünürler. Fakat ultra-solcunun hatası, bunun tersine, devrim sonrasında her şeyin yoluna gireceği düşlerine kapılmaktır. Kağıt peçetelerin ve özel mülklerin yasaklanacağını, dış fırçalarının ve sağlık hizmetlerinin bütünüyle yeni biçimlere bürüneceğini düşünmektir. Bu bir yanılgıdır, fakat en azından, şimdiki zamandan tamamen farklı bir gelecek olasılığını açık tutmaktadır. Kapitalizmin geçmişi silmeye çalışmasına şaşmamak gerek, çünkü geçmişte, gelecekte olacağı gibi, farklılıklar vardır.

Marks, tarihin kendi kendisini yinelediğini belirtmiştir; ve bunu, tarihin sonunun geldiğini savunan sözler kadar hiçbir şey daha iyi kanıtlayamaz. Buna benzer ölüm kehanetleri ve ilanları, Yeni Ahit günlerinden Hegel'e kadar süregelmiştir. Tarihin sonuna yaklaşıldığını öne süren bu savlar, tarihe daha farklı boyutlar katıp onu güçlendirmek ve sürekli kılmaktan başka bir işleve sahip değildir. Tarihteki, ya da daha kesin konuşmak gerekirse ideolojideki son ihraç emirlerinden biri, 1950'li yıllardaki o sözde ideolojinin sonu hareketiydi. Vietnam ile birlikte, Siyah Güç ve öğrenci hareketleri ile birlikte, bunun son derece yersiz bir kehanet olduğu ortaya çıktı. Günümüzde de buna benzer iddialar ortaya atıldığından, Oscar Wilde'ın, tarihin sonuna ilişkin bir kez yanılgıya düşmenin talihsizlik olacağı, fakat iki kere yanılgıya düşmenin tamamen dikkatsizlik olacağı yönündeki sözlerini anımsamamız gerek.

KAYBEDENLER

Çocukluğumda, bir sabah kahvaltıda, lapamın kenarına kaşığımla öylesine bir oyuk açtım. Annem, bu yaptığımı fark etti. Bunu yapmamam gerektiğini söyleyeceğini sandım. Yapılan duaları hesaba katmazsak, bu evde yapılan her şeyin bir sebebi olurdu. Hiçbir şeyi nedensiz yapmadığımız için bu uğurda birbirimizin kafasına çivi bile çakabilirdik. Şaşırtıcı olan, annemin, açtığım oyuyu genişletip derinleştirmem için beni yüreklendirmesiydi. Sonra da süt sürahisini alıp oyuğun içini sütle doldurdu. Oyuk, yulaf lapama süt eklemek için uygun bir yoldu. Oyun, bir süre sonra pragmatik olmaya başladı. Bu, Proustvari bir anıldık değildi. Lapam, benim için kutsal değildi.

Yoksulluk, her şeyin kendine özgü tadını çıkarmada en iyi okul değildir. Bu anlamda estetik olmadığı için hoş olmadığı anlamına da gelmez. Evdeki yaşantımız; arkadaşsız, seyahatsiz, eğlenceden yoksun, sosyal becerileri olmadan çöldeki bir bedevininki kadar yalındı. Flann O'Brien'in gözlemlediği gibi, dışarı çıkmanın diye kurdu kapıdan uzak tutmak gerekiyordu. Seyahatler, eğlenceler ve benzeri şeyler bizim gücümüzün yetmeyeceği şeylerdi ya da yoksulluğun, çoğunluluğun mutluluğu için verilen amansız mücadele ruhuna karşı çirkin saldırı yollarıydılar. Elbette bu durum herkes için geçerli değildi. Hem

beş parasızdık hem de mutsuzduk. Etrafımızdaki pek çok aile, meteliksiz oldukları halde eğleniyor gibi görünüyorduk. Her ne kadar yolun aşağısındaki Kermel tarikatındakiler giderek yoksullaştıkları için sevinmedikleri gibi, çoğunluğun mutluluğunun kölesi olmuyorlardı. Doyurucu bir yemek yemenin işe yarar bir tarafı yoktu. Biz kendimizi kısmen de olsa mutlu hissedemiyorduk, çünkü yoksulluğumuzu daha çok yüzümüze vuran özlemlerimiz vardı. Hayattan zevk alma fikri bize sadomazoşizm ya da yorumbilim kavramları kadar uzak ve gizemliydi.

Yılmış, cesareti kırılmış varlığımızla, sosyal düzeyimizin düşük olduğunu bilecek kadar kültürlüydük. Yaşamadaki amacımız, mezar taşlarımıza 'Hiç mutsuz olmadık,' yazdırmaktı. Ziyaretçi gelmesine hiç alışık olmadığımızdan, kapının vurulması bizi SS subaylarının tüfeklerinin çıkardığı ses kadar korkuturdu. Evimizi Beckett Sahnesi gibi, hiç olay olmayacak, olsa da yeterli kaynaktan yoksun olacağımız bir biçimde döşemiştik. Bugün sahip olduklarım, geçmişte sahip olamadıklarımıdır. Bugün, bildiğim bütün akademisyenlerden daha az kitabım vardır, belki de bunun nedeni çocukluktan kalan bir alışkanlıkla fazla mal mülkün gereksiz dağınıklık yarattığına inanmamdır. Ev, Dickens canavarları gibi asla görünmeyen, ama gölgesi olan bir ev sahibinden kiralanmıştı. Ancak babam, arada sırada bazı onarımların yapılması için talepte bulunmak üzere ev sahibine yazardı. Zaten başka şey içinde yazı yazdığı görülmemiştir. Dikkate alınmadığımızı hissettirecek kadar uzun bir süre geçtikten sonra babama, 'Sayın' sözcüğü ile hitap etmeksizin bir yanıt gelirdi.

Seyreklik düşgücünü besler -aklı besleyecek çok az şey olmasının bedelidir bu. Can sıkıntısı ve ürkekliğin karşısında, aileler için olmasa da çocuklar için, abartılı anektodlar, aşırı söz oyunları ve hayatın asla gerçek olarak sunulmadığı abartılı sözler vardı. Dil, bu donuk dünyaya

karşı tek üstünlüğümüzdü. Bozuk bir mandolinin tellerini tıngırtadırken, saatlerce bıcı bıcı konuşarak çok komik şeyler anlatan İrlandalı amcalarımız, dili asla doğru bir iletişim sağlamak için beş dakikadan fazla kullanmayan, ancak enfes hikayelerle dertlerini anlatan Walter Mittyish karakterleri gibi teyzelerimiz ve kuzenlerimiz vardı. Ancak ailelerimiz bizi, hayvanlara özgü bir içgüdüyle yavrularını tehlikeden uzak tutmak istercesine, bu sakıncalı ortamdan uzak tuttu. Kendileri, bizi uzak tutmak istedikleri tehlikeyi temsil ediyorlardı.

Bu yüzden el kol hareketlerimle ve akılcı davranışlarımla en eski estetik şampiyonu olmam şaşılacak bir şey değildir. Bütün bunlar, otantik bir kuzeyliye özgü anlamsızlıkla, altı çizilen noktalardır. Herkesin mutluluğu düşman olardı ve bunun karşıtı sanattı. Ve yetişmekte olan bir genç olarak, önce öfkeli genç adamlardan, sonra yaşlı sağ kanattan pek çok hazımsızdan ve daha sonra da okullar arası münazara derneğindeki toplantıda toplumdaki resmi kurumların, yaptıkları ihbarla yarattıkları ateşli karışıklık durumdan etkilenmişim. Sonrasında, yakındaki kız okulundan biri çıkıp, ukala bir tonla, benim bir varoluşçu olup olmadığını sordu. Düz ama gamzeli bir yüzü vardı. Burnu çilliydi. Gallilerle, yuvarlak yakalı kazaklılar arasındaki belirsiz bağlantı yoluyla, varoluşçuluğun egzotik ve insanların güvenini sarsan, devleti veya kurumu çökerten bir yaklaşım olduğunu duymuştum, ama bunların ötesinde bir şey bilmiyordum. Buna karşın, gizemli bir tonda, merak uyandırıcısına ya da başka bir deyişle, bu konudaki cehaletimi gizlemek istercesine, varoluşçu olduğumu söyledim. O da bana varoluşçu olduğunu söyledi; kendisinden daha büyük, üniversite öğrencisi olan ve her şeye evet diyen bir erkek arkadaşı olduğunu söyledi. Bu her şeye evet diyen arkadaş, kulağıma hiç hoş gelmemişti, ama asıl merak ettiğim, bu kızın da her şeye evet deyip demediğiydi. Tam soracaktım ki, 'Ne

muamele ama' diye mırıldandığını duydum, biraz düşününce bunun *acte gratuit* anlamına da gelebileceğini düşünürken anlam kaybolup gitti.

Benim ailemle, Walter Mittyish karakterli akrabalarım arasındaki karışıklık, iyi ile güzel arasındaki mücadelenin bir türüydü. Krallığa girecek olan iyiydi, ancak hayatı yaşanılabilir yapacak olan güzeldi. Adalet iyiliğin bir parçası olarak başkalarının istediğini vermekten öte bir şey değildir; ancak merhamet, pervasızca suç işleyen birisini ceza vermeden serbest bırakan bir ruh yüceliğidir. İstenen şeye karşılık vermek güzel bir davranış olsa da tuhaf olandan ince bir çizgiyle ayrılır. Bir zamanlar, bir süre için Kaliforniya'da, Liz adında Amerikalı bir kadının karşı dairesinde oturdum. Hayatını kazanmak için bir fotoğraf stüdyosuna dışarıdan iş yapıyordu, ancak kazandığı para o kadar fazla değildi ve kirası da çok yüksekti. Her ne kadar elimde kanıtım olmasa da, sanki bir dönem psikiyatri kliniğinde tedavi olmuş gibi bir havası vardı. Bir gün, bana bir atı olduğunu, ancak çok fena hasta olduğunu anlattı. Daha önce attan hiç bahsetmemişti. Ama şimdi bu ata büyük bir tutkuyla bağlı olduğunu ve atın hasta olmasının onu deli ettiğini söylüyordu. Atı nerede beslediğini sordum, çünkü binalarla dolu bir yerde yaşıyorduk. Tuhaf ve mesafeli bir ifadeyle gülümsedi. Atın, acilen ameliyat olması gerekiyordu ve bunun için 500 dolara ihtiyacı vardı. Parası olmadığı için, ona bu parayı ben verdim. Bu, onun için 'ne muamele ama' dedirtecek bir durumken benim açımdan *acte gratuit* den de öte bir davranıştı.

Bunu, ondan hoşlandığım için ya da ona inandığım için yapmadım. Bir tür gizli hayırseverlik de değildi bu. Sadece öylesine saçma bir hikaye karşısında yapılabilecek bir o kadar saçma olan şey, ihtiyacı olan parayı vermekti. Bana karşı yaptığı şeye, daha beteri ile karşılık vermek, etkisini iki misli arttırmak, hazırladığı kurgusuna parayı

vererek daha çılgınca bir karşılık vermeyi yaptığım. Önemli olan, şüpheli bir belirsizliğe kimin güldüğüydü. Öte yandan, anlattığı hikayenin doğru olma olasılığı da vardı ve yapmış olduğum müsriflikle bir mantık külçesi-ni yeniden kazanabilirdim. Makul bir zaman geçtikten sonra, atın sağlığını sordum ve tabii ki beklediğim gibi iyi olduğu yanıtı geldi ve ufukta daha da iyileşmesi için gerekecek maddi bedeller olacak gibi gözüküyordu. Bu bedelleri de ödeyerek bu kurgunun daha nerelere gideceğini görebilirdik. Olabildiğince kibar bir şekilde, atı ya da hasta olan her kimse, onu hasta yatağında ziyaret edip edemeyeceğimi sordum, ama elbette bunun hiç de tavsiye edilmediği yanıtını aldım. Öyle olduğundan hiç kuş-kum yoktu.

Birinin bam teline basmak için onun istediğini veriyor-muş gibi yapabilirsiniz. Sol görüşlü bir arkadaşım, sokak-ta hayırsever bir dernek için bağış toplayan birinin elin-deki tenekenin üstündeki etikete şüphe dolu gözlerle ba-karak kaba bir sesle sordu: 'Bu Marksist bir dernek mi?' Öyle olmadığından emin olunca da elini havada ciddiye almaz bir ifade ile sallayarak 'Üzgünüm, o zaman bağış-ta bulunamam,' dedi ve geçip gitti.

İyiler böylesine gereksiz güzellikleri şaka gibi algılayıp, daha büyük nedenler arayabilirler. Bu gibi insanlar, pa-tavatsız ve inatçı görünmek, neşeyi kaçıran bir tonda söylenmek ya da böylesine yüce fikirli oldukları için pay-lamak gibi davranışları göstermeye hazırlıklı hale getiril-melidirler. Aslında tarihin hangi aşamasında erdemin can sıkıcı hale gelip, şeytanın her telden çalmaya başladığını bilmek ilginç olurdu. Onlara göre, tüm görkemine kar-şın, bir kriz anında güzele güvenilmez ve parasal kaynak sağlama yollarını bulma komitesinde hiç de işe yaramaz. İyi ve güzel, Tolstoy'un taraftarları ile Wilde'ın havarile-ri arasındaki ihtilaf sona erip, markaları gözden düştük-leri takdirde iyi olan kazanacaktır. İyi olmak fazlasıyla

yeterli gibi görünse de Walter Benjamin'in de dediği gibi, böyle bir hayatta melekler yalnızca yaratıcılarına duydukları aşk ateşi ile yanmazlar. Meleklerin tav oldukları, insan aklının kurnaz ve çarpık yanlarıdır.

İyi, güzelin bağışlandığı yerdedir. Bağışlamak, dişe diş kana kan döngüsünü, üstün gelmeye dayanan şiddet ekonomisini bozguna uğratmaktadır. Kibarlık budalarına yarayan adalet bir kenara koyulur ve bütün tuhaflıkların ölümünü vurgulayan gerçeklik ortaya çıkar. Dolandırılmış da olsanız fark etmez. Bağışamak, büyüklüğün ve James taraftarı olmanın şanıındandır. Büyük babası Ballyjamesduff'tan canı yanmış birisi bunun ne demek olduğunu bilir. Ancak ölümler bağışlayamaz. Ortadan kaybolup temizlenmesi gereken şeyleri bize bıraktıklarında, öfkemizi dindiremezler. İlkokulda birçok hastalıklı ve özürlü vardı. Taramalı tüfek gibi kekeleyen ve birden bire düşüp felçli ayaklarını kavramaya çalışan bir çocuk anımsıyorum; yüzünde kocaman kocaman sivilceleri olan ve ayın yüzeyi gibi delik deşik bir cilde sahip başka bir çocuk daha vardı. Bu sivilcelerden bazısı gri renkte tümsekler halinde körleşmiş dururken, bazısı da her an alev alev patlamaya hazır volkanlar gibiydiler. Bir çocuğun da üreme organının, haşlandığı için tüysüz olduğu, pembe benekli bir yumurtaya benzediği söylenirdi. Hijyen eksikliği yüzünden deri hastalıkları çok yaygındı. Öğrencilerin yarısında, kabuk bağlamış, sarı sarı yaralar olurdu, bazen iyileşsin diye üzerine menekşe rengi kantoron sürülürdü. Bizler, ince, uzun, cılız, bodur, dar göğüslü, *Sefiller* romanından fırlamış karakterler gibiydik. Her ay belirli zamanlarda regl olur gibi astım krizine tutulurdum. Bronşlarım iltihaplanır ve nefesim tikanırdı. Bir iki kere ölümle burun buruna gelmiştim. Ve bu durum daha sonraları bazı yazın eleştirmenleri tarafından hazmedilemese de, daralan nefesimin nasıl olup da hepsine yettiğine şaşıtım. Annemin iyileşmem için denemediği şey kalmadı. Ne sabahları erkenden beni uyandırıp sarımsak yedirmesi, ne de dağ

keçisi derisinden yapılma fırfırlı iç çamaşırları, ertesi gün arkadaşlarımla beni daha fazla sevmesini sağlamadı. Belki de yapılması gereken bir sonraki şey, boynuma sarımsak asmak olurdu, ama o kadar ileri gitmemiştik.

Bunun yerine, birileri aileme Flanchester'da mucizevi tedavileri ile ünlü bir homeopathi kliniği olduğunu söylemişler. Hiçbirimiz 'homeopathi' sözcüğünün anlamını bilmiyorduk ve sözlüğe bakma alışkanlığımız da yoktu. Ben bu sözcüğün anlamının biraz kötü olduğunu düşünmüştüm, çünkü gazetede bir aristokratın eşcinsel ilişkiye girdiği için dava açılan biri ile okuduğum haberde gördüğüm 'homoseksüel' sözcüğüne benzetmiştim. Her ne kadar bu sözcüğün anlamı benim için belirsiz olsa da, sanki adı kötüye çıkmış bir şeyler ima ediyordu. Benim aklımda almadığı, nasıl olur da birileri böylesine bir anlayışla, tıbbi bir kurum kurabilir ve hepsinden de öte nasıl olur da astım tedavisi için çalışıyor olabilir. İnsanların suçlu bulunarak hapse yollandığı bir iş, klinikte açık açık yapılıyordu, ama belki de bu işi nasıl yaptığınız değil de, ne sıklıkta yaptığınız önemliydi.

Klinik, arka sokakta kasvetli görünen derme çatma bir binaydı ve İsveç papyonlu, iri yarı ve insanda şüphe uyandıran, John Brown adında bir adam tarafından yönetiliyordu. Bir tane hemşire vardı ya da hemşire gibi giyinmiş bir kadın.

Ve her ne kadar tanıtımı öyle yapılmasa da, onun da adının Mrs Brown olduğunu hissetmiştim. Her seans bir pound tutuyordu. Parayı, biledodan elli pound kazanmış olan teyzem ödemeyi önerdi. Görünen oydu ki, cumartesi sabahları, bir odacığın içinde oturup, muhtemelen karbondioksit gibi berbat kokulu gazları lastik tüplerden soluyan benden başka kimse ortalıkta olmayacaktı.

Gazı soluduktan sonra, olması gerektiği söylenen çok şiddetli astım krizleri geliyordu. Bu tedavinin işe yaramadığı anlamına gelmiyordu, Dr. Brown bize büyük bir za-

fer edasıyla daha iyiye gittiğim haberini verdi. Krizler şiddetlendikçe, doktorun coşkusu da artıyordu. Ben hırıldayıp kıvrandıkça başıma dikilip o sevimsiz İskoç aksanıyla 'Muhteşem, bayım, devam, devam,' diye söyleniyordu. Üç hafta hastanede kaldım ve John Brown'ın da bu zaman zarfında kaynak lambası ile liposakşın çalışmalarını arka sokaklarda bir yerlerde bitirdiğini ya da polisten kaçan uyuşturucu satıcılarının görüntülerini değiştirme işini sona erdirdiğini düşünürdüm.

Erkek kardeşlerimin ikisi de daha bebekken Ulusal Sağlık Hizmetleri Servisi tarafından ebediyete yollandılar. Birinin kafatası doğum sırasında zarar görmüş ve iki üç gün yaşadıktan sonra etkisiz hale getirilmişti; diğeri de bezgin bir hemşirenin enfeksiyonlu bir çocuğa merhem sürdüğü ellerini yıkamadan bulaştırdığı hastalığa yakalanmıştı, ama daha uzun süre yaşamıştı. Beni, tabutun içini görmem için kucakladıklarında, ağzına pamuk tıkılmış soluk benizli bir bebek gördüğümü hatırlıyorum. Beni etkileyen ağzındaki pamuk olmuştu. Kimse bana ne işe yaradığını söylememişti.

Kaliforniya'daki lisans derslerinden farklı olarak endüstriyel işçi sınıfına özgü bir tutumla, konuşma beden üzerineydi. Yaşlılarımız sürekli olarak hemoroidlerinden, kataraktlarından, lumbagolarından ve romatizmalarından bahsederek konuyu dağıtıyorlardı. Biz, endüstri devriminin neden olduğu cüceler ordusundan bahsediyorduk. İngiltere'nin kuzeyindeki birçok işçi sınıfında da görüldüğü gibi bizler *Oz Büyücüsü*'nden fırlama figüranlar gibi normalden daha kısaydık. Hastalık korkulan bir şeydi. Ancak fiziksel açıdan değil, sosyal açıdan duyulan bir korkuydu bu. Fakat bazı insanlar başlarına gelen bir hastalıktan dolayı korkunç bir zevk duyuyorlardı, çünkü bu durum hayatları boyunca başlarına gelen en dramatik olaydı. Günlük yaşantınızda hiçbir şey olmaması, ölümün ya da büyük bir ameliyatın ne kadar muhteşem ol-

duğunu düşündürterek, anlatı dünyamıza renk katan gerçek kaynaklar haline gelirdi. Aramızda, doktorlara birer canavar ya da yaratık ya da orta sınıf beşinci sütun gözüyle bakılırdı. Zorbalık ve bazen kabalık gibi, insanların işte kalması için gerekli özelliklere sahiplerdi. Orta sınıf için önemli olan ne öğretmen ne papaz ne de avukattır, asıl önemli olan doktordur. Standart İngilizce konuşma anlamında orta sınıflar da zaten gerçek orta sınıf değillerdi. Kimse standart İngilizce konuşmuyordu.

Çevrede gizemli bir cemiyet ya da Patrons adıyla bilinen zenginler sınıfına özgü aristokrat grupların olduğunu gösteren işaretler de vardı. Bunlar çok güçlü, kendilerine ait otoparklar, tuvaletleri, lavaboları, barları, şapkalıkları ve şehir boyunca uzanan bahçeleri ve kapılarında bizim gibi aşağı tabakadan insanları dışlayan 'Yalnızca üyeler girebilir' levhaları asıllı olan ayrıcalıklı bir zümreydi. O kadar özel insanlardı ki, kendileri için Garrick benzeri Sleffield Wednesday Supports' Club adında bir klüp kurdular. Ben, hiçbir üyeye kanlı canlı olarak rastlayamadım, ancak kafamda, belirsiz ve gümüşü görüntüleri ile parmaklarını tıptırdattıkları ve kültürlü sesleri ile ortalığı çınım çınım çınlattıkları şeklinde canlandırıyordum. Tuvaletler ve otoparklar bu yüce insanlar için seviyesi son derece düşük şeylerdi. Öte yandan bu eşyaların bizim eşyalarımızla az da olsa benzerlik gösteriyor olması dikkatimi çekti. Örneğin lavaboların sesleri, orgdan çıkan müzik nameleri ile karışarak ya da kakmalı taşlara parfümlü sularla sıçrayarak dökülürdü. Bugün hala, ne zaman 'Yalnızca üyeler girebilir' levhası görsem içim ürperir. Sanki iyi niyetli bir ruh gelip, ben çocuk halimle sinema önünde kuyrukta beklerken, sevinçle ve hayretle havaya dikilmiş kulağıma, benim de üye olduğumu söyledikten sonra parktaki bir banka yayılıp kokuşuk bir serseriye dönüşüyor, kendisinin Moravya tahtının varisi olduğu şeklindeki büyüleyici haberleri veriyordu.

Bütün bu dertlerin aralıksız olarak anlatılması fiziksel acının anlamsızlığına karşın sürdü, acıyan her şeye nezle muamelesi yapılamazdı. Bu, geçirmek ya da düşmek gibi başınıza gelebilecek bir şeydir ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek (fazla mesai, hastane ziyaretleri, azize gibi ya da cazgır gibi olan hemşireler), nedenleri, yeri, süresi, özelliği, şiddeti ve olası tedavi yöntemleri, acının kendisi vahşi gerçeğin ta kendisi olarak dilsel sınırların ötesine geçmektedir. Bu durum anlam sıralamasının bir parçası değildir. Bunun ötesinde anlamın kesilmesi, kötü emellere alet olması, bir çeşit benmerkezliliğe dönüşmesidir. Bedenin anlaşılabilirliğe direnç göstermesidir, körlüğüdür, kendi varoluşuna kalın kafalılıkla ayak diremesidir. Ve eğer acı anlamsızsa, insanlık tarihi acılarla doludur. Acının göstergelerinde acının ortadan kaldırılması, anlam için bir zaferdir ve gelişigüzeleğe karşı kazanılmış parlak bir başarıdır, ama postmodern kuramda gelişigüzelelik, saçma bir şekilde, bir çeşit özgürlük halini almıştır.

Pek tabii ki, Flaskaraların ya da Dadaistlerin döneminde ortalığı karıştıran, ancak daha sonraları çözümlenebilen anlamsız yaratıcılık türleri de olmuştur. Şaka, ayırmıcılıktan çok dayanışmaya hizmet etmektedir, ancak dostluk duygusunun reklamını yaparken kendi kendisinin sonunu hazırlar. Ama şaka, üstünüz tarafından sizi zor durumda bırakmak için yapılıyorsa durum değişir. Ancak bize kanımız kadar, nefes aldığımız hava kadar yakın olan başka bir evren daha var, ızdırap çekilecek ve yaşadığımız her anının potansiyel bir geçit oluşturduğu algılarımızın ötesinde farklı, ızdırap dolu bir evren, şeytanın bile ağzına almaya çekindiği bir evren. Yeni Ahit'in İsa'sı hastalıkları iyileştirmek için uğraşırken, kimseye hastalıklarını kendi kendine iyileştirmeyi öğretmemiştir. Tam tersine hastalığı şerle örtüştürmüştür. Görünen o ki, Gethsemane bölümünü göz önünde tutarak kendi çekeceği fi-

ziksel işkence olasılığını düşünerek endişe etmiş. Belki de kaçınılmaz acılar bazen son derece işe yarar hale getirilebiliyordur, ama bu durum korkunç varlığını haklı çıkaramaz. Ahlak kahramanlığı için gözümüzün korkutulmaması daha iyi olurdu.

Acıları değerlendirmeye çalışma biçimi, trajedi olarak adlandırılmaktadır. Geleneksel trajedilerin merkezinde zavallı günah keçileri yer alırlar. Onlar başkalarının günahlarının yükünü taşırlar ve bu yüzden de canavarlaşıp, belirsizlikleriyle ıssızlığa terk edilirler. Bütün saygın sosyal düzenlerin ötesindeki şeylere güvenin, traumanın iğrenç somutluğunu düşünmek zor gelir bize, günah keçisiye anlamsızlığın korkunç alemlerinde dolanırız. Hristiyanlık'taki öğretiye göre ifade etmek gerekirse, İsa günah keçisi olarak çarmıha gerildiğinde cehenneme düşmüştü. İnsanoğlunun, umutsuzluğunun ve yokluğunun bir dayanışması sonucu bizim uğrumuza 'günah' olmuştur. Kör edilmiş Oedipus da, deli Lear da, hepsi yaşarken ölüme mahkum edilmiş, vahşice çirkinleştirilmiş yaratıklardır.

Trajik görüşe göre, bu berbat biçimsizlik illetinden kendi görüntümüze kavuştuğumuzda kurtulacağız. Korktuğumuz şeye merhametle yaklaşp, bu canavara benzer taklitten gerçek insanı çıkaracağız. Liberallere göre canavarlar yoktur, yalnızca yoksullukla şiddete itilenler vardır; muhafazakarlara göre canavarlar başka insanlardır; radikallere göre canavarlar bizleriz. Ancak Eski Ahit'e göre onlar 'anavim' yersiz yurtsuz ya da dünyanın pislikleridir, bugünkü düzende tek bir dikili taşları yoktur, bu yüzden de bu varlıklar sefaletin içinde yeni bir yaşam olasılığını simgelemektedirler. St. Paul, İsa'yı da bunlardan biri olarak görmektedir.

Gerçekte hiç kimse günlerini trajik günah keçisi olarak harcayamaz. Günah keçileri için iş yerlerinde açık kadrolar yok. Çocukları okula bırakırken deliliğin ya da anlam-

sızlığın aleminde dolaşmak anlamsızdır. 'Anavim'den daha fazla dikkate değer dünyevi çöplükler vardır. Fedakarlıkla ilgili insani olmayan bir şey var, belirli bir devrim türünde insani olmayan bir şey var. Fedakarlık yaşanılabilir bir şey değil. Tam tersine, Aristoteles'in anlamış olduğu gibi, erdem iyi vakit geçirmekle ilgili bir şeydir.

Peki bütün bunlara karşın nasıl olur da Kermel tarikatındakiler yaşamda model olarak İsa'yı alırlar? O öldürüldü! Eğer gazete haberlerine bakarak hüküm vermek gerekirse, öldürülen insanların çoğunlukla çok güzel insanlar oldukları doğrudur. Bütün katiller de, komşularının dediklerine bakılırsa sessiz, 'kendilerini kendilerine saklayan' tipte insanlardır. Bu da, kayıtlı tüm cinayet kurbanlarının, hayattan zevk alan insanlar olduklarını vurgulamaktadır. Hepsi yaşamın tadını tümüyle çıkartan, zevkle atlayıp zıplayan ve başkaları için yeterince bir şey yapamamış insanlardır. Bu özellikleri taşıyan insanlar, geceleri yalnız başlarına yürürken dikkatli olmalıdırlar. Ancak azap çeken insanların, iyi bir yaşam sürdüklerini görmek son derece güçtür. Kermal tarikatındakiler bile bunları akıllarından geçiremezler. Onlar için iyi hayat cennettir ve yarım yamalak varoluşlarını onaylamayacak kadar kalın kafalıdırlar. Cennet, her neredeyse, endüstrileşmiş Salford'ta olmadığı kesindir. Hiç kimsenin kendileri gibi yaşayabileceğini düşünemezler, ne dükler ne de sirk palyaçoları onlar gibi yaşayamazlar. Bir sembol olarak yaşamak, kurallara bakılırsa azınlığa özgü bir uğraştır. Fedakarlıkta bulunan kurbanların, dünya bu haldeyken çok acı bir şekilde varolmaları gerekmektedir.

Babamın hayatı da kurbanlarınkine kadar sevimlidir. Pek çok ebeveyn gibi, hayatını çocuklarına adadı, ancak bu durum onu örnek alınacak kusursuz bir model haline getirmedir. Eğer biz çocukların da fedakarlık yapması gerekseydi, onun yaptığı fedakarlıkların bir anlamı kalmazdı. Fedakarlık yapan babalar hiç de eğlenceli değiller, an-

çak onların fedakarlıkları olmasa bizlerin kendimizle eğlenecek halimiz de olmazdı. Son derece zeki bir adam olarak bölgedeki okulda yer edindi, ancak bu fırsattan, çocuklarının üniformalarını alabilecek ya da masraflarını karşılayabilecek kadar bile yararlanamadı. İrlandalı göçmen bir ailenin on iki çocuğundan biriydi ve insanı hayrete düşürecek bir şey yaparak, Tipperary'den İngiltere'ye aşığıyla birlikte kaçmıştı. Ayışığı altında romantik ilişkiler, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Roscrea'da sosyal normlara uygun bir şey değildi. On dört kişi, Salford'da yoksullara ait bir mahallede küçücük terası olan derme çatma bir evde yaşıyormuş, ama herkes gururuna o kadar düşkünmüş ki, hiç kimse alt katta yatmaya tenezzül etmiyormuş. Bunun yerine, çocukların çoğu geleneksel İrlanda kulübelerinde olduğu gibi çatının kirişlerinde yatarlarmış.

Böylelikle salon ya da alt kata hiç dokunulmadan derli toplu kalabiliyormuş. İşçi sınıfının salonu, zenginlerin giyim odası, sigara içilebilecek, briç oynanabilecek ya da medeniyetle ilgili sohbetlerin yapılabileceği bir oda kaddır. Ancak işçi sınıfı bu sayılanlardan hiçbirini yapmadığından, salon boştur, bir anlamda bir şey yapacak ne zamanının ne de eğitiminin olmadığına tanıklık etmektedir. İsimsiz bir şehidin anıtına benzer, önemlidir, çünkü hiç kimse orada kimin yattığını bilmez. Salon da önemlidir, çünkü kimse oraya girmez. 'En iyi için saklanmaktadır' ancak en iyi asla olmaz, istiridyenin içinde öylece kalır.

Babamla annemin ailesi arasında bizim çok acı da olsa gördüğümüz, ancak şüphesiz orta sınıftan bir seyircinin gözüne gözükmeyecek farklılıklar vardı. Babam daha alt seviyede bir işçi sınıfına mensup aileden gelirken, annem zengin işçi sınıfına mensup bir aileden geliyordu. Her iki büyükbabam da bölgedeki gazhanede işçi olsalar da aralarında, arazi sahibi ile endüstriyel sermaye sahibi

biri kadar ciddi ayrım vardı. Bu ayrım, Amerika'da yaşayan, yavaş hareket eden ve ağaçlara tırmanan bir hayvanın gözüne tüm parlaklığı ile çarpabilecek açık tonda küçük bir ayrıntının, bir zoologun gözünden kaçabilmesine benzer. Annemin annesi barmen olarak çalışmış, ancak, Newry yakınlarında kendi kendine yeten bir köylüye özgü buz gibi havasıyla bir toprak sahibine bağlı olarak çalışan bir çiftlikten gelmiş. Bu yüzden İrlandalıları özgü kırsal ayrım, endüstrinin merkezi olan Lancashire'ın sokaklarına da taşınmış. Ailenin kızlarına çok zor anlayış gösterdi, çünkü kızlar çiftliğin varisi olamazlardı ve Salford'ın ortasında varis olunacak ve bu önyargıyı kıracak çiftlik yoktu.

Büyükannem işçi sınıfının yoksulluğunu, küçük burjuvaların değerlerini birleştirmek isterken her iki dünyanın en kötü yanlarını almıştı. Acı dolu, inek gibi bakan gözlerini bir kırpınca bir oda dolusu cümbüşçüyü suçluluk duygusuyla kıvrandıracak kadar mükemmel bir aktristi. Siz-bana-bakmayın-ben-kendi-başımın-çaresine-bakarım tavrıyla kimseye sırtını dayamayan bir İrlandalıydı. Bu durum benmerkezliliğin bir göstergesi olarak sonraları Caligula'yı çok utandırmıştı. En büyük fantezisi, en iyi paltosu üzerinde sokakta acı içinde çamur içinde bata çirka ilerlemeye çalışan eski bir römorkör kösteklene kösteklene yürümeye çalışırken, yüzlerce plastik çiçekle bezenmiş, dantel perdelerinin arkasından bakan komşular, nefeslerini tutarak onun geçişini izlerlerken kendi aralarında şöyle demesiydi: 'İşte Bayan Herrey, her gün olduğu gibi yine ekmek kavgasına gidiyor, Tanrı bilir ama o bacaklarla bunu nasıl başarıyor.'

Sözü edilen bacaklar çocukluk efsanelerimin en önemli noktalarından biridir. Benim için Philoctetes'in çanağı ya da Aehilles'in kalkanı kadar tarihi değeri vardır. Bakkalın kamyoneti bir keresinde çarpıp üstünden geçmiş, ancak yaraları çok kötü olmasa da o, bu olay karşısında

sanki sosis makinesinden çıkmışçasına ya da içi köpekbalıklarıyla dolu bir tankın içine atılmışçasına tepki vermişti. Bunun karşılığında yasal olarak tazminat almıştı, ancak bunu kimseye söylememişti, çünkü bir yandan yoksulluktan kırılan çocukları bu paradan pay isteyebilirler, diğer yandan da tazminat, trajik görüntüyü bozabilirdi. Bir bakıma kaza, şiirsel adaletten öte bir şey değildi. Birkaç yıl önce İrlanda'da, erkek kardeşi o civarın ebesini at arabasıyla üstünden geçerek ezmişti, içkiliydi, ancak bu olay için tazminat verildi mi, ya da yargıya bile intikal edebildi mi hiç bilmiyorum, ama İrlanda kolonisi kanunları uyarınca (eskiden de olduğu gibi) bu durum tamamen bir kazaydı.

Bu ailedeki her şey dürtü dürtü, el altından, sinsî sinsî yapıldı. Büyükanne biraz, şair Seamus Heaney'in kadın versiyonuna benziyordu -ikisi de kırsal Ulster'dan geliyordu, büyük olasılıkla aynı gen havuzundan- ve Heaney'in halkından gelen insanlar gibi, her ne söylemiş olursanız olun, bir şey söylememeniz gerektiğine inanıyordu. Hiç şüphe yok ki, bu durum, Protestanlık mezhebinin bulunduğu bir yerde, Katolik olarak yetiştirilmiş olmaktan kaynaklanıyordu, ama işin içinde büyükanne olunca yüksek dozda şeytani bir huysuzluk da var demektir. Heaney ve büyükanne arasındaki benzerlik yalnızca fizikseldi, dindarlık ve bir fikre bağlılık onun fazla yanından geçmeyen şeylerdir. Sinek gibidir, yakın, şeytani, el altından işlerini halleden, yeri geldiğinde namzet olacak kadar dindar olabilen, diplomat kadar sahte olabilen tam bir Mesih adayıdır. Her ne kadar bunun için cinsiyeti ve eğitimi uygun olmasa da papaza ait bir grup üyesi olması ve papazın onun hakkında diğerlerine övücü şeyler söylemesi başını göğe erdirip, neredeyse şehvet dolu bir zevk veriyordu. Hep, onun cazibesiyle baştan çıkarıp bir çay içmeye davet edeceği ve acı dolu, inek gözleri ile onları hipnotize edip, kımıldayamaz hale getirdik-

ten sonra yüzlerce defa 'Bayan Tierney iyi bir kadın' telkininde bulunup, hepsini sersem ederek sokaklarda hep bu cümleyi tekrarlar hale gelinceye kadar uğraştığı gelir aklıma. Bir keresinde kaldırımda yürürken, arkasından bir rahibin geldiğini fark ettiğinde çok mahcup olmuş, çünkü çorapları çok temiz değilmiş; bunu anneme 'Eğer papaz kim olduğumu bilseydi, bu Bayan Tierney olmaz!' derdi, şeklinde anlatırdı, ama kimin neyi niye söylediği mantıkçılara bırakılmış bir bilmece. Annem çok uzun zaman onun işkencelerine maruz kalmıştı ve öldükten sonra bile etkisini uzun süre yitirmedi.

Annem, babamın yakınlarından, bir sokak ötemizde oldukları halde, fazla söz etmezdi, onları bir kabileye benzeterek küçümser ve pis bulurdu, aslında öyleydiler. Babamın annesinin çok sabırlı bir insan olduğu ve Rockley Sokağı'nın en yüce kadını olduğunu ve bu azizlik mertebesinin de çok fena planlanmış bir şekilde elde edilmiş olması, annemi çileden çıkarıyordu. Hem Rockley Sokağı'nın Park Avenue kadar bir yer olmadığını düşünürsek, bu durum, banyo kadar bir yerde çalan obuacıya, 'Aman ne kadar iyi çalışıyorsunuz' demeye benziyordu. Hem söylenenler bir komplimandan çok, belli belirsiz bir söz, söylenti olurdu, ama büyükannem her türlü olumlu şeyi, kutsallık sıfatlarını kendinden başka kimseye yakıştıramaz, kendi üstüne alınırdı. İnsanların yaptığı işlerin arkasında, Hegel'i bile kışkındıracak kadar diyalektik bir incelikle, gizlenmiş kusurları arar bulurdu.

Babamın yakınları becerikli olsalar da, saygıdeğer değillerdi. Anneannem ise, tam tersine saygıdeğer bir işçi sınıfından, County Down'dan, geliyordu. Babam da sosyal derecesinin çok yüksek olmadığını bile bile kendi sınıfından daha yüksek bir sınıfa mensup diye annemle evlenmişti. Kendisi sıra dışı bir şansa sahip çiftçi, annemse güneyli bir dilber olsa da babam anneme her zaman hayranlıktan çok saygı göstermiştir. Babamın ailesine, Rosc-

rea'daki keşifler tarafından okuma yazma öğretilmişti, annemin babası ise kara cahilin tekiydi. Anneannem yazınsal dünyanın nimetlerinden bir nebze de olsa faydalanabilmişti. Bir keresine ben hastanede yataarken bana bir not göndermişti. Notta şöyle yazıyordu 'Terry, sen ben-den daha iyi yazarsın.' Fransız sembolistlere göre çok fazla şey söylüyor olabilir.

Orta sınıfa mensup insanlar şapkalarını dışarıda takıp, pipolarını dışarıda içerken, annemin babası şapkasını evde takat ve piposunu dışarıda içerdi. Aslında anneannem onu kokuşmuş köpeğiyle arka bahçeye kovalardı. Orta sınıf erkeğine özgü biçimde boynuna kravat takardı, ama pek tabii ki normal bir orta sınıf erkeği, kravatı gömleğinin üstüne takardı. İrlanda deyince gözü dönerdi; 'kutsal toprak' derken nefesi kesilirdi; yine de orası ile ilgili anıları bulanıktı ve büyük olasılıkla da pek çoğu hoş değildi, zaten geri dönmek gibi bir düşüncesi de yoktu. Geldiği yer olan Salford'da gaz ocağı olması bir ütopyaydı zaten.

Anneannemle arasındaki ilişki gerçek bir ilişki sayılmazdı. İlişki için çaba göstermek gerekir. Büyüdükleri İrlanda, hâlâ çeyizlerin ve çöpçatanların olduğu bir yerdi. Oğullarından biri, bir bisküvi fabrikasından başlayarak uğraşıp didindi ve teknik üniversitede ders verir hale geldi, sonra da Salford'daki pubları, 'Croonerlar'ın Prensi' olarak turladı. Biz girişimci bir aile olmaktan çok işleri ile kendini gösteren bir aileyiz. En büyük oğlum, tek kol-lu doğmasına karşın, hayatını hokkabazlıktan kazanıyor. Amcalarımdan biri cüce gibi boyuna karşın donanmada boksörlük benzeri bir iş yapıyordu ve kafayı çekip çekip arada bir ortadan kayboluyordu. Geri dönüp, kızgın karısını sakinleştirmesi gerektiğinde de, bir anda kadıncağının etrafında deli gibi dönmeye başlar, çenesini gösterip, 'Hadi yapıştır bir tane Connie, hadi tam buraya yapıştır!' diye bağırırdı. İçki içmeye ihtiyacı vardı, çünkü savaş za-

manı boyundan dolayı denizatlılarda görev yapmak zorunda kalmıştı ve yengem bazı geceler uyandığında onu oturma odasının koltuğunda büzüşüp kalmış, bebekler gibi ağlarken bulurdu.

Babam hakkında en fazla hatırladığım şey sessizliğiydi. Sessizdi, çünkü çok acı bir şekilde boynunda oynak yeri yoktu ve bundan utanç duyuyordu. Konuşmayarak da, bir özüyle diğer bir özrünü örtüyordu. İletişimi kopmuştu ve dilini kullanamıyordu. Zamanında ben bunun bedelini ödedim. Sessizliği bir kayaya mı yoksa bir boşluğa mı benziyordu, dayanıklılık mıydı aldırmaçlık mıydı, emin değilim. Çok utangaçtı ve asosyaldi, öte yandan pratikti, akılcıydı, güvenilirirdi ve sakindi. Matematik eğitimi almamış olsa da evde yaptığı dokumaları sayesinde kafası çalışırdı ve eğer uygun eğitimi almış olsaydı harika bir mühendis olurdu. Aklında her zaman bir şeyler tasarlardı. Küçük paketler halindeki cipslerin yanında sirke keseleri, ayaklarınız dinlensin diye havaya kalkan yataklar. Benim gibi çok sanatsal şeyler yapmadı.

Bir mühendislik fabrikasında otuz küsur yıl çalışıp, birkaç kuruşluk tazminatını aldıktan sonra, Salford'ın yıkık dökük kenar mahallelerinde kullanmak üzere içki satma ruhsatı aldı. Aldığı mahzen leş gibiydi, biranın içinde sümüklüböcekler yüzüyordu. Hiç içki içmeyen biri olan babama göre, onlar birayla daha fazla haşır neşirlerdi. Bu anlamda da onun açığını ben kapattım sayılır. Dükkan, kendi kendisinin patronu olmak anlamında onun hayalini gerçekleştirmişti. Oraya geldiğimizde bu köprüyü de yakacağız.

Tanrının benim gözümde iki kimliği var. Biri, bizlerin iyi davranarak, tüm dini görevleri yerine getirerek kurtuluş pazarlığı yaptığımız 'Yargıç' olan tanrı. Bu Tanrı, iki yüzlülerin ve patriklerin tanrısı olan Eski Ahit'e göre Şeytanı erdemli saymayan bir Tanrı. Öteki Tanrı ise üzerimizde baskı oluşturmeyen, bizi olduğumuz gibi kabul

edip, çoktan affetmiş bir ilah. Bu Tanrı, savunmaya danışmanlık eder ya da İsa olarak bilinen, dünyadaki bu pisliğin dostu olan davalının yanında yer alır. Tanrının yaratmış olduğu dünyadaki rezilliği değiştirecekken, bunu politik bir cinayet gibi yapmış olması, İncil'deki en korkunç ironilerden biridir. Bu Tanrı, ailevi değerlere sanki düşman, cinsellikle ilgili bir tek laf etmediği gibi, yabancıları da kendi yakınlarımız gibi sevmemizi ister.

Çocukluğum boyunca yabancıları sevmenin ne demek olduğunu görmüştüm. Babam asla konuşmadığı için, onun dost mu yabancı mı olduğunu bilmek zor olmuştu. Savunmanın avukatı mıydı, yoksa babalığını hiç kimse olarak mı yürütüyordu? İş arkadaşlarına, bizim okuldaki başarımızı anlatarak fenalık getirirdi, ama bu övgülerini asla bize söylemedi. Bize ne dokunurdu, ne de bizimle oyun oynardı; yoksul yaşantısı içinde büyürken nasıl davranılacağını öğrenememişti. Yakın davranmaktan çekinmesi, eski işçi sınıfının yumuşaklık kuşkusundan kaynaklanıyordu. Bu dünya, tatsız bir dünyaydı ve çocuklarına bu dünyada nasıl davranılmasını öğreterek onları işe yaramaz hale getiremezdi. Aşk yapılırdı, hissedilmezdi. Katolikler aşırı duygusallık meraklısı değillerdi.

6 AKADEMİSYENLER

Cambridge'te kederli kederli dolaşıyordum. Sanki seçilmek için cinayet işlemiştim. Lisans yıllarımda, bin dokuz yüz altmışların başlarında, iyi beslenen bir nesil vardı, hepsi ortalama bir seksen boylarındaydılar, konuşmak yerine gürültülü sesler çıkartıyorlardı ve birbirlerine yüksek tonlarda hitap edip, baş başa samimi konuşmalar yapıyorlardı. Eski bir şarkıyı tekrar tekrar söyleyerek, bütün insanların eşit olduğunu belirtir, birilerini baştan çıkarmaya çalışırlardı, ama ortalıkta baştan çıkaracak kadar çok bayan da olmazdı. Bu çenebaz gençler, sinemalarda en berbat şakalarda ayaklarını yere vura vura gülerlerdi, filmin gülünecek yerlerini de yuhalarlardı ve kasa-ba insanlarını ortaçağdan kalma kaldırımlardan iterlerdi. Oda arkadaşım kot pantolon giyme cesaretini gösterince, öğretmenini onu kenara çekip neden tamirciler gibi giyindiğini sormuştu. Okul binası içindeki insanlar, sanki ağızlarında patates varmış gibi konuşurlardı, ama aslında ağızlarında patates yoktu. Kimse pancarlarını masaya kusmazdı.

Okuldaki ikinci yılımda, üniversitelerden birinde uşaklık ya da kahyalık yapan bir adamın evinde oda kiradım. Zengin sınıfın korumasından çok hoşlanıyordu, aynı zamanda üniversitenin disiplini sağlayan memurlarının ya da disiplin komitesi üyelerinin silindir şapkalı asis-

tanı olarak buldok köpekliği yapardı. O günlerde cüppe-lerimizi Cambridge sokaklarında akşamları da giymemiz isteniyordu. Böylelikle etraftaki ayak takımından ayrılabiliyorduk. Disiplinden sorumlu memurlar da ekürileri olan buldokları ile uygun şekilde giyinmeyen öğrencileri avlamaya çıkarlardı. Arkadaşlarımdan biri, bu uyarıları o kadar ciddiye almıştı ki, umumi tuvalete bile cüppesiyle girince, kasaba halkı alay edercesine tuvaletini yapması için yardım teklif ediyordu. Eğer sokakta yakalanınca okula kaçma cesaretini gösterirseniz, disiplin memurlarının görevleri orada biterdi, ancak kaçmaya kalktığınızda buldoklar peşinizden koşabilirlerdi ve sizi yakaladıklarında da başınız dertte demekti. Buldokların öncelikle hızlarından dolayı, ikinci olarak da dayanıklılıklarından dolayı seçildiklerine yönelik bir inanış vardı. Hep kendi ev sahibim tarafından kovalanma ve ertesi sabah kahvaltıda o ölümcül sessizliğe katlanma korkusuyla yaşadım.

Ev sahibim aksi, kekeme, kalın kafalı, kırmızı gözlü ve fesat gözlerini olduğundan büyük gösteren gözlüklere sahip bir adamdı. Kendinden üstün olanlara dalkavukluk eden, kendinden aşağı seviyede olanlara da hırlayan işçi sınıfından faşist bir insandı. Brecht'in tanımladığı bisikletçilere benzerdi, iyice çömelmiş gibi bir bedeni ve ayağının altına aldığını ezecekmiş gibi bir duruşu vardı. Benim varlığım, ontolojik sorunlar yaratıyordu, çünkü o bölgedeki insanların da dediği gibi ben bir 'mezun'dum. Sosyal anlamda, olmam gerektiğinden daha iyi bir durumda değildim, ondan da daha iyi bir durumda değildim. Ben, hiç farkında olmadan onun içinde gizli olan patolojik sınıfsal karmaşayı didiklemiştim, bu yüzden içindeki karmaşa vücuda gelmişti, benim o evde olmama dayanamıyordu, ama mali yönden bunu yapmak zorundaydı. İsteddiği gibi, birini sindirme zevkini ona vermediğim için benden nefret ediyordu. Aynı çatı altında bulunmak, onun içinde bulunduğu durumun ne kadar berbat

olduğunu yüzüne vurmak gibi olsa da, arada sırada adına bir mektup geldiğinde lord edalarıyla ortada dolaşmasına göz yumarak yumuşamasını sağlıyordum. Lavabosunu, göstermiş olduğu ayrıcalık karşılığında sınıfsal bir dokunuşa bulunmadan kullanmak hiç adil olmazdı. Buruşuk suratlı, gözü dönmüş karısı, kocasının omzundan bana doğru bir helikopter ya da ip merdiven ayarlamam için, yalvaran gözlerle bakıyordu. Bu, kadının ikinci evliliği idi. Bir anlık boşboğazlıkla bana, ev sahibimin, birinci kocasının tırnağı bile olamayacağını söylemişti. İlk kocasıyla tanışmamış olsam bile, buna inanmak çok da zor değildi.

Birkaç zorlu çabadan sonra üniversitede bir oda ayarlayıp, kendimi bu canavardan kurtardığımı sandım. Ancak derecelendirme törenini ve bu törendeki adayların cüppelerinin, siyah takımlarının ve beyaz fularlarının uygunluğunu denetleyecek kişilerden birinin o olduğunu hesaba katmamıştım. Biraz uzakta, son derece sitemli bir şekilde öğrencilerin sıraları arasında ilerleyip, yakalarını, cüppelerini ayarlayıp, sonra da o tuhaf gür sakalı papyonunu örtsün diye ileriye geriye oynatarak ilerliyordu. Tam sıra benden öncekine geldiğinde, ayrıldığım için her türlü uyuzluğu yapacağını ya da beni görmezden geleceğini düşünmüştüm, ama onun genetik dalkavukluğunu unutmuştum. Klapamı düzeltirken kasıklarına tekmeyi basmak yerine, içten bir gülüşle, samimi bir şekilde elimi sıktı. Kesinlikle, sınavlarımda çok başarılı olduğum ve bizim hikayemizi yazmakla meşgul olduğum haberini almıştı. Ne kadar istesem de, bu tiksindirici herife, bu amnezik yaratığa bir şey söylemedim. Belleklerini yitirmiş insanlar bağışlanamazlar, çünkü onlar kimi, nasıl kırıklarını unutmuşlardır.

Danışmanım Dr. Greenway'in, özel geliri ile elde ettiği kasaba dışında eski ve güzel bir evi, bu evde hizmet eden İspanyol uşakla, İspanyol hizmetçisi vardı. Danış-

manlık saatinden sonra bir şeylerle oyalanıyormuşçasına sesini alçaltarak, 'Gelecek Çarşamba günü bana öğle yemeğine gelmek ister misiniz?' diye sorardı. Ama bu soru şekli, zengin bir restoranda başbaşa duygu dolu bir yemek yemek isteyen, işgalci birinin havalarında, sinirli olurdu. Davet ettiği yer bir restoran değil, eviydi, sizinle birlikte kırk öğrenci daha orada olurdu ve büyük bir olasılıkla da, hepsine de aynı tonda davet yapılmış olduğundan, herkes ne zaman diğerleri gidecek de baş başa kalabilecekler diye beklerdi. Greenway, havaalanı pisti gibi uzun masanın başına kurulur ve bağırdı 'Anadal öğrencileri!' Anabilim dalı öğrencileri yanındaki yerlere kurulurlarken, Greenway 'Yandal öğrencileri!' diye bağırdı. Sonra da yandal öğrencileri masaya göre daha alçak olan sandalyelere yan yana dizilirler, onları burslular izlerdi. Son olarak da burjuvalar sürü halinde, çeşni niyetine, Greenway'den uzak bir şekilde oturlardı. Öyle uzakta oturlardı ki, yemek yemeleri için çatal kaşıkları var mıydı, yoksa elleriyle mi yerlerdi göremezdiniz.

Greenway, medeni olarak gördüğüm ilk insandı ve bir tıraş fırçası kadar spantoreydi. Bütün peynirleri, mor salımları, Ruben'in yağlı boyalarını, bitkilerin bulundukları yerleri, uçan ayakları, yaldızlı emanetleri, Venezuela'daki kuşun hayatını, Malezya'daki meyve türlerini, Gregoryan şarkılarını, haksızlığa yönelik kanunları, eyerlerin üretimini, on yedinci yüzyıldaki askeri stratejiyi, sulu boyayı, Kuzey Afrikalı köpeğin cinsini, Afrikalıların sesli harflerini, Hint ovasındaki bitkileri bilirdi. Bütün bilgileri ya pankreası gibi doğuştan vardı ya da bilgilenmek için çok fazla çaba göstermemiş olmalıydı; üniversiteye yeni adım atmış biri olarak eğitimin yalnızca kitaplarla olmadığını anlıyordum. Sırf silahların ne rezil şeyler olduğunu anlamak için orduya katılmak gibi bir şeydi kitaplardan öğrenmek. Bilgi eksikliği bu şekilde daha kıymetli bir şey olan görgüyle giderilemez. Birileri tifoya ya-

kalanabilir ya da çok çekici bir arkadaş edinebilir, ama her iki durumda da hapsirmeyi ya da ereksiyonu öğretmekten öteye gidilmeyecek durumlardır bunlar. Görgü, bilgiyi edinip, onu nasıl eğip bükebileceğiniz, üzerinize oturtacağınız ve sizin için neyin en önemli olduğunu bildiğiniz noktada öğretilir.

Her zaman bir arada ele aldığım bilginlik ve zeka arasındaki farkı, ilk defa görebiliyordum. Greenway kuşkusuz zeki biriydi, ama kafasında bir fareden daha fazla fikir yoktu. Üstelik kafasında fikirler olmadığı gibi olan fikirlere de şiddetle karşı çıkması beni oldukça sarsmıştı.

Fikirlere, ne ayaklarını sardığı amyant kadar, ne de giydiği tütü kadar ihtiyaç duymuyordu. En sonunda fark ettim ki, sadece fikirlerimi çalmak için oradaydı, bunun yatak odanızın silahlı bir soyguncu tarafından soyulmasından farkı yoktu. Ben, onun denetiminde bir avuç dolusu fikri ona sunabilirim, o da bunları alır, istediği gibi kesip biçer, gelişigüzel etrafa saçar beni de zavallı. ama dürüst biri olarak sepetlerdi. Eğer bir konu üzerinde tartışıyorsak, örneğin Hume'un kuramına göre akıl tutkunun kölesidir dersem, konumuz brokolinin lezzeti bile olsa, onun bu söze vereceği karşılık 'Kişiden kişiye değişir!' olurdu. Öyle görünüyor ki, konu boşlukta kıvrımların oluşması da olsa, tavşanların görüşleri de olsa fark etmeyecekti, ona göre bunlar da kişiden kişiye değişen şeylerdi. Aslında akıllı bir insandı, ama ideoloji beynini yavaş yavaş kullanılmaz hale getirmişti. Fikirlere, bir güreşçi ya da borsacı kadar alerjisi vardı. Eline evrenin gizemi ile ilgili bir metin verdiğinizde, fark edeceği tek şey yanlış yere konmuş noktalı virgöl olurdu. Asıl mesele zeki olmak değildi, asıl numara Prenses Margaret'in anlayabileceği şekilde Heraclitus'dan ya da John Stuart Mill'den bahsetmenin bir yolunu bulmaktı.

Greenway, öğrenciyken, İngilizce değil felsefe eğitimi görmüştü ve o zamanlar Cambridge üniversitesinin İngi-

lizce bilim kurulunda bir son sınıf öğrencisi olarak üye olmasında sakınca görülmemiştir. Prado'ya uğradıkça İngiliz edebiyatı okuyup, kriket kurallarını öğreniyordu.

Jane Austen üzerine bir saatlik hoş bir sohbet bile yapamayacak durumdaydı. Austen'in romanlarını tartıştığımızda, Mansfield Park'ın kadın kahramanlarının talipleri arasındaki rekabetten söz açıldığında 'Bana kalsa ikisiyle de evlenmezdim,' yorumunu yapardı. Böyle bir durumda, yazınsal eleştiride, bu söylediklerinden öte bir şeyler olduğunu tam olarak bilmesem de, hissediyordum. Bu, Prenses Margaret'in yapacağı türden bir yorumdu ve aldığım bütün A'ları bu yorumlara borçlu olmadığım kesindi. Bir keresinde, odasında otururken birinin kendisini arayıp Hristiyan İngilizler Cemiyeti'ne katılmayı arzu edip etmeyeceğini sorduğunu söylemişti. Herhangi birinin bir bardak viskiye evet dediği gibi, evet dediğine eminim. Nasıl becerdi bilmiyorum, ama bir avukat olarak bu durumu da kılıfına uydurdu. Aynı zamanda bir botanikçi ya da Sanskritçe uzmanı olduğunu duysam şaşırmazdım herhalde. En azından o günlerde bu işleri yapmak için ne bildiğinden çok, kim olduğun önemliydi. Uzmanlık eğitimi gerekliydi, ama zorunlu değildi. Klasik yapıtlar konusunda sağlam bir bilgiye sahip olmak, beyin cerrahı olmak için yeterli görülüyordu herhalde.

Arada sırada eski Yunan tragedyaları üzerine, oltayla balık avlar gibi satır satır, kuru bir monotonlukla ders verirdi. Sanki kitabının üzerine egzotik bir böcek yuva yapmış da, o da fark etmiş gibi, gözünü büyük bir dikkatle kürsüye dikerdi. Bir anda heyecanla kitabın üstüne atlar; 'Bir dakika, burada çözümlenmesi gereken (metinsel) bir mesele var!' diye bağırıldığı an, insanı rahatsız eden jestlerine karşın; tiyatroya en yakın olabildiği noktaydı. Danışma saatlerimizden bazılarında, yelek cebinden burun damlasını çıkarır ve burnuna sert bir hareketle damlatırdı. Alev saçan, emreden gözleri burun damlasını damla-

tırken bile üzerimden ayrılmaz, yaptığı işle ilgili yorumda bulunmamı bekleyen bir ifadeyle bakardı. Rutubetli hava ona dokunuyordu ve kimi zaman toplantılarımızda Cambridge'ten ayrılıp, başka yerlere gitmekten söz ederdi. Ancak bunu tabii ki yarı şaka, yarı ciddi söylerdi. Çünkü kendi de biliyordu ki, söylediği şey saçmaydı ve mantıksal açıdan olanaksızdı. Satürn'e günü birlik gezmeye gitmek ya da bir çift geyik boynuzunun filizlenmesi kadar saçma bir şeydi. Onu, Cambridge'den başka bir yerde düşünmek, Dalai Lama'yı striptiz kulübünde düşünmek gibi bir şeydir. Houston'da ya da Huddersfiel'de olması fikri son derece tuhaf geliyordu.

Oxbridge'te yaşadığım süre zarfında gördüm ki, orada yaşayan insanların çoğunun başka bir yerde yaşaması olanaksızdı. Bu durum, bazı insanların İngiliz Kanalı'na bakan, yüksek güvenlik önlemleri alınmış, psikiyatri kliniklerinden başka bir yerde kalamamalarına benziyor. Oxbridge'te lümpen bir aydın kesim vardı ve hiçbirinin gerçek işleri yoktu. Bunuel fantezisinde olduğu gibi buradan da ayrılamıyorlardı. Uzun dönem hapishanede kalan mahkumların dışarıya çıkma zamanında duydukları ölümcül bir korku gibi korku duyuyorlardı. Oxbridge'teki fakültelerin, hastanelerin ve manastırların, uzun süre birlikte oturan insanları bebek gibi huysuzlaştıran ve onları narsist hale getiren aksi bir yanları var. Cambridge'te bir akademisyen tanırım. Sigarasını dükkandan alırsa bir kasiyerle temas halinde olacak diye, o kadar da bayılmadığı ruhsuz sigara makinelerini kullanmayı tercih ederdi.

Oxbridge kapansaydı, çok şükür ki günümüzde ender görülen, egzotik bir tür olan Greenway'ler, sürüler halinde sosyetik yemek alışkanlıklarına uygun özel rezervasyonlara gidecekler, belirli zamanlarda fotoğraflarının çekilmesine izin verildiği için yaşanan izdihamdan dolayı parmaklıkların arkasında koruma altına alınacaklardı.

Greenway, çok fazla araştırma yapmaya tenezzül etmemiştir, fakat bilgiçlik taslayan küçük bir yayını vardır.

İnsanı hayrette bırakacak kadar çok konuda bilgi sahibiydi, ama bu bilgileri nasıl kullanacağını bilmiyordu. Tıpkı ektiği sebzeler, tepeler halinde yükselip, gökyüzünü kaplayınca, bu kadar ürünle ne yapacağını kara kara düşünen bir bahçıvan gibiydi. Eski bir akademisyenden duyduğuna göre Cambridge'e, meslektaşlarının araştırma yaptığına dair elinde somut kanıtlar olduğunu iddia eden, yeni ve gayretli bir başkan gelmişti. Cambridge'te o günlerde böylesine sıradışı bir talepte bulunmak, akademisyenlerden halkın gözü önünde bir koyunla cinsel ilişkiye girmelerini istemekle eşdeğerdi. Genelde basın, üniversitenin şarap komitesine sağlam bir başkan seçilmesini sağlamak, konusunda yapılan çalışmalar gibi daha başarılı haberlerle ilgilenmek yerine, hafif, kaba, reklam meraklısı bir tavırla haber yapıyordu. Yeni bölüm başkanına, uyuşuk meslektaşlarının peşinden koşarak, araştırmalar yapmaları için son teslim tarihleri koymaktan fenalık gelmişti. Hesap günü yaklaştıkça yaşlı akademisyenin de heyecanı artmıştı. En sonunda, teslimat gününden bir gece önce, gece yarısına on dakika kala, Cambridge'in yapraklı sokaklarından birinde yeralan evinin penceresinden titrek bir haykırış duyulmuş: 'Durdurun şu hırsız! Araştırmamı çaldı!'

Greenway, sıradışı ve ayrıcalıklı bir yaşam sürdü. Bir keresinde danışmanlık saatine geç kalmıştım ve ona dışçiden yürüyerek gelmek zorunda kaldığım için geciktiğimi açıklamaya çalışmıştım. Söylemeye çalıştığım şeyi ilk anda anlamamış gibi görünüyordu, ancak bir süre sonra fark ettim ki, Londra'daki bir dışçi yerine Cambridge'teki bir dışçiye gitmiş olmam, sürekli olarak bayanlar tuvaletini kullandığımı ya da cücelerin olduğu bir geneleve gittiğimi söylemem gibi bir etki yaratmıştı. Öyle görünüyordu ki, mahalle dışçisi yerine kendi dolgumu kendim yapayım gibi bir beklenti içindeydi. Akademi üyesi arkadaşlarımdan biri, bir gün çalışma odasında oturmuş,

onunla sohbet ederken oda soğumaya başlamış. Küçük elektrikli bir soba varmış ve düğmesi de Greenway'in hemen yakınındaymış, ama o düğmeye basıp sobayı yakmamış. Yerinden kalkıp, odanın diğer tarafında bulunan telefona gidip, düğmeyi çevirip sobayı yakması için okul çalışanlarından birini çağırmış.

Tembel olduğu için böyle bir şey yapmamış tabii ki, öyle olsa yerinden kalkmazdı, değil mi? Çok kibirli ya da güçlü olup, etrafındaki inanlara emirler yağdırmaktan hoşnut olan bir insan değildi. Aksine son derece kibar, terbiyeli ve soyluluğu hazmetmemiş; sosyal anlamda ezik olan birini otoriterliği ile ezmeyen bir insandı. Sadece yetiştirilirken, el işlerini hizmetkarların yapması öğretildiği için, daha sonraları da aynı alışkanlığı devam etmişti.

Bu durumun gururla ya da ilkeyle ilgisi yoktu. Sadece işler böyle yürüyordu. Bir keresinde bana bahçıvanını anlatırken, onu 'toprağın tadı tuzu' olarak nitelendirmişti, duygusuz bir yaklaşımla bu tanımlama 'insanların gittikçe huzursuzlaştığı' ya da 'O, adil bir polisti' tarzında sözler kadar klişe olarak değerlendirilebilir. Üniversitenin kapı görevlileri için 'Hepsi de yürekli insanlar,' demişti, ama bir keresinde de melon şapkasını çıkartıp kendini selamlamayan Galli, sosyalist bir kapıcıdan da şikayet etmişti. 'Günün sonunda' ya da 'odayı berbat bir sessizlik kapladı' gibi klişelerden titizlikle kaçınsa da, konu sınıfsal yerlere gelince kurnaz akıllı liberaller bile bir süreliğine bayağlaşılabirler.

Greenway bir liberal değildi. Bir keresinde, İngiliz gülü, ufacak tefecik sekreteriyle, onun politik görüşünün ne olabileceği üzerine konuşmuştuk. Bu, Greenway'in olduğu kadar sekreterin de politik görüşünü ele veriyordu, çünkü Greenway'in politik görüşleri üzerinde kafa patlatmak, Louis Armstrong'un etnik kökeninin ne olduğuna şaşırarak gibi bir şeydi. Ancak, her ne kadar liberal olmasa da, özgür bir düzeni tercih edip, eşit hakları destekle-

mesi, benim kafamda, o genç yaşında, liberalliğin nasıl bir şey olduğuna yönelik görüşlerimi oluşturmaya başlamıştı. Ben on sekiz yaşında, işçi sınıfına mensup bir Katoliktım ve bu da demek oluyordu ki, sesli tartılar kadar kesin yargılarım vardı ve bir balık kadar cahildim. Greenway ise orta yaşlı bir aristokrattı ve Tanrıyı bilip, reddedecek kadar çok şey hakkında bilgi sahibiydi. Ben saf buz hayranıyken, o kuru toprakta yerleşik bir insandı. Bilmediği şeylerden erotik bir zevk alıyordu herhalde, pek çok tartışmayı, yarım yamalak insanı bozguna uğratan, kendini beğenmişlikle ilgisizlik arasında kalan bir tavırla 'Bilmiyorum,' cevabını vererek bitirirdi.

Bu durum, sanki her cümlesini bitirirken 'Ah, penis ve testisler,' diyormuşçasına dogmatik duyarlılığımı sarsıntıya uğratiyordu. Benim geldiğim yerde, konu her ne olursa olsun, bir şeyin bilinmemesi erdemden çok eksiklik olarak görülürdü. Ancak Greenway, bilgiyi toplamaktan çok, açımlayan bir tarza sahipti ve daha sonraları karşılaşacağım gerçeği değersiz bir şey olarak değerlendiren türde, insanlardan gördüğüm ilk örnekti.

Günümüzde bu türden insanlara her İngiliz edebiyatı bölümünün koridordunda rastlanılabilir. Greenway'e göre gerçek, neşe kaçırın çıkarımlar, düşüncelerin çarpışması ile çıkan parıltılardı. Bu düşünceye o günlerde yanlış nedenlerle karşı çıkıyordum, ama bunlar aynı zamanda doğru nedenlerdi. Onun gibi biri dünyayı görmezden gelebilirken, daha az ayrıcalık sahibi birinin de görmezden gelememesi gibi bir gerçek söz konusuydu. Ya da diğer bir deyişle, sadece sevdiği şeylere dikkat çekmesi, kendi cehaletinin altında, cehaletten duyduğu utancın yatmasından kaynaklanmaktadır. Bu tarzda konuştuğunda, söylevinin ardında İspanyol hizmetçisinin ve uşağının olduğunu görebiliyordum. Daha sonraları, bunun üst yapı ile temel doktrini olduğunu öğrendim. Karşılaştığım hiç kimse bu kadar gereksiz bilgilere sahip değildi.

Greenway yalnızca mavi kanlı bir soylu değildi, aynı zamanda İngiliz İstihbarat Birimi'ne eleman arayan biriydi. Üniversitenin ilk yıllarında, Cambridge, casus çevrelerinin akademik yuvası olmuş ve üçüncü sınıf öğrencileri, Yabancılar Ofisi olarak adlandırılan yere gitmeden önce, Sussex'deki gizemli ev partilerine katılırlardı. Zekalarını ve becerilerini harmanlayıp kanıtlayabilenler bir süre sonra buhar gibi ortadan kaybolurdu. Greenway, benim gibi kavgacı bir solcuyu bunun içine sokma cesaretini gösteremedi, ancak mezuniyetten sonra ne yapacağına dair bir fikri olmadığını söyleyen bir arkadaşımı bu işin içine sokmayı denedi. 'Hiç casusluğu düşündün mü?' diye, sanki farklı bir marka saç yağı soruyormuşçasına, kayıtsız bir tonda arkadaşıma bu soruyu yöneltmişti. Arkadaşım, bunu Greenway'in ender yaptığı şakalarından biri sanmış ve tehlikeli bir iş olup olmadığını sormuş. Greenway de tehlikeli olduğunu söylemiş.

Greenway'in çok tanınan ve benim KGB ajanı topladığına inandığım Marksist bir ekonomistin odasının yanında odaları vardı. Belki de öğle yemeklerinde ikisi bir araya gelip, topladıkları kişilerin sayılarını karşılaştırıyorlardı. Hiç kuşku yok ki, Greenway'in işe biraz heyecan katması gerekiyordu, aksi takdirde fazla sakın ve renksiz kalacaktı. Yaptıklarını, okulun yönetmelik kitabı olan 'Beyaz Kitap'a uygun yapıyordu. 'Beyaz Kitap'ta bu yok' sözü dilinde pelesenk olmuştu. Birisi onu soymak isterse ya da uygunsuz bir teklifte bulunmak isterse, herhalde 'Beyaz Kitap'ta bu yok' tümcesini farklı tehditkar tonlarda söyler diye düşünüyorduk. Beyaz Kitap'a göre tükürülmez, osurulmaz, kederlenilmez, bayılmaz, Hegel'in kuramına inanılmaz ya da birine hitap ederken 'Efendim' demek unutulmaz. Lisans yıllarının bir döneminde, yasal düşünme cazibesi katan, disiplin sorumlusu olarak görev yaptı. Bu yüzden de hava karardıktan sonra, yanına cüppesiz gidemez oldum, ama gitmiş olsaydım emnim kusursuz hak ve adaletinden nasibimi alırdım. Gre-

enway'in danışmanlığını yaptığı arkadaşlarımdan biri, kendisinden disiplin sorumlusu olarak yardım istemiş ve Greenway de, ondan, odadan çıkıp, kapıyı çalıp tekrar girmesini istemiş. Son derece soylu bir adamdı, ancak zihniyetinden dolayı ortalığı kırıp geçirirdi.

Ama benim öğrenecek bir şeyim yoktu. Benim eğitimim zaman kaybıydı. Açık ve net olarak, politik konuşmak gerekirse, Cambridge'ten çıkmamın nedeni, on altı yaşında Genç Sosyalistler'den çıkarken neye inanıyordum, ona inanmış olmamadandır, ancak elbette sistemi daha yakından görmüş olmamın payı da büyüktür. Kırk yıl sonra, bugün bile kendimi, orta sınıfın üstünde yer alan kesimden gelen biri gibi, dışarıda uysal görünen, ancak özünde saldırgan olan bir canavara bakmaktan sorumlu hayvanat bahçesi görevlisi gibi hissediyorum.

İlk akademisyenlik deneyimlerim çok hoş değildi. Yirmi bir yaşındayken, havasız ve entelektüel anlamda sıradan bir Cambridge üniversitesine araştırma görevlisi olarak seçildim. Raghici herifler, akademik çıkarcılar, zengin sınıfından kaba adamlar gibi, kimin en iyi yazıp öğretmenlik yapabildiğinden çok, yemek masasında nasıl yemek yediğinle ilgilenen tipler vardı ortalıkta. Kadrolu akademisyen olarak atandığımda, meslektaşlarım ikilemede kaldılar, çünkü bir kitabım ve öğretmen olarak itibarım vardı, yemek masasında sözde faşist, titrek papazlarla oturup Gladstone'un Irish Hone Rule Bill'i tartışılırken, bir anda büyük bir yaratıcılıkla konu, Hindistan'ın yeniden sömürge haline getirilme stratejilerine kayardı ve ben bu sohbetlerden uzak kalmak için odamda kalıp fındıklı çerezlerimi yiyerek, fincan fincan çamur içmeyi tercih ederdim. Bir akşam bu seremoniye katlanmayı göze aldığımda, sonraları sıkıntıdan kendini öldüren bu yemek toplantılarının bunak başkanı beni tanımayıp, menüdeki son dakika değişikliğini bildirmek için gelen aşçı yamağı zannetti.

Sonradan eselle karşıladığım, ama en başında bütün iyi niyetimi ortaya koyduğum Arabalı Yemek Servisi'nin şoförlüğünü yapmaya başladım. Haftada bir sabah, kasa-bayı gezerek hazır yemek dağıtan bir kamyonda çalışıyordum. Bu iş, gönüllü kadın hizmetleri tarafından yürütüldüğü için ben de onursal kadın ünvanını kazanmıştım. Böyle yemek dağıtan insanlarla en son çocukken karşılaşmıştım, ailemizi savaş sonrasında Amerikan gıda yardımından vermek üzere seçmişlerdi. Bizi yiyecek yardımına layık görmüşlerdi, fakat ben, 'Amerikalılar defolun!' sloganları atarak beni besleyen eli ısırıştım. Yine de minnettarlığımı, onlardan biriyle evlenerek göstermiş olduğuma inanıyorum.

Arabalı Yemek Servisi'ndeki görevli arkadaşım Bayan Bolluk, tipik bir profesör eşiydi. Beni ilk gördüğünde, iyice süzerek cazibem olup olmadığına karar vermişti. Hiç birimizin yön duygusu yoktu, bu yüzden de bazen üç saatte bazen de daha fazla zamanda gitmemiz gereken yerleri bulabiliyorduk. Labirent gibi sitelerin arasında dört dönerek aranmaktan, zavallı emekliler aç açına bizi bekliyorlardı. Bir gün bizim yavaşlığımız yüzünden, odanın ortasında iskeletlerini bulacağımızdan korkuyorduk. Derneğin belirlediği evlere öğle yemeği yerine çok geç kalmış akşam yemeği servisi yapıyorduk. Yardımda bulunduğumuz insanların pek çoğunun durumu yemekler kadar içler acısıydı, görev arkadaşım her seferinde parfümlü mendiliyle burnunu kapatarak etrafa huşu içinde köfte, haşlanmış havuç ve sütlaç dağıtırdı.

Üniversitenin edebiyat dergisi *Granta* 'dan konuk köşe yazarı olarak davet alınca, Arabalı Yemek Servisi ile kendini düşünen yemek masası arasındaki çarpıcı farklılığa dokunur bir şeyler karalamaya karar verdim. Okulun dış görünüşünü düzeltmeye, kütüphanesine katkıda bulunmaktan daha fazla para harcıyordu. Ama yazım geri tepti. Her ne kadar eleştirdiğim kesimin Arabalı Yemek Ser-

visi olmadığını belirtsem de, çalışanlar ve dernek bana gücenerek, beşinci sınıf bir köşe yazarı olduğum kanısına vardılar ve aralarına, sütlaçlarına kusur bulmak için sızmış olduğuma inandılar. Cambridgeli, Arabalı Yemek Servisi'nin Kim Philby'si olarak damgalandım ve pek çok yaşlı müşterim, kalan dişleriyle onları besleyen eli ısırđılar. Cambridge Evening News'e ne hakla bu ayyaş, hazzır yiyici akademisyenin halkın haşlanmış havucuna laf söylediğine dair hesap soran okur mektupları yağdı. Aynı zamanda okulumda da yemek alışkanlıkları ile ilgili suçlamalarım dikkate alınarak, bir daha seçilip seçilmeyeceğim konusunda tartışmalar başladı. Aşağı tükürsem et, yukarı tükürsem *Margret à la d'Artagnan* durumdaydım, iki tarafta da hain ilan edilmiştim. En sonunda yeniden seçildim, her ne kadar titrekler genç bir Gladstone'u vatanı ihanetten asmak isteseler de, akademik olanakları verirken, bir akademisyenin makalelerinden çok ceviz tüketimi ile değerlendirilmesini açıklayamayacakları için yeniden seçmeye mecbur kaldıklarını düşünüyorum.

Granta olayı, aslında utangaç ve kendine güveni son derece az biri olarak; her zaman için daha sesi çıkan ve kendini gösteren bir karakterden beklenecek türde olaylara neden olup başımı derde soktuğumun somut örneklerinden biridir. Pankreasımın nasıl çalıştığını anlayamadığım kadar bu olayı da anlayamıyorum. Belki de genetikdir, çünkü son derece uysal, ermiş gibi bir kuzenim vardı, o da benimle aynı dertten muzdaripti. Bir keresinde zilzurna sarhoş olduktan sonra, ayıldığında kendisini hiçbir yerin ortasındaki tren yolunun kenarında bomboş bir trenin kompartımanında bulmuştu.

Kar, her yeri kaplamış ve hiçbir hayat belirtisi yokmuş. Trenden inmiş ve uzakta yanan bir ateş ve etrafında belli belirsiz birilerini görmüş. Karın içinde bata çıka ilerlemeye çalışmış. Yaklaştığında, belli belirsiz görünenlerin, siyah şallı yaşlı kadınlar olduğunu fark etmiş ve ka-

dınlar da durup sessizlik içinde onun gelişini seyretmişler. Kendini aptal gibi hissederek, kadınlardan birine neredede olduğunu sormuş ve kadın da 'Varşova' yanıtını vermiş. En son Liverpool'da olduğunu hatırlıyormuş. Bir şekilde, bayginken gemiye taşınmış olabilir miyim acaba? diye düşünmüş. Ancak daha sonra kadının sorduğu soruya İngilizce cevap verdiğini fark edince 'Walsall' demek istediğini anlamış. Bu bir anlık şaşkınlığı, orta kesimin aksan farkı yüzünden yaşamış. Ama bir yandan da Liverpool'dan Walsall'a nasıl gittiğini anlayamamış.

Oxbridge akademisyenleri, biseksüel olmayanları da dahil olmak üzere, her zaman iki yönlü olmuşlardır. Doğruluk ve dürüstlükleriyle gurur duyup diğer yandan da geleceğin idarecilerini yetiştirmişler, böylelikle kendi elleri temiz kalırken her türlü zevki de başkalarının üzerinden tatmışlardır. Geleneksel akademisyen, amfibi türünden bir hayvandır; kibarcık partilerle, fildişi kulelerde yeminlerine sadık olmayan rahipler gibi salınırlar. Hayatın tadını çıkartırken, çalışmalarında insani isteklerin kendini beğenmişliğinden ve her şeyin geçiciliğinden dem vururlar. Yalnızca manastırdakiler için dünyevi şeyler dokunaklı olabilir. Bugün bile, medyada entelektüel anlamda sosyal anlamda hizmet verebilecekleri bir iş olsa, akademik standartlarını kolaylıkla bir kenara atarlar. Öte yandan akademisyenler, üniversite olarak bilinen ve bol bağış alan derneğin müteveli heyetinde bulunurlar ve bu yüzden de son derece nüfuzlu olurlardı. Bir kısmı, Bizans hakkında yeri göğü sarsacak bir çalışmanın yazarları olmaktan çok, yeni bir bina yaptıran mutemetler olarak hatırlanmaktadırlar. Birini yapmak her zaman için diğerini yapmamak için makul bir nedendir.

Bu şatafatlı, mitolojik figürler günümüzde ender olarak, ya Oxford kırlarında ya da kimi mezunların ortak çalışma odasındaki koltuklarının derinliklerine sinmiş

olarak bulunmaktadır. Hepsi de hırçın, züppe, kinci, ki-birli, zorba ve zalim biçimde benmerkezli, yapmacık bir kitledir. Eğitim adına reklam yapan tipler değillerdir. Gerçeklikten uzak bir yapmacıklıkla primadonnalar gibilerdir, meslektaşlarının tanıtımlarına engel olup, üniversite ağaç komitesine karizmatik başkanlar seçmekle ya da Rönesans Latin şiirinden kısa kısa bölümler okumakla övünürler. 'Sıkıcı' sözcüğü, onların alt tabaka için kullandıkları şifreleridir, 'keyifli' en büyük övgü, 'sadakat' ise yakın arkadaşlarının ilgilerini yüceltirken, düşmanlarını daha kötü duruma getirmek için her türlü rezillik demektir. Ukalılığı ve hoppalığı, Oxbridge usulü bir tür kombinasyon haline getirerek, bir nebze olsun rahatlıyorlardı. Her iki kusur da, faydacılığa aynı oranda tiksinti uyandırıyordu. Yumuşak, el değmemiş, şımarık suratları, Oscar Wilde'ın aşağılık neşesini takınmaya çalışan köy papazlarına benziyordu.

Eksantrik sözcüğü, kusurlarını örtmek için kendini feda etmişti. Eğer bir akademisyen yahninize tükürürse ya da papağanın çenenizi yırtmasına izin verirse, bu onun sevgi dolu olmasından kaynaklanmaktadır. Pek çok eski kafalı akademisyen, renkli düşünceyi, dürüstlüğe tercih ederlerdi. Amaçları, iyi değil, güzel olmaktı. Egzantriklik, çirkin egoizmin bir şekilde ifade edilmesi idi ve Oxbridge'dtse normal olan polis gibi kontrol etmekte. Homoseksüel John Sporrow, homoseksüeller için kanun reformuna, yalnızca eşcinselliğin tadı kaçacak diye karşı çıkıyordu. Kadın düşmanı biri erotik bir frisson türeterek, aydın reformuna karşı direnen gazapkar ve yarım akıllı Tüm Ruhların Koruyuculuğu'nu üstlenmiş hareketin (diğer adıyla Tüm Deliklerin Koruyuculuğu olan, D. H. Lawrence'ın bir paragrafındaki bozukluğu bulduktan sonra gündeme gelen üniversite hareketidir), fikirlerle ilgisi yoktur. Akademik olmayan karalamalarla ya da kayda değer gördüğü faaliyetlerle ilgilenip, bebeklerin öldü-

rülmesi gibi bir konu hakkında şaka yapacak kadar basittir.

Böyle alim bir adam da, Cambridge'li tarihçi Frederick Simpson'dır. Her gün akşam yemeği öncesi rektörle şarap içmek için Yüce Mahkeme'nin önünden sarsak sarsak geçerken görürdüm kendisini. Üniversite çalışanlarına karşı utanç verici ve iğrenç davrandığı söylenirdi, İkinci Dünya Savaşı için, Winnie-the-Pooh gibi ayıların, kendinin de yediği balı toplaması tanınımı yapardı. Böyle bir açıklamayla da Hitler'in nasıl dize getirildiği belirsizleşiyordu. İngiliz Edebiyatı'ndan olan arkadaşı George 'Dadie' Rylends yazınsal eserleri ancak bir zürafa kadar inceleyecek yetiye sahip olsa da, zırvalarını öyle iyi okurdu ki, bunun için pek çok kereler onurlandırılmıştı. Gözü dönmüş duygusallığı ile cinselliği rugby doğuşu olarak tanımlardı. Zamanın akademisyenlerinin pek çoğu gibi, zengin sınıfına mensup aylakların, döneke dostlukların ve gelip geçici yaradılışlıların olduğu 'en zeki, en adil ve en iyi' diye sıralamaların yapıldığı o şeytani karanlığın içine girmişti.

Bir de, Oxford'ta Magdalen Üniversitesi'nin rektörü vardı. Birinci sınıf öğrencisi olan Hindistan prensini şeri içmeye davet ettiğinde, prens isminin anlamının 'Tanrının gölü' olduğunu söylemiş. 'Ah öyle mi, üniversitemizde pek çok ünlünün oğlu var zaten,' diye yanıtlamış. Oxford'lu meslektaşlarından biri. Aynı zamanda baronesin dostu, lisans sınıflarında öğretmenlik yaparken, bu işin kötü olduğuna karar verip işi bırakmış. Ancak öğretim üyeliğinden ayrılmak istemediğinden, üniversiteden kendisi için bir kolaylık yapılmasını istemiş, böylelikle çalışmak zorunda kalmadan maaşını alabilecekmiş. Bu öğretim üyeleri, heybetli entelektüel kaynaklarını biriktirip, zamanı geldiğinde Mezunlar Derneği'nin pastasından paylarını düşeni alarak memnuniyetle yerler, görevini yıllarca büyük bir dürüstlikle yerine getirirken öteki arka-

daşlarını da düşünerek, onlara da pastadan usulüne uygun pay alabilecekleri karmaşık bir sistem kurarlar.

Cambridge'deki öğretmenlerimden özel okul müdür-lüğünden emekli olanı, tüvit takımlarının içinde, mors bıyığı ile, söyleyecek gerçek anlamda bir şeyi olmasa da, yüksek sesle a'la Rylands şiirlerle caka satardı. Söyleyecek bir şeyi olmadığı için de şiirler okurdu zaten. Uzun ve sağır eden bir nutuktan sonra oturur, karnını içine çeker ve kendini beğenmiş bir ifadeyle, 'Bütün iş mide kaslarında bitiyor, biliyorsunuz,' derdi. İngilizce okumanın özünde mide kasları vardı. Bu antika adama bir çapkın olduğunu söylemeye kimse cesaret edemezdi ve bu yüzden de zevkten dört köşe olur, bize otuz yıl önce başkasına yapmış olduğu müstehcen şakalardan bahsederdi. Sonra da dilini yanaklarına doğru hareket ettirip yanaklarını şişirerek, kaşlarını kaldırır ve 'Sizi yaşlı şeytan!' ya da 'Tanrım, ne kadar komiksiniz!' diye bağırmanızı beklerdi.

Oxbridge, genç gerikafalıları besleyen bir yerdi. Her akademisyenin küçük boy akademisyenleri vardı; az gelişmiş, yirmilik, ağzı pipolu, koyu kırmızı yelekli, koca kafalı, pörsümüş yürekli, ukalılığı tasma gibi takmış tiplerdi hepsi. Bunlardan bir tanesi dermansızlıktan iki büküm kalmış lisans öğrencisi, cevher Gulliver'dı. Köse olmasaydı sırf saygısını göstermek için saçını son teline kadar hocalarına süpürge ederdi. Tabii benim için etmezdi. Gördüğüm birkaç Platoncu'dan biriydi ve Platon'un biçim öğretisine, diğer insanların orantılı temsile ya da havuç suyunun yararlarına inandıkları kadar inanıyordu. Sıcak yaz günlerinde, derslere tüvit takımlarıyla, sanki tabuta kapatılmış gibi gelirdi. Ayakkabılarına bakarak rahatlıkla saçlarını tarayabilirdi ve yakası boynunu kesip kanatacak kadar iyi kolalanmış gömlekler giyerdi. Ayrıca şimdi BBC'de prodüktör olan, sarı bukleli hipinin sırf muziplik olsun diye çorapsız ya da ayakkabısız giydiği

cüppeyi saymazsak, cüppe giyen tek lisans öğrencimdi. İlk on dakika ya da daha fazlası Gulliver'ın olağan soyunma töreniyle geçiyordu. Hava nasıl olursa olsun, katlanmış koca şemsiyesini oturduğu yerin arkasına asardı, sonra da zarif bir hareketle parlak çocuk eldivenlerini çıkarırdı. Bunları törensel bir tavırla aramızda duran masaya koyar, zengin görünümlü deri kaplı defterini ve parıldayan dolma kalemini çıkarırdı. Bazen ona ikram ettiğim şarabın içine zehir koymak, boğazını sıkmak ya da dolma kalemini boğazına sokmak geçerdi aklımdan. Bütün bu derse hazırlık aşamalarının ardından biribirimize kibar kibar gülümser, saygılarımızı belirtirdik ve ben kendimi, ona yerini gösterirken ve şefkatle eldivenlerine bakarken bulurdum. Benim üstümde felç etkisi yaratıyordu. Sınıfta bir haftalık çalışmasını sunmasını istediğimde, sesim boğuluyormuş gibi çıkıyordu. Bazen keşke bir hipopotam, bağırsaklarını deşse diyordum, ama görev görevdi.

Klinik vaka tavrıyla çantasından tek harekette yazısını çıkartıp isteksiz bir tonda başlığını okurdu. Ağzını açtığında 'Bayan Austen'in İki Romanı Arasındaki Bazı Farklılıklar' ya da 'Kibarlık Kavramının Bay Forster'in Bir Kısa Öyküsündeki Kullanımları' türünden şeyler söylerdi. Yazarlar konusunda o kadar titizdi ki, eğer Bay Sofokles'e göndermelerde bulunmazsa büyük bir kabalık yapmış gibi hissederdi. Sonra da kayıtsızca avant-garde konulardaki düşüncelerini kendine has bir müzikalitede okur ve arada bir dolma kalemini eline alıp metin üzerinde düzeltmeler yapardı. Yazılarını bir robot gibi okurdu. Sanki hiç görmemiş, hiç ilgisi yokmuş ya da Sanskritçe'den çeviri yapıyormuş gibi davranırdı. Hepsi seçkin, ama boştu. En fazla akvaryumdaki bir balık kadar eleştirilebilecek şeylerdi.

Bir keresinde Gulliver, tuhaf ve açıklanamaz bir hata yaptı. Yazısının başlığı sorulduğunda 'William Words-

worth'ün *Eskil Denizcisi* Adlı Eserindeki Renk Betimlemeleri ile İlgili Bazı Noktalar' dedi. Bu, eldivenleri yerine pantolonu çıkarması kadar enfes bir hataydı ve pek tabii ki bayıla bayıla düzeltmek için araya girmem gerekiyordu. Tam yanlışını düzeltmek için fırlayacakken olduğum yerde çakılıp kaldım. İki paragrafı okumayı çoktan bitirdiği için müdahale zamanını çoktan kaçırmıştım. Tavuk gibi korkakça davrandığımdan, şu an için düşünecek bir şeyim kalmamıştı, ama on dakika içinde nasıl araya girerim ve *Eskil Denizcisi*'nin Wordsworth'ün değil de, Coleridge'in olduğunu söylerim, diye düşünüyordum.

Yazısı her zamankinden daha iyiydi. *Eskil Denizci* ile Wordsworth'ün öteki şiirleri arasındaki bağlantıyı sunduğunda bir anlık çılgınlıkla Gulliver'in yüzyılın yazınsal buluşunu yaptığını düşündüm. Ama gerçek zamanı gelmişti ve ben tüm yol gösterici tavrımı kuşatarak, çok fazla dogmatik bir yaklaşımdan kaçınarak ve genel akademik fikir birliğinden yola çıkarak, şiirin gerçek yazarı hakkında onu bilgilendirdim. Genel anlamda, bu durumu kaldırılabildi. Kolalı yakasından saç diplerine kadar kızardı, ancak uygun bir boşluğumu yakalamak yerine belli belirsiz ve pişman bir gülümsemeyle baktı. Son toplanmalarımızdan birinde mezun olmadan kısa bir süre önce nasıl bir kariyer planladığını sordum ve bana Anglikan rahibi olmak istediğini söyledi, ama bunu yapmadan önce biraz dünyevi deneyime gereksinimi olduğunu ve Bodleian Kütüphanesi'nden bu konuda destek beklediğini de ekledi.

Tüm korkunçluklarına karşın akademisyenler çok komik bir kitle. John Sparrow'un düzyazısını okunamazlıkla, şiirlerini ise basılamazlıkla itham ettiği Sir Maurice Bowra, zamanındaki Oxbridge'in solcu eşcinseli olarak adlandırılan Homintern ve aşırı süslü giyimi ile partilere 'Rimbaud'nun tüm renkleri ile' donanmış olarak gelen

Fransız Enid Starkie. 'Bu aralar eğlenceli bir ölüm duyduunuz mu?' diye soruşturan Bowra. 'Sapıklar seçici olamazlar,' diye belirtmişti sade bir bayanla nişanlandığı haberini verirken. Sert bakışlı, acayip partizan ve toplumsal onuru her şeyin ötesinde tutan Bowra, eski okulun safkan liberali olarak bir adalet ve özgürlük şampiyonuydu.

Kesinlikle benim de şampiyonumdu. Yıllarca önce Lord David Cecil ile birlikte, okullarındaki akademisyen kadrosu için benimle bir görüşme yapmışlardı. İkisinin de emeklilik yaşı gelmişti ve kulakları ağır işitiyordu. Ne beni ne de birbirlerini duyabiliyorlardı, ama bu durumu zerre kadar umursamadan gevezeliklerine devam ediyorlardı. Görüşme sırasında sözünü ettiğim yazarlardan pek çoğu arkadaşlarıydı herhalde, çünkü sürekli olarak 'Ah sevgili Evelyn!', 'Zavallı Virginia!', 'Tam Wyston'a özgü' gibi şeyler söylüyorlardı. Chaucer dediğimde 'Ah güzel Chaucer!' diyecekler diye beklemedim desem yalan olur.

Bir süre sonra Bowra görüşmeden sıkılmış olsa gerek, bana kayın ağacını görüp görmediğimi sordu. Bunun homoseksüel bir şifre olup olmadığını düşünürken, dizlerinden destek alarak yerinden doğruldu ve Cecil'i şekerlemesine devam etmesi için orada bırakarak beni sakın sakın okulun bahçesine götürüp İngiltere'nin en büyük kayın ağacını gösterdi. Hava kararırken ağacın önünde durup zekice ya da şairane bir yorumda bulunmalıydım, çünkü işe kabul edilmiştim. Sanırım Cecil, yasak bölgede avlanan avcıya gizli bir yakınlık duyan arazi sahibi gibi bende bir ışık görüp içtenliğime inanmıştı. Can sıkıcı somurtkanlıkları ve umursamaz havaları ile soylular, orta sınıfa mensup biri için ellerini birleştirmişlerdi. Öğretim üyeliğini, zengin sınıftan bir üyenin romantikliği ile ötekinin cinsel ilgisi sayesinde kazandım.

Amerika'daki akademik hayat, derslerde cinsel tercihleri öğrenebileceğiniz türden farklı bir yapıya sahiptir. Bir

keresinde Utah'ta Mormon Üniversitesi'ne ders vermek üzere davet edilmiştim. Mormonşara ideolojiyi öğretmek tereciye tere satmak, Spice Girls'ü halkla ilişkiler konusunda görevlendirmek ya da Mike Tyson'dan biraz saldırganlık beklemek gibi bir şeydi. Bu insanlar öldükleri zaman, dünyayı Tanrı ya da Bill Gates gibi yöneteceklerine inanıyorlardı ve her erkeğin arkasında ,gerektiğinde Tanrıçalık yapacak bir kadın vardı. İnançları büyük bir kesimde skandal yaratmıştı, çünkü İsa orta sınıf Amerika'da bir beyaz olarak doğmayarak büyük bir rezillik yapmıştı, ama dört yıldızlı oteller icat edilmeden, önce ensesi kalın, hijyen yoksunu Yahudilerle düşüp kalkması insanın aklının almayacağı bir şeydi.

Nedense Siyah Amerikalıların papazlık arazisinin sınırlarına girmelerine günün ilerleyen saatlerinde izin veriliyordu, homoseksüeller şüphe yaratacak muameleler görüyorlardı ve kadınlara hiç de Andrea Dworkin gibi bakmıyorlardı. Günümüzde zeki konuşmacılar bu insanları Ulster Taraftarları gibi lanetlenmiş postmodern azınlık olarak ifade etmektedirler. Ulster taraftarları gibi kültür araştırmaları bölümlerinin dillerinden faydalanarak çok ırklı topluma olan bağlılıklarını İngilizlikleriyle açıklama yüzüzlüğünü gösteriyorlardı. Bu yüzüzlükle birkaç Mormon çok eşli evlilikten bahsederken bu durumu 'medeni çokluk' ya da çok seçenekli cinsiyet ilişkilerindeki esneklik' gibi tamturalık sözlerle ifade ediyorlardı. Bu üniversitede, öğretim kadrosundakiler de dahil olmak üzere, erkek çalışanların tamamının sakal bırakması yasaktı. Ancak çenelerindeki bir rahatsızlıktan dolayı sakal bırakmak zorunda olanlar durumlarını gösteren izin belgelerini yanlarında taşımak zorundaydılar. Anlaşılan beni iyi tanımıyorlardı, çünkü eğer iyi tanıyor olsalardı çağırmadan önce bir kez daha düşünürlerdi. Ama benden önce konuk olan Lord Dacre (Hugh Trevor-

Roper) geldiği için ve bütün İngilizlerin aynı olduklarını düşündükleri için beni çağırmış olmalıydılar. Yine de her dersten sonra bana öğle yemeğinde eşlik etmek için bir-birleriyle yarışan insanları gördükçe, bu insanların samimiyetine inanmaya başlamıştım. Ancak daha sonra bunun için para aldıklarını öğrendim. Canım sigara ya da kahve istediğinde çölün ortasına kadar gitmek zorunda kalmam tam bir saçmalıktı. Çünkü kampüste sigara içilebilecek açıklık bir alan yoktu. Sırf bu yüzden suçlu okul çocukları gibi sigaramı tuvalete sinerek içmek zorunda kalıyordum. Bir keresinde iki Mormon tuvalete girdiklerinde bir tanesi 'Hey Hall, sanki biri burada sigara içmiş gibi kokuyor! ' diye söylendi. Ama bunun gerçek olması akıllarının ucundan geçmeyeceği için şaka yollu söylenip gülüştüler, ama ne yazık ki yapılacağına inanmadıkları şeyi yapan biri vardı. Burada sigara içilmesi, rektörün file çoraplar ve takma göğüslerle kampüsün ortasında deliler gibi koşuşturması kadar akıl almaz bir şeydi.

Bir süre sonra kendimi bilimkurgu filmlerinden fırlama bir karakter gibi hissetmeye başladım. Çevremdeki herkes, yaratık olduklarını belirtecek bir söz söyleyene kadar ya da bir davranışta bulununcaya kadar son derece normal görünüyordu. Her seferinde insana benzer birinin üstüne doğru sendelediğimde bana dönüp 'Biliyor musun, sanırım *Middlemarch* bir Mormon metni' diyecekmiş ve bu sözler de benim kulaklarımda korku filmlerindeki akortsuz müzikler gibi çınlayacak diye korkuyordum. Benimle Shakespeare ya da sosyalizm üzerine samimi bir sohbet eden Mormon giderken yanlışlıkla Mormon kitabını unuttur da üzerinde bana bırakılmış tuhaf bir bulursam ve notta 'Bu benden sana bir davet Terry,' yazarsa diye düşünürdüm. Bu tür gizemli şeyleri paylaşılabileceğim ailesi kilisenin önde gelenlerinden olan

insan olduğu halde insan gibi görünmeyen bir arkadaşım, eşim dışında kimse yoktu. Bu notun ne anlama geldiğini sorduğumda, bu notta söylenmek istenen şeyi anlamazsam cehenneme gideceğim yorumunu yaparlardı. Utah, Prova'dan sonra, cehennem benim için çok iyi bir tatil olurdu.

Sonsuz karanlığı tercih etmiş biri olarak, Salt Lake City Tapınağı'na girmeme izin yoktu, ama dünyevi şeyleri yeğleyen bir kafir olarak arazisinde oturup 'Hayatın Anlamı' adındaki filmi seyretmek üzere davet edilebiliyordum. Bu filmin Monty Python filmlerinden bir olduğunu düşünmüştüm, ama gördüğüm kadarıyla hayatın sürrealist bir yorumla özetlenmiş haliydi. Bu film, İrlandalı görüntüsünün son derece steril olarak verildiği ve bir grup manyak sırtışlı Mormon ailesi ile kameralara yansıyan bir anlam yüklüydü. Beni sinemada da yalnız bırakmayan iki kadim dostum kulağıma pek çok bilgi kırıntısı fısıldadılar; dizinde çocuk oturan kadın intihar eğilimli bir alkolikti, incili gösteren bir adam ve koca kafalı olanı eşlerini döven, üstelik bunu yaparken değişik yollar kullanan tiplerdi.

Çekilmesi en zor olan şeyin kendilerine özgü öldürücü Amerikan yumuşaklığı olduğu görülmüş oldu. Eğer onlara ataerkilliğin şeytani yanlarından söz etsem, sırtacaklardı; eğer onlara Mormon Kilisesi'nin zengin ve güçlü olana köpek gibi sadık kalmak olduğunu ve kendi kitaplarının da Hristiyan İncili'nin sulandırılmış versiyonu olduğunu söylesem buna bile razı olurlardı. Tek razı olamayacakları, katlanamayacakları şey sigaraydı. Ben ayrıldıktan sonra, ziyaretimle ilgili kampüs gazetesinde sayfalar dolusu haberler oldu, ama konular Marksizm'den çok Marlboro üzerine yoğunlaşıyordu.

Yine de gözüme takılan Tapınak giysileri yaptığım yolculuğa değerdi. Tapınak giysileri Mormon erkekleri tarafından giyilen iç çamaşırlarıydı. Ben de çimenlere

uzanmış güneşlenirlerken genç adamları sırf giysilerini görmek için dikizlerken onlarda gözü olan lanetli insanlardan biri gibi olmuştum. İsa'nın tekrar gelmesi söz konusu olursa, geldiğinde ilahi parıltısı ile normal insanların giysilerini yakacak, ama bu ruhani asbestten dokunmuş kısa paçalı donları giymiş olanlara hiçbir şey olmayacaktı ve Mormonlar öyle parıldayacaklardı ki, Tanrı kendilerini görecekti. Görevleri birkaç yıl kapıda durup birbirleriyle yatmaktan kaçınmak olan bu parlak, siyah giysili genç zombiler kısa paçalı donları giymeye hak kazanmak durumundaydılar. Mormon kadınlarından hiç biri kısa paçalı donu olmayan bir erkekle çıkmazdı. Bazı Mormon erkekleri henüz kısa paçalı don giymedikleri için pantolonlarının altına lastik bağlardı, böylelikle de biriyle çıktıklarında içlerinde kısa paçalı don varmış gibi dururdu.

Birleşik Devletler'e yaptığım ziyaretlerin hepsi böyle değildi. Bir keresinde orta batı kesiminde bir üniversitede Samuel Richardson'ın on sekizincinci yüzyılın en uzun İngiliz romanlarından biri olan *Clarissa*'yı ağır ağır okumakta olan lisans sınıfında konuşma yapmam için davet ettiler. Yıl sonuna doğru sınıf canlılığını biraz kaybedince, o dersi veren hoca, benim Richardson üzerine yayınlanmış bir çalışmam olduğunu bildiğinden, bu konuda bir şeyler anlatmamın yararlı olacağını düşünmüş. *Clarissa* üzerine yazdıklarım hakkında biraz konuştuk ve bu sırada arka sıralarda bir hisırdama ve birbirini dürten insanlarla bir hareketlenme olduğunu fark ettim. Anladım ki fazla entelektüel olmayan bir kesim beni Samuel Richardson sanmıştı. Sonuçta İngiliz'dim, adı *Clarissa* olan kitabımdan bahsediyordum, gözlerine yaşlı görünmüş olmalıydım ve herhalde tarih anlayışları pek de mükemmel değildi.

Yine de Amerikalı öğrenciler neden böyle uzun bir roman yazarak onları zorladığımı sormayacak kadar

naziklerdi. Çinli öğrenciler de bir o kadar naziklerdi ve aynı zamanda uzlaşmacı yanları son derece gelişmişti. Beijing'e yapmış olduğum ziyaretlerden birinde, eserlerimin korsan baskıları ile karşılaştım, öğrencilerse öyle utangaçlardı ki, soru sormaktan ödleri kopuyordu. Soruları yüksek sesle sormak yerine kağıtlara yazarak bana uzatmışlardı. Masanın üstü sorularla dolunca içlerinden bir tanesini seçtim ve okudum 'George Eliot mı, yoksa Agatha Christie mi büyük bir yazar?' diye soruyordu biri. Kurada hile yapanlar gibi kağıdı çaktırmadan geri attım ve yeni bir soru çektim. Seksenlerin ortalarında Çin'de öğretmenlik yapmak çok zordu, çünkü Batı edebiyatı hakkında neyi bilip neyi bilmediklerini anlamak çok güçtü. 'Freud' sözcüğü bir boşluğu doldurabilirdi, ama biri de kalkıp Liverpool'lu şairlerin nasıl geçindiklerini sorabilirdi. Görev arkadaşım bir süre feminizm üzerine ders verdiğinde, genç bir Çinli bayandan pornografinin ne olduğuna dair soru gelmiş. Küçümsenerek gözardı edilen bu noktaların artık gerçekleri yeterince ortaya koyduklarına inanıyorum.

ARİSTOKRATLAR

İngiliz aristokrat tabakasına rastlamam Bowra ve Cecil ile yapmış olduğum görüşme kadar samimi olmadı. Örneğin Kraliçe ile ilgili deneyimim hiç de kolay değildi. Bir gün Oxford'ta yürürken karşı kaldırımda bir grup insan, başlarını merakla uzatmış bir şeyi görmeye uğraşıyorlardı. O anda siyah bir limuzin konvoyu ve birkaç çift atlı polis görüldü, en arkadan gelen limuzin kraliçeyi taşıyordu. Sanırım bir yerlerin açılışını yapmaya gidiyordu. Yol boyunca sıralanmış insanlar Kraliçe'ye sadakat ve bağlılıklarını el sallayarak ve çığlıklar atarak gösteriyorlardı, Kraliçe de bu selamlara karşılık vermek üzere dönerek onları selamlıyordu. Sonra Pavlov refleksiyle, her hükümdara yakışır ulu tarafasızlığını göstererek, büyük bir zerafetle caddenin karşı tarafına, benim olduğum tarafa da döndü. Ne yazık ki, kaldırımda bir tek ben vardım ve durup Kraliçe'ye bir öpücük göndermek benim politik itibarımdan öte bir şeydi. Bu yüzden, her an omzumdan sertçe beni kavrayıp prangalar takıp Londra Kulesi'ne hapsedecek ağır bir el olacağı düşüncesi ile onu görmezlikten gelip yoluma devam ettim. Ne de olsa oğlundan annesine iftira havası bulaşmıştır ya da 'h' harfinin söylenmesine o kadar da önem vermeyen akademisyenlerden nefret ediyor olabilir, çünkü bir keresinde Prens Charles, Oxford'un Rodoslu akademis-

yenlerine, 'O korkunç Terry Eagleton'dan umarım ders almamışsınızdır,' demiş.

Aristokrasi ile ikinci kez karşı karşıya gelmem daha ciddi bir olayla oldu. En parlak öğrencilerimden Eton-yalı Justin'in bir anda sorunlu geçmişi ile yüzy üze gel-mesi, f inal sınavlarından önce canına kıymasına neden oldu. Avrupalı bir kontesin oğlu ve bir İskoç Lord'un yeğeniydi. Böylesine bir soydan gelen birinin Oxford'ta İngilizce öğrenimi almayı düşünmesi, hem de bu öğ-renimi sosyal ayrımın yapılmadığı bir okulda, sol görüş-lülüğü ile adı çıkmış olan, adı da mağaza ismine ben-zeyen birinden alması hiç beklenmezdi. Ancak Justin kendi soyundan gelen kararlılığa ve bağımsızlığa sahip olmanın yanı sıra, sosyal anlamda daha liberal düşünen bir aristokrattı; bir yandan da sosyalist olmaya çalışıyor-du, ancak ömrü vefa etmedi.

İskoç ovalarında yapılacak cenazesine katılmak üzere, üniversiteden temsilci olarak ben seçildim. Edinburgh havaalanında tombul, telaşlı ufak tefek bir bayan tarafın-dan karşılandım, elimi sıkıca kavrayarak sıktı ve bir şey-ler söyledi. Birkaç dakika sonra, adının Dotty olduğunu söylediğini anladım ve sonra da beni Hoppy adlı kocasıyla tanıştırdı. Hoppy, uzun boylu, orta yaşlı, ıslak bir cips gibi eğilip bükülen ecış bücüş bir adamdı. Öyle bön bön bakıyordu ki, ağzından zoraki birkaç kelime çıkabildi. ender olarak da sözsel etkinliğinde biraz daha fazla çaba göstererek ayak takımına özgü bir yavanlıkla ve gevrek gevrek bir ifadeyle daha fazla tümce kurmayı başardı. Bir yerde durduk. Arabadan indi ve yolun kenarında rahat rahat tuvaletini yaparken, yoldan geçmekte olan aşağı tabakadan insanlar umurunda bile değildi. Sonra arabaya öyle zor bindi ki, hoplamayı çağrıştıran "Hoppy" adı bana ironik geldi.

Lady Dotty, ovalardan aşağı arabayı sürerken miyop gözleri ile kırpışa kırpışa hükmedercesine bakarken, virajları insanın içini hoplatacak kadar hızlı bir şekilde

dönüyordu. Rezil bir radara denk gelince, hızını kesmek zorunda kaldı ve yanındaki koltukta oturan Hoppy'e dönüp küfredercesine "Pöh! Dikkatli sürücüyümüş!" dedi. Hoppy de ağırbaşlı bir şekilde, sırtı dik, başı arabanın tavanına değdi degecek bir halde onayladı. Bana öyle geldi ki, böyle gitmeye devam edersek birden fazla cenaze kaldırılmak zorunda kalınacaktı. Çok az muhabbet ediliyordu, ben daha çok deli gibi araba süren Dotty yüzünden arka koltukta dilim bir karış dışarıda gidiyordum, mide bulantısından ölüyorken bir anda bana havlarcasına bir şey sordu "Lord Crichton'ı tanıyor musunuz?" Tanımadığımı söylerken bir anda ısırarcasına bir pandomim hareketi ile hemen arkamda olduğunu söyledi. Boş bulunup arka koltuğun arkasında bir soy-lunun çömelmiş ya da gizlenmiş olduğunu düşündüm, ama sonra arkamda derken yoldan bahsettiğini fark ettim. Dönüp camdan baktığımda arkadaki arabanın sürücü koltuğunda hantal görünümlü, tazı köpeklerinin çenelerini andıran çıkık çeneli bir adam gördüm. Baktığımı görünce öyle bir hareket yaptı ki, beni selamladı mı, yoksa benimle alay mı etti anlamadım.

En sonunda Justin'in ailesinin adını taşıyan küçük İskoç köyüne vardık. Büyük evin süpürgeliği gereksiz masraftan kaçınmak için üstüne tahta çakarak kapanmıştı. Biz arazi içinde çiftlikte çalışanların kulübelerinin bulunduğu yerde durduk. Bir kaç ev, ailenin yaşayabileceği bir yer haline getirilmek için birleştirilmişti.

Girişte bir polis dikkatle bakıp geçerken selam verdi. Ya Lady Dotty'yi fark etmişti ya da yazınsal kuram hayranı biriydi. İskoç aristokratlarının yarısı kulübelere tıkışmış gibi görünüyordlardı. Viski bol olsa da eşyalar oldukça eski görünüyordu. Konukların ne kadar eski püskü giyinmiş oldukları gözüme çarptı. Kadınlar son derece pasaklı, süklüm püklüm eteklerin ve bluzların içinde, iş olsun diye omuzlarına attıkları şalları ile toplantıya gel-

mişlerdi. Koca elli, kekeme erkekleri de, girintili çeneleri ve uzun yüzleri, tarlada turp ekmekten ya da kanal açmadan geldiklerini düşündüren giysileri ile son derece tuhaf görünüyorlardı. Kiralık siyah takım elbisemle ve önü ilikli yeleşimle, cenazenin en şık küçük burjuvası olarak kibirli orta sınıfa caka satıyordum. Şekilciliği dayatanlar kolaylıkla şekilcilikten vazgeçebilirler. Oradaki pek çok insan, varlık ve statü ile gelen küstahça kibirden uzak, iyi insanlardı.

Yol boyunca göz göze selamlaşmaların ötesinde yirmi iki yaşlarında gösteren genç Lord Crichton ile sohbet etme olanağı buldum. Mensup olduğu kabilede bir gelenek olduğunu düşünerek Oxford'ta mı Cambridge'te mi okuduğunu sordum. Soruyu hazmedecek kadar uzun bir zaman geçtikten sonra ikisine de gitmediğini söyledi, ki basit bir soruyu cevaplandırmada çektiği güçlük de bunu zaten doğruluyordu. Birkaç sözcüğü bir araya getirmesi öyle zor oluyordu ki, sanki şeytani bir dili yeni yeni öğrenmeye başlamış da henüz toplum içinde çok fazla pratik yapmamış gibi bir izlenim yaratıyordu. Sonra da uzun süre camdan Lowland'i seyrederek bana söyleyecek belirli bir şeyi olmadığını bir şekilde belirtmiş olsa da, aynı zamanda kendisini sosyal formatlarda bu gerçeği gizlemek için küçük ve anlamsız bir konuşma yapmak konusunda yeterince donanımlı hissetmiyordu.

Açıkça görülüyordu ki, can sıkıcı bir şehirli gibi davranıp, saldırıya geçmememi ve beni sıkan sessizliğinin bir düşmanlığa dönüşmeyeceğini ve benim bu durumu anlamamı istiyordu. Bir süre daha ceketimin cebindeki sigara paketi ile oynayıp oyalandım, canım bir tane yakmak istiyordu, ne de olsa tiryakiydim, ama durum buna uygun değildi. Cebimde öylesine oyalanmak daha kibar ve daha gizli olur diye düşünürken, Lord Crichton bir anda silahını çıkararak çıkartarak sessizce bana uzattı. Tek kelime etmeden birer tane yaktık, bir

anlık insani bir ihtiyaçla, Catherine ve Heathcliff sınıfsal sistemden kurtulmuşlardı. Çevremizde kimse sesini çıkarmadı, hoş bana uzattığı sigaradan daha fazla sansasyon yaratacak bir şey olsaydı da ses çıkartacaklarını zannetmiyorum.

İriyarı, ilerlemiş yaştan getirdiği bir çöküklüğü olan, parlak ve koyu kahverengi teninde macera dolu bir geçmişin izlerinin açıkça görüldüğü bir adamla tanıştırıldım. Kendisine Mickey dememi istedi, ama bu onun gerçek adı değildi, sonradan bu adamın Aberdeenshire'in büyük bir kısmına sahip olduğunu öğrendim. Bir kere daha konuşmada ilk hamleyi ben yaptım ve ona Oxford'a gidip gitmediğini sordum, o da bana bir keresinde Ev'e gittiğini söyledi. Eski usulde kilise, ev demektir. Orada ne eğitimi gördüğü sorusunu sorduğumda, masum bir soru öyle bir şaşkınlık yarattı ki, sanki Tasmanya'daki lehçeleri ya da Brandenburg'un jeolojik özelliklerini sormuştum. Bir süre homurdanıp mırıldandıktan sonra zekice bir cevap vererek, hukuk eğitimi aldığını söyledi, ama bana sanki öyle olduğunu tahmin etmiş gibi geldi. Aniden soyadımı sormadan önce, bana biraz Lordlar Kamarası'ndaki hayatından bahsetti. "Soyadınız İskoç adı değil mi?" diye sorunca öyle olduğu cevabını verdim. "Biliyordum, görüyorsun ya evlat, çünkü en sevdiğim dostlarımdan birinin de adı Eagleton'dı." Biraz önce Lordlardan bahsettiği için ben de bu dostunun onlardan biri olup olmadığını sordum. 'Tanrıya şükür değil, bahsettiğim dostum benim hemşerim.' Aberdeenshire'da bir yerde biraz da olsa bana benzeyen bir avlak bekçisi varmış. Avlak bekçileri ile kapı bekçileri çok da farklı olmasalar gerek.

Mickey daha sonra, duyduğum en dramatik konuşmayı yaptı. Cenazeye gelen konuklara göz gezdirdikten sonra, yüksek sesle : 'İntihar ne komik şey! Karım da kızım da kendi ellerinden öldüler,' dedi. Havadaki

değişiklikten bahseden biri gibi ya da konuyu değiştirmek isteyen biri gibi sakin bir tonda bilgi verdi. Böyle bir durumda nasıl bir karşılık vermek doğru olur diye hep düşündüm. 'Nasıl yani, ikisi de aynı anda mı?' bir soru olabilirdi ya da daha az samimi olunan bir durumda 'Bu sizi şaşırttı mı?' türünden sorular olabilirdi. Ama şimdi kalkmış bana oğullarından birinin parlamentoya aday olduğunu söylüyordu. Bir anda kendimi toparladım ve hangi partiden aday olduğunu sordum.

Bir süre sonra oradaki adamların gülünç bir şekilde uzun olduklarını fark ettim, çünkü pek çoğu İskoç Muhafız Birliği'nde görev yapıyorlardı ya da yapmışlardı. Aslında kadınlar da dahil olmak üzere herkesin askeri bir havası vardı. İskoç gaydacı mezarlıkta kederli bir hava çalarak ilerliyordu ve bir dönem muhafızlık yapmış olma ihtimali olan, uzun boylu rahip, kısaca Justin'in hayatını anlattığı ve hayatın ızdıraplarının ordunun tanımı ile 'zor mevki' olarak nitelendirdiği bir vaaz verdi. Dünya-daki görevi bittikten sonra genç adam cennetine geri dönmüştü. Daha sonra Dotty ve Hoppy ile Edinburgh havaalanına giderken, Hoppy yolda bana töreni nasıl bulduğumu sorduğunda, bok gibi olduğunu söylememden endişe eder gibiyi. Arka koltuktan, niye sordunuz dedim öfkeyle, içtiğim birkaç kadeh Glenmorangie'den güç bulmuştum. Neden her şeyi orduya özgü bir tavırla değerlendirmek zorundaydılar sanki? 'Laf olsun diye,' mırıldandı Hoppy mecaz uzmanı biri gibi. Aklımdan her şeyin aristokrasinin devrimsel hareketi olarak görülmesinin doğru bir şey olup olmayacağını sormak geçiyordu, ancak bunun yerine son hız giden bir arabada İskoçya'nın kırlarını seyredip Justin'in kendi cenazesi hakkında ne düşünmüş olabileceğini merak ettim. Hoppy ve Dotty ile aynı uçakla Londra'ya gidiyor olmamıza karşın, bir şekilde havaalanında benden kurtulmayı başardılar.

Muhafazakar olmayan biriyle ilk karşılaşmalarıydı her halde, üstüne üstlük soylu yardım duyguları gelişmiş bir şekilde bana karşı görevlerini yerine getirdiklerinden, aynı ıstırapı yol boyunca uçakta da çekmenin bir gereği olmadığını düşünmüş olmalılardı.

Justin'in çocukken görüp intihar edeceğini daha o zaman tahmin eden biriyle tanıştım. Her ne kadar hem bu kehanetten, hem de bu lanetli gibi görünen aristokrattan şüphe duymuş olsam da , onda kendi kendini yok eden, ahlakın kasveti ile sarılmış karanlık bir hava vardı. Aristokrasi bir sanat eseri kadar işe yaramaz ve bir o kadar da anlamsız bir şey olduğu için Justin'in isteklerine göre her ikisinin de yoksunluğa dair ortak bir yanları vardı. Yersiz yurtsuz olan ile malsız mülksüz olan, anırıp duran borsacılar ya da kırmızı suratlı duygusuzlara karşı el ele verebilirlerdi. Bu, kaçak avlananlarla arazi sahipleri arasında, Eagletonlar ya da dünyanın avlak bekçileri tarafından rezalet olarak görülen ve yıllar öncesine dayanan bir antlaşmadır. Ellerinde harcarken düşünmeyecek kadar çok şeyleri olanlar, kaybedecek bir çöpleri bile olmayanlar için savurganlar olarak görülebilirler.

İngiliz züppesi Oscar Wilde'da görülen ölüm güdüsü de buna benzer bir aşırılıktır. Yüksek sosyetedeyken insanı hasta eden kararsız tavrı ile, yükseklerde uçan biri olarak burnu havada gezerek, çok parlak ve bir o kadar da felaketi davet eden bilinçli bir tavır içindeydi. Kendi sorumsuz, savurgan İrlandalı halkı, bindikleri dalı kesince, evleri başlarına yıkılınca, Wilde büyük bir suçluluk duygusu ve kendinden nefret eden bir tavırla muhafazakar ahlakı reddederek ve İngiliz halkını ellerinden geleni ardlarına koymamaları için ayartarak kendi sonunu kendi hazırlamıştır. İngiliz halkı baştan çıkarılma dışında her şeye dayanabilecekken, baştan çıkarak onu sevmiştir.

Bu kendi kendini yok etme çabalarının içeriden ve dışarıdan sınırları çok net belirlenmişti. Wilde gibi

koruyucu olmayanlar, tamamen akla yatkın gerçek bir şeyin kusursuz birer kopyası oldular. Wilde kendisinin bir kopya, hile, maske giyen bir adam olduğunu kendisi de biliyordu; sömürgecilikle ilgili intikamını, kimlik denen şeyin aslında tavırlardan, kişilikten ve tüm gelip geçici sosyal formalardan ibaret olduğunu göstererek alacaktı. Beyefendinin umurunda olmasa da, sömürgeciler onu tanımıyorlardı. Eğer Wilde bir hayal ürünü olsaydı, ki öyleydi, gerçeğe onun gerçekdışılığının farkına varılması ile ulaşılırdı. Cinsel anlamda, sosyal anlamda, etnik anlamda (şehrin ismi James Joyce usulü yazıldığında) Dublin'li bir yabancıydı ve asla kendini gönül rahatlığı ile adlandıramamış, düşman kampındaki biri olarak kibirli emperyalist kişiliklerin maskelerinin bir bir düşürerek, sosyal ve sanatsal kurgularını el çabukluğu ile dümdüz edip yeniden kendine göre yerleştirmiştir. Bu zaman zarfında tavanarasındaki maskesi çürümeye yüz tutarken gerçekte Wilde son moda yeleşinin içinde yakasını düzelterek bu zor işlere atılmak üzere harekete geçirdi. Bütün fiziksel hareketi Paris kafelerinde domino oynamaktan ibaret olan ve en zorlu anlarını kiralık oğlanlarla yaşamış biri için son derece engebeli bir kaderdi onunkisi. Pek çok dışarılıklı gibi çok önemli bir noktayı görmezden gelerek, İrlandalı bir adamın görevinin İngiliz Sarayı'na soytarılık yapmak olduğunu, kendini yöneten ve besleyenlerin dikkatini dağıtmak olmadığını unutuyordu. Dublin'li nüktedan Sean Mac Reamoinn'in sözleri ile ifade etmek gerekirse, yaş olarak, cinsel ve dinsel anlamda işi bitmiş İrlanda hükümdarlarına benzer bir sonu oldu.

Belki de İngiliz İrlanda karışımı Oxfordlu yapısalcılık öncesi ve sonrası sosyalistliğinden, aristokrat İrlandalılığından, gülme ile ciddiyeti Keltler'e özgü bir tavırla bütünleştirip harmanlayan tavrından dolayı kendimi sık sık onun hakkında yazarken buluyorum. Durgun bir

sömürgeyi İrlandalılara özgü, benim de diğer pek çokları gibi sevdiğim ve kendimi işçi sınıfından kurtarmak için kullandığım dilsel sermayeyi, dilsel şakalarla onurlandırarak kullanmaktadır. Dilin maliyeti sıfırdır ve bir yerlere gittikleri sürece geldikleri yerde daha pek çok olacaktır. Ancak Wilde'da ilgimi çeken ve patolojik olarak hoşlanmadığım bir başka İrlandalılık belirtisi nokta daha var. Eğer homoseksüelse bu heteroseksüelliği bir klişe olarak görmüş olmasındandı. Yalnızca bir norma dikkat çekerek onu ihlal etmek için içinde dayanılmaz bir istek duymuş, ama bunu ucuz otel odalarında yapmak yerine ortalığa taşıyarak asıl sapıklığını göstermiştir.

Wilde'ın Anglo-İrlandalıları ile ilk karşılaşmam altmışlı yılların başlarında İrlanda'ya ders vermek için ilk gittiğim zaman oldu. Trinity Üniversitesi'ndeki antik çağlardan kalma öğrenci derneğinin bir tartışmasına konuşmacı olarak davet edildim ve havaalanında tombul, kırmızı suratlı Nigel adında bir İrlandalı tarafından karşılandım. İrlanda'da kimsenin Nigel diye bir adı olamazdı. Ayakkabılarının üstünde beyaz bir malzemeden parçalar vardı, sonradan bunların tozluk olduklarını anladım. Viktorya dönemine ait romanlarda tozluk diye bir şey okumuştum, ancak bunların bisikletlerin, kabarık etekli bayanların zamanından kalan bir şey olduğunu düşünüyordum. (Benzer bir şeyi bir keresinde Raymond Williams anlatmıştı: F.R. Leavis, Cambridge'de yürüyüşe çıktığı sağnak yağmurlu bir sabahta yanından geçip gitmiş, yirmi dakika sonra da büyük bir nezaket örneği göstererek, iliklerine kadar ıslanmış bir halde geri dönüp kendisini selamlayamadan geçtiği için özür dilemiş. Williams bu selamlama sözcüğüne okulda okudukları hikayelerden birinde rastlamış.) Nigel son derece samimi biri çıktı ve bana komitedeki arkadaşları Julian ve Mark'ı tanıştırdı. İrlandalı birinin adının Julian ya da Mark olması da az rastlanacak bir şeydi. Bunlar genç

Anglo-İrlandalı gençlerdi ve Trinity Üniversitesi onlar için Oxbridge ayarında bir yerdı. Tartışma, takım elbiseli bir ciddiyet içinde sürerken pek çok kereler 'seçkin yazar' diye, önceleri dernek üyelerinden biri diye düşün-
düğüm ama sonradan ben olduğunu anladığım birine saygı dolu anıştırmalarda bulunuluyordu.

Wilde'in hiciv tarzı İngiliz basmakalıplığını alıp parça parça etmiş, içini dışına çıkarmış, tepetaklak etmişti. Bu hiciv tarzı gibi sömürgecilik konusu da sapkın bir konuydu. Beceriksizliği, döneklığı, çarpıklığı ile büyük şehirden bir parçaydı. Ama aynı aristokrat zeka ve Wilde, içtenlikle bir araya gelmişlerdi. Tuhaflık soyluluğun sömürgeci sapıklıkla eşdeğerde tuttuğu bir şeydi. Zengin sınıf öylesine büyük bir lüks içindeydi ki, ne kendi geleneklerine ne de başkalarının geleneklerine uymaları gerekmiyordu. Davranışlarının hiçbir şeyle kısıtlanamayacağı gün gibi aşikardı. Oxforlu bir asistan olarak kendimi bir anda burada olmaktan tedirgin bir meslektaşımın yanında otururken buldum ve sırf konuşmak için kaç çocuğu olduğunu sordum. Bir anda bir meslektaşımı can sıkıcı bir gözleme zorlayacak korkunç bir aykırılık örneği gösterdiğimi fark ettiklerinde, ortalığı ürpertici bir hava sardı. Birinin, avukatlardan, sekreterlerden ve sinema görevlilerinden farkına dikkat çekerken, böylesine bir soruya cevap vermesi çok zordu. Ama meslektaşım hiç zorlanmadan 'binlerce, binlerce' diye havalı bir şekilde cevabını verdi. Evde ıslak mısır gevreklerini topladığı için Cumhuriyetçi olmak zorunda kalan adam, burada rahatlıkla şövalye olabilirdi. Kilise iyi olan içindi, üniversite güzel olan içindi. 'Aklına yazmanın' gerçekten aklına yazmakla ilgisi olmadığını söyleyen filozof Gilvert Ryle'a bir keresinde meslektaşlarından biri büyük bir hevesle Ryle'ın bir sonraki kitabını görmeyi arzu ettiğini ve

bunun için en uygun zamanı sorunca, Ryle da 'Aklına estiği zaman arzu edebilirsin,' yanıtını verdi.

Toplumu inceleyen sosyoloji aslında insan hayatında sürekli yinelenen ve önceden kestirilebilen klişeleri incelemektir. Bu yüzden de zengin tabakanın disipline karşı olması şaşılacak bir şey değildir. Bu, orta sınıfın zengin sınıfa karşı bir hamlesidir. Sosyolojiye göre süpermarket kasalarındaki kuyrukların bile bir ölçüsü vardır. 'Seni seviyorum' demek, biri gerçekten de öyle demek istiyor olsa bile, saf bir sosyoloji örneğidir. Romantiklere göre duygularımızı marketlerde satılan dondurulmuş gıdalar gibi başkalarından alıp, ısıtıp ısıtıp ortaya sunuyoruz, kendimizi ancak kendi tümcelerimizle ifade edebiliriz. Bir keresinde üniversiteye geldiğinde sekreterini gözyaşları içinde bulan bir sosyolog duymuştum. Elinden geldiğince sekreterini teselli ettikten sonra koridora çıkıp başka bir ofise girdiğinde orada da ağlayan bir sekreterle daha karşılaşmış. Bunun üzerine 'ağlayan bir sekreter trajedidir, ama ağlayan iki sekreter sosyolojidir' demiş. Birazdan hep birlikte göreceğimiz gibi Dr. Greenway de bu görüşe katılır, ama yine de, iki sekreterin ağlamasının trajediyi arttırmaktan çok sulandırdığı görüşü, anlaşılabilir bir durumdur.

Her klişenin bir tarihi vardır. Henry Kissinger Nobel Barış Ödülü'ne layık görülünce, sanatını tümünden bıraktığını açıklayan Amerikalı eleştirmen Tom Lehrer, öğrenci olduğu zamanlarda bir kızın önünde ağza alınmayacak şeyler olduğunu, ama günümüzde bir kıza 'kız' demedikten sonra istediğinizi diyebileceğinizi söylemişti. İngiliz politikacılar 'Asla popülerlik istemiyorum,' türünden şeyler söylerlerken, bugün dillerinden düşmeyen ve kaypaklıklarını daha da vurgulayan tümceleri 'Çok açık,'tır.

Bir keresinde bir arkadaşım Hollywood'daki senaristlerin sözleşmelerinde 'Biraz uyumaya çalış' gibi bir cümle yazmalarını şart koşan bir madde olup olmadığını sor-

muştı. Bu, filmlerde nispeten daha az rastlanan öğüt havasında bir tümceydi; onun yanında çocukluğumdan beri hatırladığım 'Erkekler gittikçe huzursuzlaşıyor,' ya da 'Sessiz...çok sessiz,' gibi, 'Kolumu incitiyorsun', 'Odana git' tarzında bir ebeveynin çocuğuna söylediği türden klişe tümceler vardır. Aile yapısının değişmesiyle bu tür tümceler de anlamlarını yitirmeye başladı. Gündemde olanlarsa 'Bir şeye ihtiyacınız olursa zile basmanız yeterli,' türünden sosyal değişiklikleri vurgulayan tümcelerdir. 'Havaalanına buradan gidilmiyordu!' diye taksinin arka koltuğundan gelen bir haykırıştan sonra, taksicinin yüzüne yakın plan bir çekim, artık modası geçmiş şeylerdir.

Artık küçük ve büyük ekranlarda 'Oturun', 'Teşekkürler', 'Ayakta beklemeyi tercih ederim', 'Nasıl isterseniz' ya da 'Ama bu şantaj demek...', 'Biz buna iş antlaşması diyelim...' türünden uzun diyaloglar göze çarpıyor. Kimi Western filmlerinde daha sürrealist yaklaşımlara yer verilerek, 'Koşmayı kesmelisin. Neden kaçtığını sanıyorsun?...', 'Bilmiyorum, belki de kendimden...' türünde değişiklikler görülüyorken, bunların yerlerini artık daha inatçı tipte karakterler aldı. Ekrandaki İngiliz karakolu görüntüsünde, memurların çoğunda karamsar bir yüz ifadesi vardır, akranları ile şakalaşırken, emirleri altındaki insanlara da bıkkın bir ifadeyle iğneleyici şeyler söylemektedirler. Bu şeytani hiciv, kurgusal polisçiliğin yapıldığı yerlerde geçer akçedir.

İngiliz İstihbarat Bürosu çalışanları, ofislerine girdiğinizde hemen göze çarpacak, geçmişten tuhaf bir zamandan fırlayıp gelmişçesine, siz tam Çin'in Finlandiya'yı işgal ettiği haberini verirken, boa yılanını fare ile beslemeye devam edip, 'Şu sürüngenler ne komik ...' diye mırıldanan tiplerdir.

Yakalanan casuslar, katiller ve seçme manyaklar, komşuları tarafından polise anlatılırken, her zaman kendi

kendine yaşayan, robot gibi sinir bozan bir tonda konuşan soğukkanlı psikopatlar olarak betimlenirler. Artık hiçbirinin görüntüsü deliye benzememektedir, çünkü son üretim seri cinayetler işleyen katiller. siz biz gibi insanlardır, posta pulu satın alıp, 'Yağmur yağacak gibi,' türünden laflar ederler. Öte yandan ekrandaki suçlular hala sinirleri yıpranmış, bir fincan kahveyi elleri titremeden tutamayan, ahlaki çöküntüye uğramış tiplerdir. Karmaşık cinayet davaları çok ince bir koordinasyonun ürünü oluyor -örneğin, İngiltere Bankası'nın altından tünel kazılması- gerçek hayatta da olabilecek türden yanlış anlaşılmalara, aksayan işlerle tansiyon yüksek tutuluyor ve bir mühendis titizliğiyle işler nihayetine erdiriliyor. Görgü tanıklarının polisler'e verdiği ifadelerde senaristler birliği şöyle bir konuşmanın olmasını şart koyuyor: 'Bir dakika, neden bana bunları soruyorsunuz?', 'Kurallar böyle' ... ' Ama daha az önce bana bunları sordunuz'... ' Bir kere daha üstünden geçelim, tamam mı?'

Günümüzde katil belli olunca söylenen söz de eskisi kadar heyecan verici değildir, 'Bu bir şaka mı?' ya da 'Aklını kaçırmış olmalısın!' Ama karakterlerden biri, kocasının, sevgilisinin ya da dostunun bir casus, tecavüz-cü ya da cani olduğunu öğrendiğinde, hala ' Ama bu imkansız! Yani o böyle bir şey yapamaz, onu tanıyorum...' türünden haykırıslarda bulunuyorlar. Sonuçta herkes birilerini tanıyor, ama bu durum nüfusun tamamını temize çıkarmaz. Gerçek hayattaki banka soyguncuları kendilerini toplumsal bir utanç duymaktan kurtarmak amacıyla artık 'Pekala, herkes yere yatsın! Bir şey olmasını istemiyorsanız size söylenenleri aynen yapın' türünden sözler kullanmıyorlar. Yakalanan kötü insanların ağzından hâlâ 'Ne hoş bir polis!' ya da ' Yanlış adamı yakaladınız!' tümcelerini postmodern bir ironiyle duymak mümkün.

İlgi çeken pek çok sinema yıldızı, sağduyu yoksunu insanlardır. Mantıksız bir duygusallıkla, 'Bakın müfettiş, benim kızım kayıp ve siz ise kana susamış bir arama ekibi oluşturmaktan söz ediyorsunuz,' gibi laflar ederler. Akıllı başından gitmiş kurbanlardan, kendilerine gösterilen resimlerden suçluyu teşhis etmeleri istenir ya da bürokratik bir katı yüreklilikle ev ev gezerek soruşturmalar yapılır. Şüphelilerle görüşmeye gelen polis tam kapıdan çıkacakken bir an durur ve 'Ah, bu arada son bir şey daha,' diyerek yıkıcı soruyu sorar.

Filmlerdeki telefonlar da bir o kadar gerçek dışı oluyorlar. Çalan telefonu açan karakterler normal hayat-taki gibi 'Alo!' demeye bir süre için tereddüt ediyorlar, diğer yandan da telefonlar gerçek hayatta olduğundan çok daha uzun bir süre, sinir bozarcasına çalıyor. Mantıksız olan bir başka nokta da, aranılan numara İngiliz Demiryolları İşletmesi bile olsa, şak diye cevap verilmesi. Seyirciyi sıkıntıdan kurtarmak için bilgiler arka arkaya motor gibi sıralanıyor. Arayan kişi telefonu öfkeyle yüzünüze kaparsa, bir an durup şaşkınlıkla ahizeye baktıktan sonra telefonu kapamalısınız, bu tıpkı eski usul telefonlarda hat kesilince ahize elde 'Alo, Alo!' diye tekrar bağlantı sağlanacakmış gibi bağarmaya benziyor.

Her klişede tatsız bir doğruluk olsa da, onlar sosyal hayatımız hakkında bir şeyler söyleyen doğrular olarak, biri olmazsa diğeri olur seçeneğini sunarak özgürlüğümüze katkıda bulunurlar. Onlar kaynağı bilinmeyen alıntılardır; kimse 'Benim için paradan daha önemli şeyler var, biliyorsun,' ya da 'Kızı rahat bırak, seni alçak!' sözünü ilk söyleyenin kim olduğunu düşünmez. Ancak dünün klişeleri, yarının gerçekleri olabilirler; bu tıpkı günümüz postmodernizminde, arkadaşlarınızla oturup, sütçü kılığındaki bir kadınla, Alman askeri kılığındaki bir adamın *The Sound of Music*'i söylemelerini izlemenin en mükemmel şey olduğunu söylemeye benziyor. Yeni polis

memurunun ağzından 'Kurallar böyle,' sözü dökülürken seyirciler 'Bu kamptan kaçış yok!' sözleri ile heyecanlanıp çılgınlık atacaklar ve tam sakinleştikleri anda kötü adam 'Yanlış bir hareketinde beynini dağıtırım!' diye bağıracaktır.

Cambridge'teki danışmanım Dr. Greenway, tuhaf bir tipti, ama aptal değildi. İnsana, bir muhafazakardan beklenecek şekilde önem vermezdi, insandan çok sanat yapıtlarına ya da bitki türlerine değer verirdi; ama partilerde, cin ayağı gibi yamru yumru ayaklarına sıcak şaraplarımızı döktüğümüzde ya da benim her türlü sivriliğimde bile, nazik ve düşünceli tavrından ödün vermezdi. Lisansımın ilk yılında bana 'Eagleton' diye hitap ederdi, ikinci yıl 'Terence' demeye başladı, üçüncü yılda da 'Terry' diye çağırır oldu. Eğer okulda lisanstan sonra da kalmış olsaydım 'Tatlım'a kadar varacak sinir bozucu bir samimiyet içerisine girmek zorunda kalacaktık. Zamanımızın çoğunu Wordsworth ya da Sofokles üzerine konuşmak yerine, Marx'tan ya da Lenin'den konuşarak geçiriyorduk, böylelikle de her konuda bilgi sahibi olduğu gibi, bu konularda da bilgi sahibi oluyordu. Her ne kadar bu insanların görüşlerini desteklemese de, karşıt düşünceler de öne sürmüyordu, çünkü bu hiç de centilmence olmayan partizanlığa yol açardı. Sosyal hayatı öyle sakin ve düzenliydi ki, hiç öyle sosyalist öğretileri çürütecek ya da destekleyecek hali yoktu. Sosyalistlerin fikirlerini çürütmenin, şüphecilerin fikirlerini çürütmekten farkı yoktu.

Aslında düşüncesinin derinliklerinde, akıl sahibi hiç kimsenin böyle şeylerden hoşlanabileceğine inanmayan, bu yüzden de benim anlattıklarımın, uçurtma uçurmak gibi deli dolu şeyler olduğuna dair bir inanç vardı. Yıllar sonra, akademisyen olduğumda, Oxford sokaklarında sosyalist gazeteler satarken, İngilizce Fakültesi'nden bir

meslektaşım beni gördü. Gördüğü bendim, ama bu gerçeği kendine anlatamıyordu. Varsayım, algılamayı hızla imha etti. Bana sanki, polis üniforması içinde trafiği idare ediyormuşum ya da yemek yemeğe geldiği restoranda garsonluk yapıyormuşum gibi bakıyordu. Sokaklarda bir şeyler satmanız, görünülmezliğinizi garanti etmenin en iyi yoludur. Toplumda hiç tanınmamak istiyorsanız, bunun da yolu palyaço kılığına girip, kolunuzun altında broşürler, kaldırımda atlayıp zıplıyor olmanızdır. Ama meslektaşımın benim gazete sattığımı gördüğü zaman hissettikleri, Othello'nun Desdemona'nın bir fahişe olduğuna inanmak istemediği zaman hissettiklerine benziyordu. Gördüğüne inanamamak.

İnanmamasına karşın, Greenway sosyalizmi tartışmak konusunda, antik çağda Isparta'daki havalandırma sistemi ya da Warthog cinsi bir köpeğin dört yaşına geldiğindeki boyunun ve kilosunun ne olduğunu öğrenmek isteyen biri kadar istekliydi. Bu konular ilgisini çekiyordu, çünkü her biri 'hayatın tadı tuzuydu. Lahanalar da hayatın tadı tuzuydu, Locke'un öze dair kuramı ve Kırım Savaşı da hayatın tatlarıydı. Hepsinin gerçeğin alacasında bir rengi, bir yeri vardı ve önemli olan bunlardan kesin yargılar çıkarmak yerine, keyiflerini sürmekti. Hayatta görmezden gelinecek tek şey, küçük püriten burjuvalardı. Lawrence Durrell'in *İskenderiye Dörtüsü*'nün bir cildi, şöminesinin üstünde, yeniye, gerçekte var olmayan, açıklığını göstermek istercesine avant-garde bir cüretle koyulmuş, son söz gibi duruyordu. Bir gün, bir arkadaşım Durrell'dan önce James Joyce'un *Ulysses*'inin orada durduğunu söyledi. O hayatın uzmanıydı ve üniversiteden emekli olduğunda şarap tüccarlığı yapacaktı. Babam gibi bu işi döküntü ruhsatlarla derme çatma yerlerde değil, sahibinin adının marka olarak üstünde yazdığı kamyonetlerle Cambridge sokaklarında turlayarak yapılan zengin işi tüccarlıktan söz ediyorum. Edebiyata yaklaşımı da bir şarap tüccarı gibiydi. Önce

biraz Tennyson'ın tadına bakardı ve kasalar dolusu mal-la ony edinci yüzyılın şiirine yola çıkardı. George Or-well'ı biraz tatsız, D.H. Lawrance'ı da kafa yapıcı bulur-du. Bir süre sonra da, Ovidius nöbetleri yüzünden uzun süre ayakta duramaz hale gelirdi.

İngiliz Okulu'nda trajedi üzerine yazdığım yazımı onunla hazırlamıştım ve başladığımız andan itibaren kav-ramsal tartışmalar yüzünden gırtlak gırtlığa geldiğimiz çok oldu. Greenway trajedinin ender görülen, dine ben-zer ritüelleri olduğuna ve modern çağda da artık görül-mediğine inanırken, ben hâlâ var olduğuna dair bir çok neden ortaya atıyordum. Trajik olanla ilgili tartışmamız, daha en önemli noktasında tökezlemişti. Ben trajediyi kötü bir şey olarak yorumlarken, o iyi bir şey olduğunu öne sürüyordu. Daha önce yazmış olduğu yazılarından örnekler vererek: 'Ibsen son derece iyi bir iyatro yazarıy-dı, ancak eserleri trajedi mertebesine ulaşmış değildi,' dediğinde trajik bir durum ararken bir yere varamıyordum. Bu durum obua çalmaya niyetlenirken, soluksuz kalıp teneke düdüğü bile çalamaz hale gelmeye benziyor-du. Trajedinin komediden daha fazla derinliği olduğuna inanıyordu, ama Tenesse Williams'ta, Dante'den daha fazla nasıl bir derinlik olduğunu anlayamıyordum.

Asıl sorun, Greenway'in, durumunu açıklayamayacak fikirlerden hoşlanmamasıydı, bu peynir konusundaki damak zevki kadar içgüdüsel bir şeydi. Bu yüzden de durumunu bir vantroloğun yapay bir tartışmaya girmesi gibi, açıklanabilir bir hale getirerek tezini çürütmeyi planlıyordum. Bu, birinin tenis partneri olmak kadar zor bir işti. Greenway'e göre benim tarzımda bir yaşam ap-talcaydı, çünkü trajedinin yanından bile geçmediği bir toplumda yaşadığımdan trajedi duygumu bile yitirmiştim ki, bu da tüm değer duygumu yitirmem demekti.

Neden bahsettiğimi çok iyi anlaması gerekiyordu. Biliyordu ve kimi zaman da yakalıyordu. Ama nasıl

oluyordu da onun tezini çürütecek kanıtlarımı görmezden geliyordu anlamıyordum?

Greenway'e göre trajedi duygusal bir meseleydi. Olanaksız gibi görünse de, belki de bir yerlerinde gizli bir yarası vardı ya da bağırsakları yoktu. Kahyasından, hizmetçisine, bahçıvanından kapıcısına ve okuldaki hizmetlilerine kadar herkesin çabalarıyla Agamemnon tarzı darbelerden, hayatın daha iğrenç yanlarından korunabilmişti. Bu anlamda onun ve benim Kermel niteliklerim çok farklı şartlara sahiplerdi. Oxbrige okulları, manastırla dört yıldızlı otel arasında, havyarlarla, dehlizlerin bir arada olduğu tuhaf yerlerdir. Greenway'in de Rahibe Angela gibi zaman zaman kısa paçalı donlarını giyerek bu dünyadaki diskolardan, bebek mamalarından uzak dua edip etmediğini merak ediyordum. İkinci elden de olsa, ikisi de umutsuzluk ve kabalık hakkında birçok şey biliyordu. O zamanlar üniversitede sadece erkekler varken, manastırda da yalnızca kadınlar vardı. Oxford'a öğretim görevlisi olarak ilk geldiğimde 'eşlerle akşam yemeği' diye bir şey duymuştum. Daha sonraları bunun bayanların, eşleriyle yemek yemeleri için ayrılmış bir öğün olduğunu anladım. Ama kendi eşinizi ağırlamak gibi bir lüksünüz yoktu. Herkesin birbirinin eşini ağırlamaktan sorumlu olduğu bir eş değiş tokuşu seremonisi yapılırdı.

Greenway bekardı ve kırklı yaşlarında olduğu halde bu durumdan memnun olduğunu düşünmeme karşın bir yaz tatilinden evlenmiş olarak döndü. Onun evlenmiş olduğunu düşünmek, çamur güreşi yaptığını düşünmek kadar zordu, ama hiç kimse bu konuyu onunla konuşma cesaretini gösteremiyordu. En sonunda kısa çöpü çeken tebriğe gittiğinde, Greenway'in verdiği yanıt sanki bir fizik deneyinden ya da mantıksal bir olguculuktan büyülenmişçesine 'Her şey çok ilginçti,' olmuştu.

Görünen oydu ki, bedensel konulara o kadar da uzak değildi. Bir gün Cambridge Tiyatrosu'na Yunan traged-

yalarından birini izlemeye gitmiştim. Koroya sıra geldiğinde kıvrım kıvrım kıvrılan, üzerlerinde azıcık kumaş parçacıkları bulunan kadınlar ortaya çıkıp orgazma ulaşmışçasına inliyorlardı. İnilti en yüksek noktasına geldiğinde ön sırlardan sahnedekilere soluk soluğa bir inleme sesi karıştı. Soluma bir anda öksürüğe dönüştü ve Greenway sıraların arasında yüzü eğilmekten morarmış bir bayanlaydı, ya astım nöbeti geçiriyordu ya da erotik bir titreme krizi tutmuştu.

Acı, trajedi, sınıf, özveri, travma: Bunların hepsinin içinde bulunduğu durum ne ola bilir?

Cambridge'te Greenway'in çalışma odasına ilk kez lisans programına kabulüm için görüşme yapmaya gitmiştim. On sekizinci yüzyıldan kalma pencerelerden gelen öğrencilerin bağırıltıları ile zamanında Byron'ın ayısını yularından çektiirdiği yerdeki fıskiyeinin sesleri, birbirine karışıyordu. Bu sesler Oxbridge'teki yıllarım boyunca farklı kesimlerden yankılandı, altmışlarda popülistlerin, yetmişlerde solcuların ve seksenlerde piyasaların sesleri sardı ortalığı; zengin çocukları ünlü harfleri daha belirgin hale getirip, ünsüz harflerin de düzenini bozarak dili iyice anlaşılmasız hale getirdiler.

Watford'a ikinci kez gidişimdi ve birincisi tam bir başarısızlıktı. Stratford'ta bir haftalık burs kazanmıştım, orada Surrey'den kendini 'seçmeci' olarak nitelendiren genç bir bayanla tanıştım. Bunun bir din, coğrafi bir bölge, bir hastalık ya da cinsel bir tercih olup olmadığını bilmiyordum, ama her ikimiz de aşk saçmalığının her türlü halini yaşıyorduk. Erkeksi bir tavırla Avon'da kayıkla gezerken, çıkan birkaç tel sakalım rüzgarda salınırken ve kuğular suda süzülürken ben de gizemli bir ses tonuyla varoluşun özünden bahsediyordum. Bir süre sonra o da bana, daha sonraları fazla soyut gelen, D.H. Lawrence'ın ideolojisine bağlı olduğunu söylerken ben de ona sigara dumanından boğulmamaya çalışarak Nietzsche'nin düşün-

celerinden söz ettim. Elele Stratford Tiyatrosu'nda Peter O' Toole'un yirmi yedi yaşındaki haliyle oynadığı dokunaklı, melankolik, sade ve ağırbaşlı Shylock'unu izledik. Londra'da birkaç gün kalmak için gerekli ayarlamaları yaptık ve onunla bir istasyon büfesinde buluştuk. Bana içmek için ne istediğimi sorduğunda ona kuzeyli aksanıyla cevap verdim. Memlekete özgü bir coşkuyla kulaklarımı çınlatırken ilişkimizin gün geçtikçe bozulmasını izliyordum. Tam bir düşese ya da avlak bekçilerine özgü davranıyordu. Ata biniyordu, bisiklete biniyordu. Son derece zeki bir kadındı ve daha sonraları en üst kademedeki devlet memuru olduğunu duydum. Bazen merak ediyorum da, benim politik sicilimle ilgili dosyayı hiç incelemiş midir acaba?

Greenway'in odasında görüşme yapmak üzere bekleyen iki aday daha vardı. Biri siyah takımlarının içinde son derece ciddi bir ifadeyle ölçülü konuşan geri kafalı bir çocukla, ganyan bayii tiplmesi gibi çizgili takım elbiseleri içinde sarı saçlı narin yapılı bir çocuktü. Öyle koyu sohbele dalmışlardı ki, daha önceden tanışıp tanışmadıklarını öğrenemedim, belki de okul arkadaşlarıydılar ya da aynı sosyal altyapıdan geliyor olmanın etkisi ile sistik fibrostan müzdarip insanlardan ya da Omaha'daki Letonyalı göçmenlerden söz ediyor olabilirlerdi. Ben geri kafalının girmeyi başaracağını, ama öbürünün beceremeyeceğini düşünüyordum.

İçerideki odanın kapısı açıldı ve Greenway içeri girdi. Kısa boylu ve iki büküm biriydi,ş arap rengi yeleği, parlak gözleri ve gaga burnuyla çok zor beğenen biri olduğu anlaşıyordu. Hareketleri asabi, ama hatasızdı. Öteki iki çocuk yerlerinde duramayıp zıp zıp zıpladıkça, içimden bir ses benim de aynı şeyi yapmamı söylüyordu. Greenway bana bakarak adımı söyledi, ama ben alfabetik sıraya göre, öteki adayların benden önce görüşmeye girmeleri gerektiğini düşünüyordum. Daha önce hiç kar-

şılaşmadığımız için benim kim olduğumu anlamış olmasına şaşırmıştım; ama öteki ikisi yeğenleri olabilirdi ve bu durum Oxbridge'te akraba kayırma skandalına yol açabilirdi. Biri önemsiz bir çeviri olmak üzere, iki yazılı kağıdı vermiş olmama karşın, belki de sınavdan ben kalmıştım. Belki beni aradan çıkardıktan sonra, kalan ikisiyle şampanya patlatarak kutlama yapacaktı. Efendiliğe giden yolumun açıldığını düşünmüyordum.

Greenway beni odasına aldı ve utanç duyabileceğim kadar uzun bir süre eli ağzının kenarında, gözleri üzerime dikilmiş vaziyette bekledi. Bağırmanın için parmağını ısıırıyordu, ben bu kadar endişeli olmasam, onun benden daha fazla endişeli olduğuna yemin edebilirdim. Parmaklarını ağzından çıkartıp 'Evladım, sana vermem gereken çok kötü ve üzücü bir haber var,' dedi. Söyleyiş şekli içime oturmuştu. Demek ki, sınavdan kalmıştım. Çevirilerim o kadar kötüydü mü? Ama şans eseri Latince paragrafı daha önce okulda okumuştuk ve kolaylıkla üstesinden geldiğimi düşünüyordum. Ama İngilizce kağıdım standartların altında olabilirdi.

'Dün gece baban vefat etmiş. Çok üzgünüm.' Parmaklarını ağzına götürdü, gözlerinde korkuyla, ısırma başladı, bağırmandan korktuğunu görebiliyordum. Duygusal bir patlama ile başa çıkabilecek kadar hazırlıklı görünmüyordu ve bana sürekli metin olmamı söylüyordu. Daha sonra bana pahalıya mal olan, bir anlık uyuşukluktan başka bir şey hissetmiyordum. Babam ben dükkandan ayrılınca ölmüştü ve benim onu yalnız bırakmamla, öleceği gün gibi aşikardı. Uzun süre ölene kadar yanında mı kalayım, yoksa onun istediği gibi Cambridge'te kendime bir yer mi edineyim diye düşünmüştük. Şimdi o ölmüştü ve ben giriş sınavında çok da fazla bir şey yapamamıştım.

Greenway evi aramayı isteyip istemediğimi sordu ve büyük bir incelik göstererek odadan çıktı. Bir görevli

gelip, telefonu kullandığımdan Dr. Greenway'in haberi olup olmadığını sordu. Annemle konuştum, ama cenazeye gitmemle burada kalmam konusunda karar verebilecek durumda değildi. Okul müdürüm, bu duruma müdahale ederek evime gitmemi söyledi, bir yandan bu karara sevindim, ama öte yandan da üzüldüm. Kalıp sınava girmek daha cazip geliyordu, ama bu kendini düşünmek mi olurdu, yoksa bir fedakarlık mı olurdu, ona karar veremiyordum. Babamı terk mi edecektim yoksa ona sadık mı kalacaktım? Belki de birincisini yaparsam ikincisini de yapabilirdim; o da bunu demek istiyor olabilirdi.

Eve gidip, karmaşık ve travmatik olanla yüzleşmeye hazırlanırken, kilisenin arka bahçesinde babamın tabutunun durduğu yerde, müdürümle karşı karşıya gelmek durumunda kaldım. Öfkeyle dolu bir şekilde, ona ne hakla işime karıştığını, Cambridge'te kalmamı isteyebilecekken, aşağılık bir katolik gibi dini törenleri gerçeğe yeğlediğinin hesabını sordum. Babama saygı göstereceğim diye onun asıl arzu ettiği şeyi elimin tersiyle itmiş oldum. Babamdan kaçmanın yolunun ondan kaçmak olduğunu görmüyor muydu? Bir papaz ve okul müdürü bu durumu, acıma vererek büyük bir şefkat ve anlayış göstererek yaklaştı. Gözüme batan şey, yas olayındaki tutarsızlıklardı. Babam için fedakarlıkta bulunmam gerekiyordu, ama bu, babamın yapmış olduğu fedakarlığı taklit etmekten başka bir şey olmazdı. Sanırım bir noktadan sonra ona vuracak hale gelmiş olmalıyım ki, din-dar büyükannem ve büyükbabam böyle bir şey yaparsam eşeğe dönüşeceğimi ya da kollarımın iki yanına geleceğini ve öyle kalacaklarını söylemişlerdi. Belki de şeytani kahkahalar atarak pof diye yok olurdum. Ama mücadele ettiğim şeyin Cambridge mi, babam mı, yoksa müdür mü olduğunu bilmiyordum.

Birkaç hafta sonra Cambridge'ten, sınavım çok iyi olmadığı için burs alamadığımı, ama bir burjuva olarak

kabul edildiğimi haber veren mektup geldi. Bu, gözleri yeni açılmış birini, biraz göz yorgunluğu olacağı için teselli etmeye benziyor. Greenway'in şefkat ya da acıma duygusu ile hareket etmediğini biliyorum. Savurgan davranışlardan kaçınan, adalet duygusu gelişmiş bir insandı. Benim yarım yamalak olduğuna inandığım İngilizce kağıdım, umduğumdan daha iyi çıkmıştı. Bu, bende afedilme etkisi yarattı. Anahtarı çevirip kapıyı açan babam olmasına karşın, kapı bekçisi girmeme izin vermişti. Greenway beni edebi yanımdan ötürü kabul etmişti, babam bu konuda da yapacağını yapmış mıydı acaba? Bu yüzden de Cambridge'te Greenway'e en sert tepkiyi veren ben olmuştum. Tüm hayatı, babamın sonunu getiren kanunlar üzerine kuruluydu, ama bu kanun, babamın benden sevmemi istediği bir kanundu.

Şahit olduğum kadarıyla Greenway, tedbirli hayatının en büyük risklerinden birini almıştı. Ama zaman içinde akademik başarılar gösterip burs hakkını da almıştım. Aldıktan sonra da bu bursu reddederek, verdiği karardan dolayı belki de pişmanlık duymasını sağlamıştım. Koyunda bir Marksist yılan beslemişti ve bu yılan dünyada değer verdiği her şeye karşı çıkarak onu zehirlemişti. İşçi sınıfına karşı cömert olmanın sonu budur. Sonraları iş ararken, onu hakem gibi kullanmamam konusunda uyarılmıştım. Tüm açık yürekliliği ile bana destek olmuştu. Ona her şeye karşın minnettardım ve bu minnettarlığımı da emekliliğinden sonra ona bir mektup yazarak belirttim. Cevap yazmadı, belki de ölmekte olan Wittgenstein'ı karşılamak için odasından ayrılmamıştı.

Ama bütün bunlar daha sonra olan şeylerdi. Dona çekmiş bir Aralık sabahı babamı gömdük ve sonra annem kiliseden eve gelip dükkanı açtı.